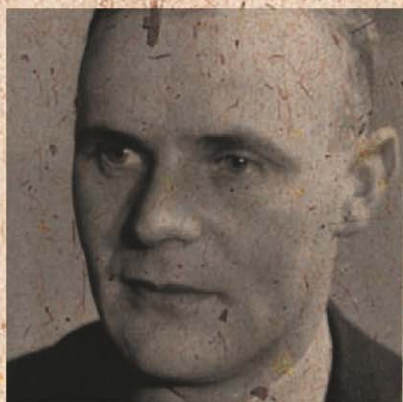

Heemkundekring
"Het Land van Gastel"

Jaarboek 2013
Heemkundekring
“Het Land van Gastel”

Inhoudsopgave Jaarboek 2013

1. Voorwoord voorzitter door L. van Leengoed **3**
2. Oud Gastel en het Markiezaat van Bergen op Zoom (1287-1795)
door F. van Merrienboer **4**
3. Het gebeurde 50 jaar geleden: 1963 door P. Peeters **11**
4. Van Achterdijk tot Zuiddijk, deel 6 door F. van Merrienboer en P. Peeters **24**
5. Brieven van Bernard (Nard) Smoor door J. Soons-Smoor **31**
6. Watersnood 60 jaar geleden door P. Peeters **70**
7. Troonswisselingen der Oranjes in Gastels perspectief door P. Peeters **76**
8. Het gebeurde in 1281 tot 1290, deel 2 van de geschiedenis van
Oud en Nieuw Gastel door R. Tak **82**
9. Oud? De duvel is oud! door Redactie Jaarboek **103**
10. Rinus Speek 60 jaar priester door P. Peeters **104**
11. Open dag voormalig café "Onder de Toren" door P. Peeters **106**
12. Een fietstocht 55 jaar geleden door P. Peeters **110**
13. In Memoriam:
  - a. Anneke Blommerde door Redactie Jaarboek **114**
  - b. Liza Paantjens-Laanen door Familie Paantjes **115**
  - c. Olav Dierckxsens door Redactie Jaarboek **116**
  - d. Toon Koevoets door P. Peeters **117**
14. Rijksweg 17 door P. Peeters **118**
15. Zwemmen in Gastel door P. Peeters **120**
16. Mijn jonge jaren als smid Lotgevallen uit het leven van Bart Derene **123**
17. Het Glazen Huis door P. Peeters **129**
18. Mijn jaren op Kuivezand in de jaren 40 en 50 van de vorige eeuw
Herinneringen van Bart Derene **134**
19. Café het Groene Woud op Kuivezand 11 en de omgeving
Notities van Frans Goorden **142**
20. Excursie naar Texel door P. Peeters **147**
21. Activiteiten van de Heemkundekring Het Land van Gastel 2013
door Redactie Jaarboek **149**
22. Informatie Heemkundekring Het Land van Gastel door Redactie Jaarboek **151**
23. Ledenlijst Heemkundekring Het Land van Gastel door Redactie Jaarboek **153**

Colofon Jaarboek 2013

Uitgave van: Heemkundekring Het Land van Gastel

Redactie en Publicisten Jaarboek 2013:

Mevrouw J. Soons- Smoor

De heren B. Derene, F. Goorden, F. van Merrienboer, P. Peeters, A. Schijvenaars,
R. Tak en C. Rademakers

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke
toestemming van de redactie. Foto's voor zover de eigenaar niet is aangegeven
komen uit het archief van onze Heemkundekring.

VOORWOORD

Voor u ligt het 30ste jaarboek van de Heemkundekring Het Land van Gastel. Wederom heeft de redactiecommissie een fraai Jaarboek voor u samengesteld. De redactiecommissie, bestaande uit Piet Peeters, Frans van Merriënboer en Andrien Schijvenaars, is dit jaar uitgebreid met Kees Rademakers. Als oud-eind-redacteur van een personeelsblad zal Kees ongetwijfeld de spelling en stijl van ons jaarboek bewaken, zodat u geen behoefte meer voelt om met een potloodje spellingfouten te corrigeren.

In dit jaarboek wordt weer uitgebreid aandacht geschonken aan het Gastels verleden evenals aan de tien oudste inwoners van Oud Gastel. Straatnamen en buurtschap Kuivezand komen weer aan bod, evenals verhalen en vertellingen uit ons dorp. Ook de troonswisseling(en) van het koningshuis en de viering daarvan in ons dorp, zijn onderdeel van dit Jaarboek.

Zeer speciaal in deze uitgave is de publicatie van brieven die Bernard Smoor uit het toenmalige Nederlands-Indië heeft geschreven.

Voorts kunt u verslagen lezen van activiteiten, zoals de excursie naar Texel en de Open Dag van Café 'Onder de Toren'. Een overzicht van de activiteiten van 2013 is eveneens in dit Jaarboek opgenomen.

Dit jaar zijn we 25 jaar in het bezit van het dorpsmuseum, dat geleidelijk meer een gehoorzaal en toonzaal van filmbeelden wordt dan een expositieruimte van voorwerpen uit het dorp. Dit is een goede ontwikkeling en heeft tot gevolg dat we de ruimten van ons verenigingsgebouw intensiever zijn gaan gebruiken. Zo hebben we een succesvolle expositie van de suikerfabrieken van Oud Gastel gehad, waarbij geprojecteerde foto's en bewegende filmbeelden uit vorige eeuw een extra attractie vormden.

Het voorwoord bij dit Jaarboek grijp ik graag aan om u uit te nodigen om oude filmpjes en foto's, die ons een beeld geven van het leven van vroeger, met ons te delen, zodat we digitale versies aan ons archief kunnen toevoegen.

Ik wens u veel leesplezier met het Jaarboek 2013.

Leo van Leengoed

voorzitter

Oud Gastel en het Markiezaat van Bergen op Zoom [1287-1795]

Een bijdrage van Frans van Merriënboer

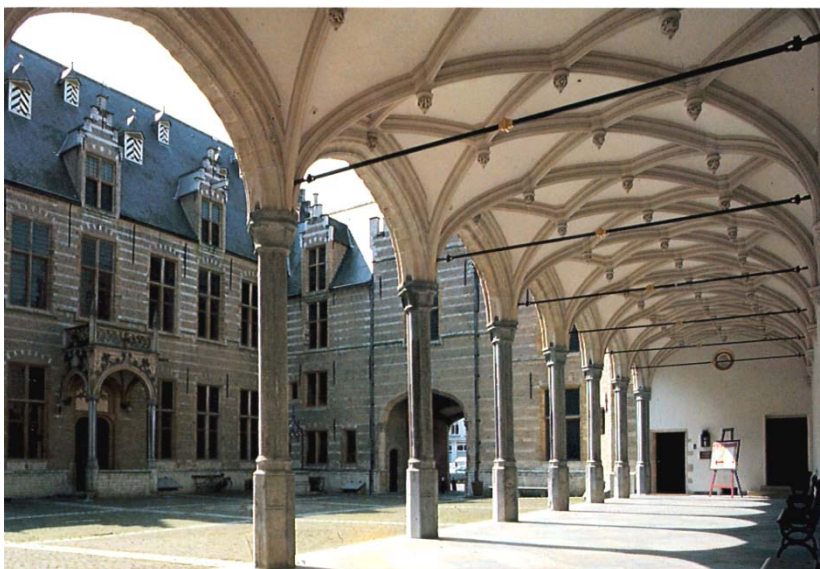
Inleiding

De huidige bestuurlijke status van ons dorp is u wellicht bekend. Wij behoren tot de gemeente Halderberge, waarvan het hoofd de benoemde burgemeester is. Onze gemeente behoort tot de provincie Noord Brabant, waarvan de benoemde commissaris van de koning het hoofd is. Deze provincie behoort tot het Koninkrijk der Nederlanden, met nu aan het hoofd, door erfrecht verkregen, Koning Willem Alexander.

In het verleden behoorde Oud Gastel, toen Ghestele geheten, tot het Markiezaat van Bergen op Zoom. Dat behoorde weer tot het Hertogdom Brabant en dit was een landsdeel van het Koninkrijk Duitsland. De Duitse keizer had allerlei functionarissen, die in zijn naam zijn keizerrijk mede bestuurden. We noemden dat zijn leenmannen en het grondgebied dat zij bestuurden waren de zogeheten lenen. Zo had je dus hertogdommen, graafschappen, markiezen, baronieën, enz.

Korte geschiedenis van het Markiezaat van Bergen op Zoom

Dit markiezaat, ook wel markgraafschap of heerlijkheid genoemd, heeft bestaan van ongeveer 1287 tot 1795 en was dus een leen van het hertogdom Brabant.

Binnenplaats Markiezenhof

De hoofdstad van het Markiezaat was Bergen op Zoom. Hier woonde de markies en stond ook zijn paleis. Dit is het huidige Markiezenhof, nu museum.

Het Markiezaat strekte zich uit van de huidige gemeente Bergen op Zoom naar Woensdrecht, delen van het huidige Moerdijk en een gebied ten oosten van Roosen-

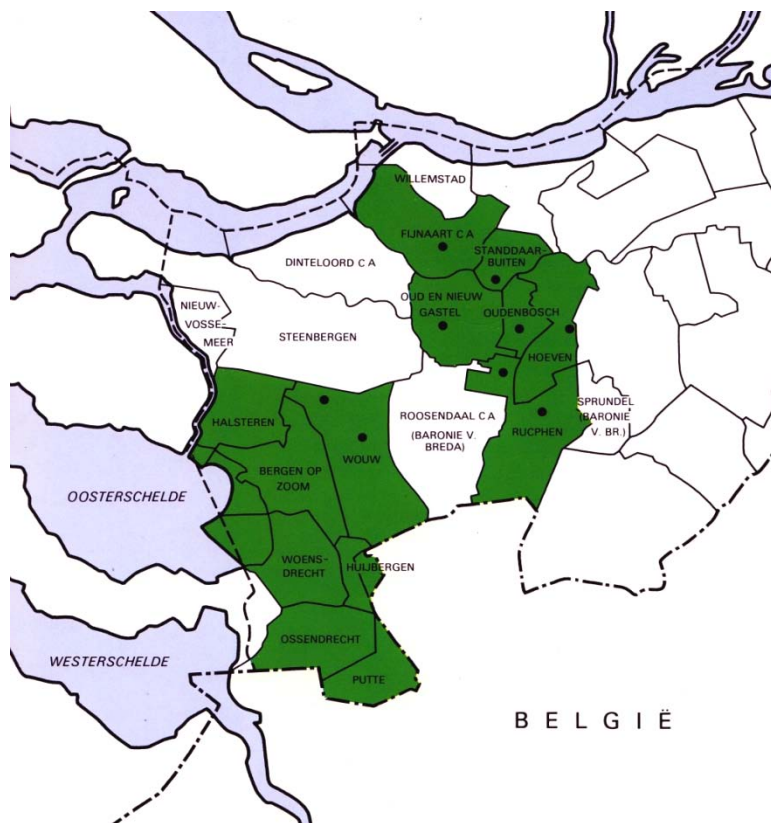
daal. De Westkant lag aan de Schelde. Daarnaast werd het Markiezaat in het oosten begrensd door de Baronie van Breda en in het noorden door de huidige gemeente Steenberghe.

Het Markiezenhof was echter niet alleen een woonpaleis, maar ook het bestuurlijk centrum van het Markiezaat met aan het hoofd de Raad en de Rekenkamer en verder het Leenhof met de daarbij behorende ambtenaren.

Het beheer van de geldmiddelen geschiedde tot 1520 door een rentmeester. Later kwamen er door de indeling in vier kwartieren verschillende rentmeesters bij en zo ontstonden de rentmeesterschappen. Om dit allemaal goed te kunnen besturen, was het Markiezaat verdeeld in kwartieren; eerst twee, later vier, genoemd naar de windstreken. Ons dorp behoorde tot het Oostkwartier. De markies bezat in principe al het land in het Markiezaat, maar in de regel stond hij zijn landgoederen ter ontginning of ter gebruik af tegen een jaarlijks te betalen bedrag, de cijns genaamd.

Een bijzondere vorm van ingebruikgeving was het leengoed. Daarbij werd een stuk land of een of ander recht, bij voorbeeld om een molen te mogen bouwen, aan een persoon afgestaan, de zo geheten leenman. Dit ging tegen betaling van een bedrag, het zogenaamd leenrecht. De meeste lenen waren erfelijk. Na de dood van een leenman moest zijn erfgenaam opnieuw het leen in bezit komen vragen, het zogenaamde leenverhef. Daarbij moest opnieuw leenrecht betaald worden. Deze zaken werden geregeld door de plaatsvervangend markies ook stadhouder genoemd, die hoofd was van het Leenhof.

De naam Markiezaat is ingevoerd toen keizer Karel de V in 1533 stad en land van Bergen op Zoom tot Markgraafschap verhief. Eerst maakte het land van Bergen op Zoom deel uit van de heerlijkheid Breda. Na het kinderloos overlijden in 1287 van Arnoud van Leuven, heer van Breda, kwam er een scheiding tot stand. De hertog van Brabant had van te voren bepaald dat na Arnouds overlijden zijn bezittingen zouden worden verdeeld tussen de nakomelingen van de twee dochters van Godfried II: Beatrix en Sophia. Raso van Liedekerke, gehuwd met Sophia kreeg de stad Breda en de daarbij behorende leengoederen. Arnold II van Wezemaële kreeg

Kaart Markiezaat Bergen op Zoom

de heerlijkheid Bergen op Zoom en de daarbij behorende leengoederen, waaronder Ghestele of Gastel, later Oud en Nieuw Gastel. Hun zoon Gerard van Wezemaële werd hierdoor de eerste Heer van Bergen op Zoom. Tijdens het bestuur van de heren van Glymes (1419-1569) als Heren van het Markiezaat kwam er pas een einde aan de grote versnippering van West-Brabant.

Bestuur en rechtspraak in het Markiezaat

Wij weten, dat ons dorp Gastel rond 1275 is ontstaan en ontwikkeld door de monniken van de abdij van St Bernard op de Schelde te Hemixem, later Bornem in België. In bovengenoemd jaar schenken Arnold van Leuven, Heer van Breda en zijn vrouw Elisabeth aan bovengenoemde abdij de 'novale tiende', een soort belastingopbrengst op de agrarische producten. Ook krijgt de abdij het Barlebosche, bosgrond, gelegen bij Oudenbosch en tweehonderd bunders (ha) moer of turfgrond. De oorspronkelijke oorkonde van deze schenking, geschreven in december 1275, wordt bewaard in het archief van de abdij in Bornem. In deze oorkonde staat o.a.

“ Aan alle Christengelovigen, die dit geschrift zullen zien, wensen Arnoldus van Leuven, heer van Breda en Elisabeth zijn echtgenote, vrouwe van hetzelfde land saluut!

Ter vastlegging van de waarheid maken Wij u door middel van deze oorkonde bekend, dat Wij, met het oog op een goddelijke beloning en zuiver en alleen ter ere Gods, aan de kloosterlingen, de abt en het konvent van de plaats van het St. Bernard, der orde van de Cisterciënzers, de gehele novale tiende in de parochie van Ghestele, die er nu is en die daar in de toekomst zal kunnen aangroeien, hebben afgestaan en bij deze overdragen “

Ook andere kloosterorden werkten in het begin aan de ontwikkeling van de dorpen en steden in West-Brabant. Onze dorpen begonnen dus eigenlijk eerst als parochies, die meestal een goede verstandhouding hadden met het Markiezaatsbestuur, maar soms ook flink met elkaar in de clinch lagen. Men noemde die gebieden de “geestelijke heerlijkheden”

Terug naar het Markiezaat en het bestuur en rechtspraak. Een scherpe scheiding tussen bevoegdheden en personen bestond er toen niet. De belangrijkste personen in het bestuur en in de rechtspraak, die door de markies benoemd werden, waren o.a. de drossaards, de schouten, de schepenen, de baljuws en de secretarissen. Een dorpsbestuur werd gevormd door een aantal gemeentemannen, die samen met de schepenen en de burgemeester(s) het dorpsbestuur of de magistraat vormden. De burgemeesters waren vooral met de financiële zaken belast. Vele kerkdorpen hadden toen wel een eigen school. Ook een chirurgijn (dokter) en dorpsvroedvrouw was aanwezig, evenals een doodgraver, die dikwijls tevens koster en/of schoolmeester was.

De rechtspraak (jurisdictie) werd uitgeoefend door een college, dat schepensbank of vierschaar heette. In onze straatnamen komen we die namen nog tegen, zie de Vierschaarstraat en de Drossaardstraat. De straffen in de middeleeuwen waren streng en ook lijfstraffen werden niet geschuwd. We kennen het ophangen op het galgenveld, vandaar de naam Galgestraat in Oudenbosch. Ook het bekende radbraken en brandmerken werd veelvuldig toegepast.

Men had de hoge en lage rechtspraak, die beide soms in de dorpen van kracht waren. De hoge rechtspraak werd meestal in Bergen op Zoom uitgesproken en voltrokken o.a. door ophanging en onthoofding. Hoger beroep op vonnissen was slechts mogelijk in burgerlijke geschillen. Eerst op het Leenhof te Bergen op Zoom en vervolgens op de raad van Brabant in Den Haag. Om de regels van het bestuur en de rechtspraak in alle steden en dorpen op elkaar af te stemmen, stelde de markies en de markiezin in 1612 een voor het gehele Markiezaat geldende regeling vast.

Over kerken en raadshuizen of dorpshuizen in het markiezaat.

In Gastel en andere dorpen, had de abdij van Hemixem, later Bornem, vele gronden en bezittingen en was haar invloed groot. Zij had eigen rechten verkregen ten aanzien van belastingen (de zo geheten tienden) en andere inkomsten. Ook bij de benoemingen van de leden van de schepensbank had zij invloed gekregen en kon zij twee of drie van de zeven schepenen aanwijzen. De markies ook veel rechten die eigenlijk van kerkelijke aard waren: o.a. het zo geheten patronaatsrecht, dat wil zeggen het recht om pastoors en kapelaans te benoemen. De abdij van St. Bernard had dit recht echter wel in Oud Gastel, Heerle, Wouw, Hoeven en Oudenbosch. Van Paus Julius II kreeg de Heer van Bergen op Zoom in 1515 het patronaatsrecht van alle kerken in de nieuwe, door hem te bedijken, landen. Vandaar dat de kerken van Nieuw Gastel, Standdaarbuiten en Fijnaart door hem werden gesticht. Van die vroegere kerken zijn alleen de Gertrudiskerk van Bergen op Zoom, de hervormde kerk van Halsteren en de kerktoeren van Oud Gastel bewaard gebleven.

De raadshuizen of dorpshuizen zijn meestal van latere datum. Voor 1795 waren er naast Bergen op Zoom slechts secretarieën in Ossendrecht, Halsteren, Wouw, Oudenbosch, Oud Gastel en Fijnaart. Het mooie 17de eeuwse raadhuis van Halsteren heeft vooral aan de voorkant een fraai aanzien. Het voormalige gemeentehuis van Oudenbosch (nu Zeeavenmuseum) is eveneens het aanzien meer dan waard.

De rechterlijke indeling van het markiezaat

Onderstaande lijst geeft tevens aan hoe de stad Bergen op Zoom en de clusters van de dorpen in het Markiezaat werden bestuurd en wie er aan het hoofd stond. In de stad zelf waren dat de markies of zijn plaatsvervangers. De indeling was als volgt:

1. Stad Bergen op Zoom;
2. Baljuwschap van Halsteren:
Hiertoe behoorden Halsteren, Oud en Nieuw Beimoer, Ouvergnepolder en Oud Glimes en Noordgeest;
3. Drossaardschap van het Zuid- en Westkwartier:
Hiertoe behoorden Moerstraten, Wouw, Voornseinde, Zuidgeest, Woensdrecht, Huijbergen, Hoogerheide, Ossendrecht en Putte;
4. Drossaardschap van het Oostkwartier:
Hiertoe behoorden Nieuw Gastel of ook genaamd Heer Jansland, Oud Gastel, Oudenbosch, Sint Maartenspolder, Hoeven, Zegge en Rucphen;
5. Baljuwschap van Fijnaart:
Hiertoe behoorden Fijnaart en Heiningen;
6. Baljuwschap van Standdaarbuiten.

Markies Jan IV van Glymes en de inpoldering van Heer Jansland of Nieuw Gastel in 1551

Uit het Huis van Glymes, dat het Markiezaat bestuurde van 1419 tot 1567 kwamen de bekendste markiezen o.a. Jan I, Jan II, Jan III van Glymes, Antonius van Glymes en Jan IV, de laatste markies uit het Huis van Glymes. Naar hem is de polder Heer Jansland genoemd, of wel Nieuw Gastel. Hij kreeg van Keizer Karel V toestemming om de aanwasen rond Gastel in te polderen door de aanleg van de Nieuw Gastelse Dijk.

Markies Jan II van Glymes (1417 - 1494)

Het werk begon in 1551. Deze dijk liep vanaf Roosendaal langs de Vliet naar Stampersgat, over de St. Antoinedijk naar Standdaarbuiten, van daar langs de Standdaarbuitensedijk en West Vaardeke naar Oudenbosch. Dit is een werk van groot formaat geweest, zonder gebruik van de huidige machines, alleen met schop en kruiwagen! Honderden mensen moeten hier toen aan deel genomen hebben. Nauwelijks was de dijk voltooid, of werd hij op 13 januari 1552 met de zo geheten Pon-

tiaansvloed bijna weggespoeld. In de zomer van dat jaar was de schade gelukkig weer hersteld.

Onder Jan IV van Glymes brak in 1568 de 80-jarige oorlog uit tussen Nederland en Spanje. Jan IV werd door de Nederlandse edelen in 1566 naar koning Philips II van Spanje gezonden om te bemiddelen in de strijd. Toen hij in Spanje aankwam, werd

hij min of meer als een gevangene behandeld. Philips II weigerde hem in het begin zelfs terug te laten keren naar Nederland. Toen hij eindelijk mocht vertrekken was het te laat, de markies was doodziek geworden en stierf op 21 mei 1567. Hij ligt in de grote Gertrudiskerk te Bergen op Zoom begraven.

Jan IV van Glymis (1528-1567)

Maria van Lannoy

Over de inkomsten van de Heer of Markies van Bergen op Zoom

We zagen reeds, dat de bezittingen, de goederen en gronden van de markies door verkoop of ingebruikgeving heel wat geldmiddelen opbrachten om zijn adellijke levensstaat te kunnen voeren.

Daarnaast had hij veel rechten die geld opbrachten. We noemen er enige: o.a. het jachtrecht, het visserijrecht op binnen en buitenwateren. Eveneens bezat hij het recht op de inpolderingen van de aanwassen en gorzen van zijn gebied. Ook het recht op de aanleg van wegen bezat hij en dat leverde hem weer tolgelden op. Hij bezat ook het recht op alle maalwerktuigen die door water of wind, met de hand of door paardenkracht werden bewogen. De exploitanten van brouwerijen, mouterijen, meestoven enz. waren eveneens gebonden aan vergunningen en cijnzen, die hiervoor betaald moesten worden. Het ijkrecht op de gewichten bracht geld op, terwijl er in Bergen op Zoom en Oudenbosch een waaggebouw stond, waar bij gebruik, betaald moest worden. Gezegd moet worden, dat de markies ook veel geld nodig had voor de verdediging van de stad en de dorpen.

Oorlog en Markiezaat

Wij herinnerden u al aan de 80-jarige oorlog van 1568 tot 1648, die eindigde met de vrede van Munster. Hierdoor werd de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, ook wel genoemd 'De Verenigde Provinciën', zelfstandig onder het Huis van Oranje. De hervormde godsdienst werd hierin overheersend. Brabant en Limburg werden Generaliteitslanden genoemd en de katholieke godsdienst werd min of meer gedoogd. De katholieke kerken werden aan de hervormden toegewezen en de katholieken mochten tegen betaling "schuurkerken" gebruiken voor hun kerkdiensten.

De grootse klap voor West-Brabant en het Markiezaat was echter de inval van de Fransen onder Lodewijk de XVI in 1747 in de tijd van de Oostenrijkse successieoorlog (1740-1748). Bergen op Zoom werd door de Fransen veroverd, wat nog steeds vermeld staat en te zien is op de Arc de Triomphe in Parijs. Reusachtige legers moeten in die jaren in West-Brabant geopereerd hebben, ten minste een Engels leger onder generaal Cumberland en een groot Frans leger,

tezamen meer dan 100.000 soldaten. Rond Oudenbosch en op de Rucphense hei, verrees een kamp waar Oostenrijkers, Engelsen, Hollanders, Hessen en Kroaten samengebracht werden. Het wemelt in de verslagen van levering en inkwartiering van troepen, van vorderingen van paarden, karren, gereedschappen en mensen, die aan de vestingwerken moesten meehelpen. Op 8 april 1747 komen in Gastel twee eskadrons van generaal van Ginkel, elk bestaande uit 186 paarden. Vier dagen later arriveert 600 man voetvolk van generaal Lewe enz. De magazijnen in Oudenbosch moesten voor de foerage zorgen. In Oud en Nieuw Gastel werden samen 74 wagens gevorderd. De grootste ramp was dat de Gastelse polders onder water werden gezet en daardoor de hele oogst vernield werd. De schade bedroeg alleen al voor Nieuw Gastel meer dan twee ton! De inwoners moesten naar elders trekken om te kunnen overleven.

De ondergang van het Markiezaat

Vanaf 1648 tot de Franse tijd in 1795 regeerden de volgende markiezen:

1. Huis Van Hohenzollern-Hechingen [1672-1688] en [1697-1698]. Henrica Francisca van Hohenzollern; zij huwde in 1662 met Frederik Maurits, graaf de la Tour d'Auvergne.
2. Huis de la Tour d'Auvergne [1698-1728]. Francois Egon de la Tour d'Auvergne, die gehuwd was met Maria van Arembergh van Aarschot, die in 1710 stierf.
3. Huis Palts- Sulzbach [1728-1799]. Hun dochter, Maria Henriette, huwde met Johan Christiaan, prins van Sulzbach, keurvorst van de Paltz.
4. Ten slotte als laatste markies: hun zoon Karel Theodoor van Sulzbach, gehuwd met Maria Elisabeth van Sulzbach, die ruim 50 jaar zou regeren, namelijk vanaf 1741. Hij maakte de inname van Bergen op Zoom van 1747 mee, wat hem tijdelijk van zijn inkomsten beroofde. Het markiezaat bleef rechtens in zijn bezit tot 1799.

Bij het bekende verdrag van 5 januari 1801, dat de Franse Republiek met onze Bataafse Republiek sloot, liet Karel Theodoor zijn aanspraken gelden, hij deed afstand van al zijn rechten op het Markiezaat tegen een schadeloosstelling van een miljoen vijf honderd duizend gulden.

Het Markiezaat van Bergen op Zoom had opgehouden te bestaan.

Geraadpleegde literatuur:

1. Wikipedia, de vrije encyclopedie.
2. W. A. van Ham. Bestuur en rechtspraak te Bergen op Zoom
3. Het Markiezaat van Bergen op Zoom, publicaties van het archivariaat van Nassau Brabant
4. Gastel Land van Abten en Markiezen, Albert Delahaye

Het gebeurde 50 jaar geleden: 1963

Een bijdrage van Piet Peeters

In de rubriek "50 jaar geleden" gaan we terug naar 1963. Daarvoor heb ik gebruik gemaakt van jaargang 1963 van de Sint Laurentiusklok. Daarnaast vond ik nog wat notities terug in mijn agenda van 1963.

In de Klok zijn heel wat zaken en nieuwtjes terug te vinden die typisch iets waren uit die tijd. Gastel had destijds een rijk verenigingsleven, vooral op kerkelijk gebied en berichten daarover kregen natuurlijk een plaatsje in ons parochieblad. Er stonden ook heel wat advertenties in vanuit de Gastelse middenstand. In 1963 waren er ook gebeurtenissen die wereldwijd en landelijk

H. Laurentiuskerk, op de achtergrond Het Hof en links de Pastorie

grote indruk maakten. Het overlijden van Paus Joannes 23, het mijnongeluk in Lengede en de moordaanslag op President Kennedy. In ons land werd de zwaarste Elfstedentocht aller tijden verreden. Die werd uitgebreid op de televisie vertoond. In deze tijd zou je dat nieuws door al die televisienetten kunnen ontgaan, maar in ons land had je toen alleen de uitzendingen van de NTS op één net. In 1963 waren er in ons land 1,5 miljoen televisies geregistreerd, dus veel kijkers keken naar hetzelfde programma. Wij in Zuid-Nederland hadden meer keuze, want we hadden Den Bels met programma's als Schipper naast Mathilde, Nonkel Bob en Tante Terry voor de jeugd, Penelope voor de dames en sport, zoals de Tour de France, voor de sportliefhebbers. Armand Pien zorgde voor het weerbericht. In ons land begonnen programma's zoals Stiefbeen en zoon met Piet Römer en Voor de vuist weg met Willem 'O' Duys, zoals hij zich toen nog noemde.

Een kijkje in de Sint Laurentiusklok rondom de jaarwisseling geeft ons een indruk van zaken die er toen nog waren zoals: Gastels rijschool W. Ruyten Oudendijk 31, aannemersbedrijf C. Cools Rijpersweg 63, Kapper J. Engelen, kruidenier K. Paantjens en W. van Nijnatten van Café Het Sluiske.

Januari

1 januari: Nieuwjaarsreceptie op het gemeentehuis.

Het nieuwe jaar zet in met een zware sneeuwstorm, die het verkeer lamlegt. De sneeuw zal blijven liggen tot eind maart. Er zijn kolen te bestellen bij de coöperatie. G. van Rijsbergen is de plaatselijke vertegenwoordiger van de Coöp. Vanwege de weersomstandigheden worden verschillende vergaderingen van verenigingen uitgesteld.

Bakker L. van Hooydonk, bekend van de rijmpjes die hij in de klok zet, gaat ook in op de actualiteit:

*Het weer verplicht veel mannen thuis te blijven
Moeder ziet haar huishoudgeld in de kachel verdwijnen
Op tafel tovert ze toch steeds een heerlijk maal
Met onze hulp de beste voeding voor allemaal.*

De bouwvakkers, en dat zijn er nog wat in Gastel, zijn maanden met vorstverlet en moeten dan rondkomen van een uitkering.

In die tijd zitten we nog in de jaren van het concilie, een kerkvergadering die verschillende jaren heeft geduurd. De eerste was in 1962 bijeengeroepen door Paus Joannes 23. Dit concilie zou veel veranderingen in de kerk teweeg brengen en een van de discussiepunten was het gebruik van de volkstaal in de liturgie in plaats van het Latijn dat al eeuwenlang gebruikt werd in de kerk. Bij de H. Mis staat de priester voortaan met het gezicht naar de gelovigen. Van lieverlee komen er nog meer veranderingen. De privébiecht wordt vervangen door een gemeenschappelijke boeteviering.

Volleyclub Gavok heeft een nieuwe trainer. Gavok is dan een volleyclub uitsluitend voor meisjes en dames.

Op 16 januari overlijdt op 92 jarige leeftijd de oudste inwoner van Gastel: Antonius Olfers. Kees Broos uit de Vierschaarstraat is dan de oudste inwoner.

Op nevenstaande foto ziet u Prins Adriaan I (Janus Vromans) en de nar (Giel Ernest) op bezoek bij Kees Broos

Op 18 januari wordt de Elfstedentocht verreden. Het is een tocht in helse omstandigheden waarbij maar een klein aantal de eindstreep haalt. Velen haken af met bevroren ledenmaten of ogen.

In deze winter wordt ook de Vliettocht verreden. Een tocht op de schaats van Roosendaal naar Heense Sas en terug. Een van de pleisterplaatsen is café Gastels Veer.

Schaatstocht op de Roosendaalse Vliet bij café Gastels Veer

20 januari: Thor uit Roosendaal organiseert met o.a. C. Mies een cross in Gastel. Start en finish zijn aan de Oudendijk. Er is een bedrag van f. 1000,00 aan prijzen.

23 januari: Het Vastelaovdzottelaand telt al verschillende carnavalsverenigingen en nu komt er ook een vereniging bij voor de Roosendaalsebaan, de Barteweg en de Neerstraat. Later sluit ook de Bolbaan aan en wijk Nedrobaba wordt geboren. De wijk vergadert in café De Witte Leeuw aan de Roosendaalsebaan 68. Daar is nu een bouwmarkt gevestigd.

27 januari: De Vastelaovdzotten houden een oliebollendag om de kas aan te vullen. De club probeerde een carnavalswagen te huren maar dat lukte niet. Daarom wordt er een onderstel gekocht waarop de prinsenwagen gebouwd kan worden. Nu is de kas leeg. De prinsenwagen wordt de Bolle Schuit genoemd, verwijzend naar de oliebollenactie. De wagen wordt gebouwd onder winterse omstandigheden in de schuur van D. Ernest aan de Meirstraat.

30 januari: De jonge boerenstand viert het 40 jarig bestaan. De viering wordt begonnen met een H. Mis met aansluitend een koffietafel waarna een feestzitting plaatsvindt. 's Avonds is er cabaret.

Een "staatsiefoto" van de Jonge Boerenstand op de "koer" van de Joannesschool en een lijst van de gefotografeerde leden wordt aan het eind van deze bijdrage opgenomen.

Sneeuwruimploeg in de Vierschaarstraat

Pendelaars uit Brabant en ook uit Gastel nemen in deze periode 's morgens een jerrycannetje drinkwater mee naar Rotterdam. Het drinkwater wordt daar gechlloreerd en is nauwelijks te drinken.

Februari:

2 en 3 februari: Toneelvoorstelling voor de K.A.B leden. Opgevoerd wordt het spel: "Het Meisje met het Leeuwenjong" door Kunst en Arbeid.

Kapper C. Magielse wint de eerste prijs bij een kapconcours te Bergen op Zoom. Later ontvangt hij in Breda het diploma van TAS. Een andere kapper: Piet Flink uit Hengelo, wordt als voorloper van Piet Paulusma bestookt met duizenden brieven omdat men denkt dat hij wel kan voorspellen wanneer die strenge winter eindelijk afgelopen is. Die strenge winter zorgt er ook voor dat er een autotocht kan worden uitgezet op het IJsselmeer.

9 februari: Wijkbal van wijk De Stoof.

Verschillende winkeliers kregen een bekeuring omdat ze – hoewel dat verboden was – toch op zondag artikelen verkochten. Vandaar dat er een waarschuwing in de Klok komt zodat het winkelend publiek de winkeliers niet in de verleiding brengt om uit vriendendienst toch op zondag te verkopen.

16 februari: Vindt er een Carnavalsbal van de fanfare plaats in zaal Sloomans en wordt een Bliksemloterij georganiseerd door de Vastelaovodzotten.

19 februari: Oprichting van biljartclub D.V.O in zaal Place de Meir.

22 februari: Carnavalsbal voor de Kajotters en Kajotsters in zaal Vogelaars.

23 tot en met 26 februari: Voor de derde keer wordt in het Vastelaovetzottelaand carnaval gevierd nu onder het motto: "Kun dok al zwemme in un teil?" Vooraf wordt verzocht aan degene die aan de route van de optocht wonen sneeuw te ruimen zodat de optocht overal goed doorkan. Die route voert o.a. tot aan de Stoof en in de Steenstraat.

Overdag zijn er nog niet veel activiteiten zoals kinderbals want het is met carnaval gewoon school op zaterdagmorgen en maandag en dinsdag.

24 februari: Dweilmiddag voor de Vastelaovetzotjes. Dat gebeurt in aansluiting op de aanbidding in de kerk. De pastoor heeft de viering een uur vroeger gezet. Dan kunnen de zotjes nog even naar huis om zich om te kleden. Voor degenen die verder weg wonen is er bij Vogelaars gelegenheid om de carnavalskleren voorlopig in bewaring te geven.

25 februari: Middenstandscarnavalsbal in zaal Sloomans. Prins Arijon brengt een bezoek aan Cees Broos, de oudste inwoner van Gastel.

Maart:

In Drenthe zijn protesten van "vrije"boeren" tegen financiële verplichtingen aan het Landbouwschap. Het zal het begin zijn van de Boerenpartij van boer Koekoek, die later in Gastel ook veel stemmers weet te trekken bij de verkiezingen.

5 maart: De Jonge Boeren gaan op excursie naar de Deutz tractorfabriek in Deutz bij Keulen.

6 maart: Culturele dag in Roosendaal. Daaraan nemen de Gastelse jonge boerinnen deel met een toneelstuk.

12 maart: Excursie van de jonge boerinnen naar de drukkerij van Brabants Nieuwsblad en de Liga fabriek te Roosendaal.

16 maart: Fancy fair van gymvereniging Vlug en Lenig in het Parochiecentrum.

18 maart: Burgemeester Andriessen houdt een lezing over de Jonge Middenstand voor de leden van de Jonge middenstandsvereniging in het jeugdhuis.

26 maart: Jaarvergadering van de katholieke middenstandsvereniging en een ontwikkelingsavond van de K.A.B. Onderwerp: Euromarkt, bron van nieuwe welvaart?

April

Half april begint de paasperiode en die krijgt veel aandacht in de Klok.

Op Goede Vrijdag kan gebiecht worden bij een vreemde biechtvader. Dan hoef je niet bij de parochiegeestelijken te biechten (je zou eens herkend worden door de

biechtvader!). In de paasweek gaan enkele meisjes weer rond om wijwater en paaspalm huis aan huis te bezorgen.

16 april: De bouwvakkers krijgende gelegenheid om vakantiebonnen te verzilveren. Ze kregen die zegels om ze te verzilveren bij vrije dagen en vakantie. Dat was een spaarsysteem om vakantiegeld te sparen. Het was een oplossing voor het feit dat, als ze van baas wisselen, toch vakantiegeld ontvangen als ze de zegels verzilveren.

18 april: Pastoor de Raedt, geboortig uit Gastel, viert zijn 25 jarig priesterfeest te Mechelen, waar hij dan pastoor is.

21 april: Gastel Vooruit organiseert de jaarlijkse wielerronde. Er is vanuit de rennerswereld grote belangstelling. Teveel om mee te laten rijden. De publieke belangstelling is ook groter dan anders. Bij de amateurs wint Rinus van Ginneken. Bij de nieuwelingen wint de latere profrenners Eef Dolman (Hij wordt wereldkampioen bij de amateurs in 1966).

29 april: Ledenvergadering van luchtbuksvereniging De Treffers.

30 april Viering Koninginnedag met een optocht van versierde fietsen, een knobbelrit en een veldloop.

Mei

5 mei: De jonge boerinnen gaan te voet op bedevaart naar de Kapelberg.

8 mei: Ledenvergadering voor de bond voor bejaarden en gepensioneerden.

14 mei: De Gastelse bakkers bakken niet. Ze gaan naar een bakkerijtentoonstelling.

15 mei: Landelijke verkiezingen voor de Staten-Generaal. De Katholieke Volkspartij (KVP) afdeling Oud Gastel, zet taxi's in om degenen die niet zelf naar de stembus kunnen komen, op te halen om zo toch te gaan stemmen. Landelijk krijgt de KVP 50 zetels, de PVDA 43, en de Boerenpartij 3 zetels, waarmee Hendrik Koekkoek zijn entree in de Tweede Kamer maakt. In Gastel krijgt zijn partij 93 stemmen. In Woensdrecht stemt 15 % op hem en in Kruisland 10 %. Het kabinet Marijnen treedt dit jaar aan.

17 mei: De gemeente roept degenen die een ijkverplichting hebben op om hun maten, gewichten en weegwerktuigen te laten herijken. Het gaat hier om zakenlui die gewichten en maten zakelijk gebruiken.

23 mei: Gastels Fanfare en drumband gaan op concours in Oudewater. De muzikanten komen terug met drie eerste prijzen.

Juni

Voor de vroege vogels is er in de zomer elke zondag een vissersmis. Die begint om 5.00 uur. Die mis wordt opgedragen door kapelaan van Dam, zelf een fervent visser.

3 juni: Paus Joannes 23 overlijdt. Hij was de paus van het concilie. In dat concilie zijn ingrijpende beslissingen genomen. Daardoor zijn allerlei grote veranderingen gekomen in de kerk zoals de missen in de volkstaal met de priester met zijn gezicht naar de gelovigen gericht. Afschaffing van de persoonlijke biecht. De paus was zeer geliefd en zijn overlijden werd dan ook betreurd. Hij wordt opgevolgd door Paus Paulus 6.

Vanaf 10 juni zijn de Gastelse kapsalons op maandag gesloten . De kappers doen mee met de vijfdaagse werkweek.

16 juni: Prins Arijaan gaat met zijn gevolg naar het prinsenuweel in Dongen en weet daar de eerste prijs te behalen.

26 juni: Het uitstapje van de ouden van dagen gaat naar Oisterwijk.

30 juni: Voor het eerst is er de kleine communie voor jongens en meisjes tegelijk.

Juli

De Gastelse brandweer bestaat 50 jaar en dat wordt gevierd!

Gastelse brandweer 50 jaar

11 juli: De Mater Amabilisschool sluit cursusjaar 1962-1963 af. Deze school is een cursus in de avonduren voor meisjes die overdag werken om meer te leren over het huishouden. Ze krijgen o.a.: kooklessen, kinderverzorging, handwerken en allerlei zaken die met het huishouden te maken hebben. Het is te vergelijken met de huishoudschool.

14 juli: De VGLO school houdt een tentoonstelling waarop werkstukken te zien zijn die door de leerlingen zijn gemaakt. Het is het laatste cursusjaar dat de VGLO school alleen door meisjes bezocht wordt. De school voor Voortgezet Gewoon Lager Onderwijs is een school voor leerlingen die niet naar het voortgezet onderwijs gaan, maar nog wel onder de leerplichtwet vallen.

18 juli: Broeder Willibrord neemt afscheid als hoofd van de Sint Joannes-school. Hij was meer dan 40 jaar werkzaam op deze school. Eerst als onderwijzer, daarna plaatsvervangend hoofd en per 1 augustus 1946 als hoofd van de school. De viering begint met een H. Mis, daarna is er een feestzitting voor de schooljeugd.

21 juli: Afscheidsreceptie voor Broeder Willibrord voor oud-leerlingen en andere belangstellenden. Hij wordt opgevolgd door de heer J. Jongenelen die per 1 september begint aan de Sint Joannesschool

Van 23 juli tot en met 1 augustus vindt er een Lourdesreis plaats voor dames en meisjes. De reis gaat langs Lisieux, Tours, Bergerac naar Lourdes waar de groep enkele dagen verblijft. De terugreis gaat langs Lyon, Taize, Metz en Luxemburg stad.

27 juli: De heer H. van Mechelen neemt afscheid als gemeentesecretaris. Daarmee komt een einde aan de "van Mechelendynastie" als gemeentesecretaris.

Augustus

1 augustus: Gemeentesecretaris Van Mechelen gaat met pensioen. Hij wordt opgevolgd door de heer J. Oomen. Hij komt niet uit onze gemeente tot spijt van een plaatselijke sollicitant.

Naast de VGLO afdeling meisjes wordt er nu ook begonnen met een afdeling jongens. Daarvoor wordt op de Sint Joannesschool een lokaal in gebruik genomen. De heer N. Roebroeks wordt aangesteld als leerkracht aan die school.

3-5 augustus: Gastelse kermis.

5 augustus: De jongens van het Kleinpatronaat gaan op reis

4-11 en 11-18 augustus: De Gastelse bakkers houden voor het eerst vakantiesluiting.

10 tot en met 16 augustus: De verkenneren zijn op kamp in de Drunense Duinen. De verkennerengroep was opgericht in 1945 door kapelaan Peeters.

22 augustus: Een grote groep Gastelaren gaat op bedevaart naar Bornem. Op het programma staat o.a. een H. Mis, een excursie naar Marienkerke en Sint Amands en als afsluiting een plechtig lof in de abdij.

September

15 september: Pater Thijs, geboren te Gastel, viert zijn gouden priesterjubileum.

Eind september vinden in Basel de West-Europese ruiterskampioenschappen plaats. Cees Scheepers uit Gastel is een van de deelnemers met zijn paard Sissi. Het Nederlandse team wordt kampioen en Cees behaalt bij de individuele oefeningen de 11^e plaats.

Oktober

Het kabinet Marijnen is aangetreden; Minister van woningbouw wordt Bogaerts. Hij gaat voortvarend te werk om de woningnood, die er nog steeds is, te verminderen. Tot dan toe maakte de provincie en het rijk uit hoeveel woningen er per gemeente gebouwd mochten worden. Het zogeheten Bouwvolume.

Bogaerswoningen aan de Rolleweg

Nu mocht de gemeente bouwvergunning geven voor woningen die minder dan 10.000 gulden kostten. In Fijnaart en Deurne waren al bij wijze van proef woningen gebouwd die daaraan voldeden. In onze gemeente zouden ook zogeheten Bogaertswoningen komen aan de Stoofstraat en aan de Rolleweg. Al gauw werd de grens opgetrokken tot 14.000 gulden en zo waren de mogelijkheden voor de man met de kleine beurs om te bouwen ook mogelijk. Dit volgens het KVP uitgangspunt: bevorderen van eigen woningbezit.

5 en 6 oktober: Tentoonstelling van de missienaakring. De missienaakring bestaat uit een groep dames die misgewaden en andere benodigdheden maakt voor Gastelse missionarissen, broeders en zusters.

10 oktober: Ons land telt nu 10 miljoen inwoners.

12 en 13 oktober: De Gastelse middenstandsvereniging viert het 60-jarig bestaan. Dat wordt gevierd met een feestelijke H. Mis en een receptie alsook een feestavond voor de leden.

12 oktober: Op de televisie wordt het Grand Gala du Disc uitgezonden. Een gala met platenartiesten. Er treden o.a. op Marlène Dietrich en Wim Sonneveld als Frater Venantius. Godfried Bomans praat alles op zijn manier aan elkaar. Deze uitzending wordt door heel veel kijkers gevolgd, mede door het feit dat we dan nog maar één Nederlands net hebben.

20 oktober: De Mariacongregatie afdeling Oud Gastel bestaat 115 jaar.

27 oktober: Wielerclub Helpt Elkander organiseert clubkampioenschappen op het parcours De Stoof.

November

In Lengede Duitsland gebeurt een mijnongeluk met een aantal slachtoffers. Dagen later worden er nog enkele mijnwerkers door middel van een noodschacht naar boven gehaald. Nog elf mijnwerkers worden vermist. Er wordt al een uitvaartmis voor hen opgedragen. Na het horen van klopsignalen wordt weer geboord en de elf worden op 7 november gered.

1, 2 en 3 november: Vogelclub Avis Amicitia houdt een grote vogeltentoonstelling.

7 november: De VKAJ en de KAJ gaan op reis naar de Wiener Eisrevue in het sportpaleis te Antwerpen. Aansluitend gaat de trip naar Zandhoven om de daar aanwezige dancings te bezoeken.

11 november: In zaal Vogelaars wordt elf elf gevierd. Daarbij zijn uiteraard prins Carnaval en zijn gevolg alsmede de wijkbesturen aanwezig. De voorzitter van wijk Stoof: A. Roozen, wordt op een gegeven moment naar huis gebeld.

Brand bij de familie Roozen

De schuur van zijn boerderij staat in brand. Er komen 18 koeien om in de vlammen. Verder verbrandden er een dorsmachine, een tractor en veel ongedorsen graan.

Vanaf 11 november zijn er bijeenkomsten in de verschillende wijken van Gastel om te komen tot oprichting van het parochiefonds.

14 en 15 november: Het busvervoer in Brabant ligt stil. De werknemers van de BBA zijn in staking.

16 november: De jonge boerinnen houden een oliebollendag. Met de ijscokar van Cees Vergouwen wordt heel Gastel aangedaan om de olieballen aan de man te brengen.

22 november: Overal wordt deze dag beschouwd als zwarte vrijdag. Geplande TV uitzendingen, zoals op de KRO de eerste keer Bonanza, gaan niet door. Het scherm staat op zwart en er worden telefoongesprekken uitgezonden. Het gaat om een aanslag. Duidelijk wordt dat het gaat om een aanslag op president Kennedy van de Verenigde Staten. Later komt het nieuws dat hij de aanslag niet heeft overleefd. Heel de wereld is in rouw; zeker ook de katholieke wereld. Kennedy was de eerste katholieke president. Kennedy was bij zijn aantreden in 1961 de jongste president van de V.S. Van hem werd veel verwacht. Hij zou voor vernieuwende ideeën zorgen. Zeker vanuit de katholieke wereld kreeg hij groot aanzien. Voor velen was de wereld na het overlijden van Paus Joannes 23 in het voorjaar en nu het overlijden van Kennedy een afsluiting van een periode. De wereld zou niet meer hetzelfde zijn. In ons land kregen veel straten en pleinen de naam Kennedy als herinnering aan hem. De vermoedelijke moordenaar wordt gearresteerd, maar die wordt een paar dagen later op zijn beurt doodgeschoten. Het blijft een mysterie dat gepaard gaat met complottheorieën en zo blijft Kennedy nog lang het nieuws overheersen.

Eind november: De middenstandsvereniging begint met de WIGA actie, waar 40 winkeliers aan meedoen.

December

1 december: Sinterklaas houdt voor de 38^e keer zijn intocht in Gastel.

6 december: De bewoners van het Sint Jozefspension aan de Veerkensweg krijgen als Sinterklaascadeau een TV toestel. De gelden daarvoor zijn bijeengebracht door acties van verschillende verenigingen en bijdragen van sponsors.

8 december: Carnavalsvereniging VAZ houdt weer een oliebollenactie om de kas te spekken.

9 december: Pater de Greeve, bekend van het radioprogramma Lichtbaken, houdt een lezing voor de grotere meisjes. Op 18 december doet hij dat voor de volwassenen.

In de periode van 13 tot en met 22 december wordt gevierd dat pastoor W.Janssens 25 jaar priester is.

13 december: De pastoor wordt gehuldigd door leerlingen van het schippers-internaat en de volgende dag is het de beurt aan de leerlingen van de Gastelse scholen.

17 december: In de avond is er een plechtig lof ter ere van de jubilaris.

22 december: Er is feest voor en door de parochianen met een H. Mis en een receptie, waar symbolisch een cadeau wordt aangeboden. De mis wordt mede opgedragen door Prelaat Robertus Peeters van Bornem en pastoor van Heyst van Oudenbosch. Beiden waren in het verleden kapelaan in Gastel.

21 en 22 december: Gastels fanfare geeft een toneelvoorstelling van het stuk "Een baby van 1000 weken" voor leden en donateurs in zaal Sloomans.

28 december: De toneelgroep van de VKAJ voert het toneelstuk: "Hun Kind" op.

Namenlijst bij de **foto van de Jonge Boerenstand**, genomen in januari 1963 bij gelegenheid van het 40 jarig bestaan . Op de koer van de Sint Joannesschool.

Het was een traditie dat er bij elk tienjarig jubileum een staatsiefoto met vaandel genomen werd.

Ze zijn allemaal deftig met stropdas opgekomen, behalve Frans Beerendonk. Die was stiekem thuis weggegaan. Hij mocht niet van zijn vader naar de viering die ook op die dag plaatsvond in het patronaat.

Boven v.l.n.r.: Jan Schrauwen, Willem Ossenblok, Ad Geers, Jo Moerings, Jan Luykx, Ruud Meeuwissen, Cees Mies, Toine Buckens, Martien van den Bos, Jac Schrauwen, Geert Muys.

2^e rij: Din Geleyens, Ad Bogers, Goof Huysmans, Geert Buckens, George Peeters, Jac Moerings, Din Lauwerijssen, Jac. Bierbooms, Piet van Lier, Jac Voorbraak.

3^e rij: Toon Mulders, Harry van Merrienboer, Cees Corsmit, Frank de Hoon, Frans Beerendonk, Peter Roozen, Cees Rockx, Jos van Lier, Geert de Hoon, Johan Neelen, Jan Scheepers, .

Vooraan: Jac. Rockx, Mart Mies, Cees Aarssen, pastoor W. Janssens, kapelaan P. Dirne, Cees Oomen, Frans Wouters, Jan van Oosterhout. Jan Karremans, Frans Peeters.

VAN ACHTERDIJK TOT ZUIDDIJK, DEEL 6

Na een afwezigheid van enkele jaren is dit deel 6 van de Gastelse straatnamen. Eerdere afleveringen vond u in voorafgaande Jaarboeken.

De Potterestraat

Deze straat ligt in plan West, achter het kerkhof, tegen de geluidswal aan en loopt parallel aan de provinciale weg Noord. De naam komt van een bekende Gastelse adellijke familie De Pottere, waarvan enkele leden verschillende ambten hebben bekleed in het dorpsbestuur en in het Markiezaat van Bergen op Zoom. Enkele familieleden waren begraven in een grafkelder onder de vroegere St. Laurentiuskerk. Deze graven kwamen bij de bouw van de nieuwe kerk rond 1900 te voorschijn.

Provinciale weg Noord (N268)

Deze weg, aangelegd in 1978-79, loopt vanaf de rotonde Oude Steenstraat richting Fijnaart. Ze werd in november 1979 onder grote belangstelling in gebruik genomen. Er was eerst een gelijkvloerse kruising met de toenmalige Steenstraat, maar na een aantal aanrijdingen werden er verkeerslichten geplaatst. In de jaren 90 kwam er de rotonde met daarop weer een kunstwerk. Ca 1985 kwam er halverwege de weg de N268: De Dinteloordseweg. Op dat punt kwam ca 2005 een rotonde.

Provinciale weg Zuid (N268)

Deze weg loopt vanaf de rotonde Oude Steenstraat richting Roosendaal. Zie voor de rotonde: Provincialeweg Noord. Aanvankelijk was de weg helemaal voorzien van tweemaal twee rijbanen maar ca 2005 werd een gedeelte tweebaans.

Rietschotten

Deze straat is gelegen op het industrieterrein Borchwerf 2. De straat is genoemd naar de daar gelegen Rietvaart. Aan de Rietschotten ligt sinds 2008 de Milieustraat voor de gemeenten Roosendaal en Halderberge.

Rietvaartstraat

Deze straat loopt vanaf het viaduct bij de Kralen parallel aan Rijksweg 17 richting Roosendaal en sluit daar aan op de Roosendaalsebaan. Zij is ook genoemd naar de daar gelegen Rietvaart. Halverwege gaat men er de voetgangersbrug onderdoor die aan de Opperstraat ligt.

Rijpersweg

Deze weg loopt vanaf het einde van de Dorpsstraat richting Stampersgat. Zij is genoemd naar boer Cornelis Rijpers, die halverwege deze weg, op de hoek Rijpersweg/Oudendijk een boerderij bewoonde. Tot ca 1900 bestond de Rijpersweg alleen uit het stuk vanaf de kruising met Oudendijk en Dulderstraat bij café Den Hutsel naar Stampersgat. Ca 1900 kwam daar het eerste stuk bij vanaf de Meir (daar de Heuvel genoemd) tot den Hutsel. Pas in de jaren 50 werd de Rijpersweg gemeenteweg. Daarvoor was het een provinciale weg. De Rijpersweg verloor de doorgaande functie toen de Provinciale weg Noord in gebruik werd genomen. Het gedeelte vanaf de rotonde halverwege tot Stampersgat werd zelfs onttrokken aan het wegverkeer.

Roosendaalsebaan

Deze weg loopt vanaf het kruispunt Molen-eind richting Roosendaal. Deze weg was tot 1980 de directe en snelste verbinding van Oud Gastel met Roosendaal. In 1730 heette deze weg nog De Bosschebaan naar Roosendaal. Het achtervoegsel 'baan' duidt erop dat de weg al zeer oud is. In 1962 kwam er een kruising met Rijksweg 17 en deze werd ca 1967 voorzien van een viaduct nadat er veel ongelukken gebeurd waren. Met de ingebruikneming van de Provinciale weg Zuid verloor de Roosendaalsebaan de doorgaande functie. Vanaf ca 1990 is de doorgang bij de A 17 alleen toegankelijk voor tweewielers en landbouwverkeer met hoge assen.

Rozemarijnlaan

Deze laan is gelegen in de wijk Blankershove, in de zo geheten kruidenbuurt. Ze loopt vanaf het kruispunt Kruidenlaan/Veerkenweg in noordwestelijke richting naar de daar gelegen vijver.

De rozemarijn hoort tot de familie van de lipbloemen. De bloemen zijn groot en wit of lila van kleur. De bladeren zijn leerachtig. Van deze plant wordt rozemarijn zalf of olie bereid. Het werd vroeger gebruikt als volksgeneesmiddel.

Saffraan

Deze straat ligt eveneens in de kruidenbuurt en bereikt u vanaf het kruispunt Veerkenweg/Kruidenlaan richting Rozemarijnlaan, eerste straat rechts.

Saffraan hoort tot de lissenfamilie net als de krokus. Van saffraan wordt poeder gemaakt, geel of oranje van kleur. Dit poeder wordt soms als kleurstof toegevoegd bij de bereiding van voedingsmiddelen. Een bekend voorbeeld is de Spaanse paella.

De Schans

Een schans is een versterking ter verdediging van een dorp of stad. De Schans ligt op de hoek Sint Antoinedijk/Standdaarbuitenseweg waar vroeger de oude brug naar Standdaarbuiten lag. Deze brug werd in 1944 opgeblazen en tijdelijk vervangen door een bailybrug. Deze was echter te laag en er kwam een hefbrug in 1956. Die werd ca 1970 omver gevaren en er kwam daar geen vervanging meer voor.

De Schoolstraat

Aan deze straat, een verbindingsstraat tussen de Veerkensweg en de Oudendijk, liggen de basisscholen de Linde en de Joannesschool. Hij loopt vanaf de Veerkensweg richting Oudendijk. De weg werd aangelegd in ca 1980. In ongeveer 1995 werd deze straat een belangrijke doorgangsweg voor het lijnbusverkeer.

De Slotstraat

Deze straat is genoemd naar slot Grymhuyzen, een klein kasteeltje, dat daar gestaan heeft en in de 19de eeuw is afgebroken. Er bestaat nog een tekening van. De straat loopt vanaf Oud Gastel voor het viaduct bij de Kralen parallel aan rijksweg 17 naar het westen, richting Bolbaan.

't Sluiske

Dit is een stuk van een overbrugging van de vroegere waterloop de Running, die dwars door de Kerkstraat heen liep, stromend van oost naar west. Nu is het de verbinding Kerkstraat met Achterdijk.

Spijperstaat

Deze weg is gelegen op de Langenberg aan het eind van de Nieuwe Weg en verbindt deze over de spoorlijn heen met de Noordhoeksestraat.

Sint Antoinedijk

Deze historische dijk is een deel van de Nieuw Gastelsedijk, die liep vanaf Roosendaal langs de Vliet en verder langs Stampersgat, Standdaarbuiten richting Oudenbosch. De indijking van het dorp Nieuw Gastel in 1551 is in opdracht van de markies, heer Jan van Bergen op Zoom uitgevoerd. Hierdoor ontstonden uit het dorp Gastel twee dorpen, namelijk Oud Gastel en Nieuw Gastel. Nieuw Gastel werd daarom ook wel Heer Jansland genoemd. Deze naam kreeg later ook het waterschap. De kern van Nieuw Gastel lag aan het eind van de Barlaqueseweg tegen de Sint Antoinedijk aan. Het had een eigen kerk en een eigen bestuur. De administratie van beide dorpen was in één hand. In 1581 is het dorp Nieuw Gastel in de strijd van de 80-jarige Oorlog wegens belegering door de Spanjaarden onder water gezet. Later is het weer drooggelegd, maar de kerk en veel huizen en boerderijen waren verwoest. Weer jaren later ontstond verwarring met de naam Stampersgat en meende men dat daar Nieuw Gastel lag, maar Nieuw Gastel lag dus op een heel andere plaats.

De naam Sint Antoine verwijst naar de heilige Antonius, waar de oude suikerfabriek naar genoemd was. Het was tevens de voornaam van de eerste directeur. Deze mooie witte fabriek prijkt nog steeds op deze dijk, maar heeft nu verschillende bedrijven onder haar dak.

Sint Maartenstraat

Deze weg is de verbindingsweg van de Oude Roosendaalsebaan richting het dorp Zegge. Hij is genoemd naar de heilige Martinus, de bekende heilige, die een stuk van zijn mantel deelde met een arme medemens.

Standdaarbuitenwegje

Deze weg loopt op de buurtschap Kuivezand vanaf de hoek Vossestraat/Strijpdreef naar de Bredestraat, richting Standdaarbuiten.

Standerdmolen

De naam komt van een bekende soort molen, die vroeger veel gebouwd werd om koren te malen. In Oud Gastel waren er vroeger twee, een op het Moleneind van de familie Smoor, later van de familie Van Meel en een op de Meir van de familie Peeters. De straat is gelegen op het industrieterrein Korenweide ten zuiden van het Kruispunt Kruislandseweg en de Kruidenlaan, dan de eerste straat linksaf.

Het Steeke

Deze weg ligt op Borchwerf II ten Oosten van de Roosendaalsebaan. Vanuit Oud Gastel voor de Vaartkant eerste weg links het Wortelsteekte in en daarna tweede weg links. De naam komt van de naam stee, een andere naam voor boerderij.

Steenstraat

Dit is een van de oudste straatnamen van ons dorp, genoemd naar een grote steen of kei uit de ijstijd. Die steen heeft eeuwen gelegen op wat nu de hoek van het Kerstenstraatje en de Oude Steenstraat is. De steen ligt thans in Oudenbosch, enigszins verstopt, voor het Natuur Historisch en Volkenkundig museum. De Steenstraat loopt vanaf het Moleneind richting Provinciale weg Zuid (N 268).

Sterrebos

Deze straat ligt in de wijk Meireweikes tegenover het R.K. Kerkhof en is via de Beukenlaan bereikbaar. De naam komt van het oude Hof van Gastel, een markant groot herenhuis, gelegen aan de Markt, met daarachter een mooie tuin met lanen en bomen, bloemen en planten en vijvers. De tuin had een stervormige padenstramien.

Stoofstraat (De Stoof)

Deze straat loopt vanaf het kapelletje op de Meir richting noordoost. De naam van deze straat komt van een meestoof, die daar op het eind gestaan heeft naast de boerderij van de familie Mies. De laatste overblijfselen ervan, een oude schuur, zijn rond 1980 afgebroken. In zo'n meestoof of stoof werden de wortels van de meekrapplant gedroogd en bewerkt tot een kleurstof. Deze rode kleurstof werd gebruikt in de textielindustrie en was een internationaal exportartikel dat via Rotterdam als belangrijkste handelscentrum

werd verhandeld. Later werd deze kleurstof op chemische wijze gemaakt en was het afgelopen met de kweek van de meekrap en het werk in de meestoven. Ook op Stampersgat heeft een meestoof gestaan. Daarna nam de teelt van suikerbieten de plaats in van de meekrap en gaf veel werk voor de boeren, de landarbeiders en de arbeiders in de suikerfabrieken.

Brieven van Bernard (Nard) Smoor

Bernard Joseph Maria Smoor

Geboren te Oud Gastel 23 Maart 1908

Overleden te Loeboek Lingau Sumatra 14 mei 1945

Brieven geschreven tussen 24 Januari 1938 en 27 April 1940

Oom Nard Smoor

Bernard (Nard) Joseph Maria Smoor werd geboren op 23 Maart 1908 te Oud Gastel. Hij was de jongste zoon in het gezin Smoor, wonende aan Dorpsstraat A28. Zijn ouders waren Johannis Franciscus Smoor, van beroep bierbrouwer, en Adriana Catharina Elizabeth Uyt de Willigen.

Hij groeide op in een groot gezin in het huis naast de bierbrouwerij. Het ligt voor de hand dat hij naar de jongensschool in Oud Gastel is gegaan. Zoals alle jongens in

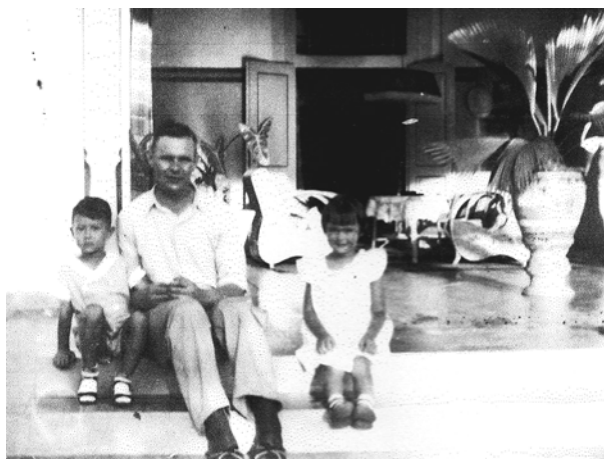
het gezin Smoor ging hij daarna naar het Klein Seminarie in Hoeven. Daar is hij vrij snel weggegaan omdat hij er niets voor voelde om priester te worden. Hierna is hij een paar jaar op het St. Norbertuslyceum in Roosendaal geweest, zonder zijn diploma te halen om vervolgens naar de tuinbouwschool te gaan.

Er was onvoldoende werk voor hem op de boerderij van broer Louis. Hij had weinig te doen en dat gaf problemen. Een oude Gastelaar heeft me, vele jaren geleden, toevertrouwd dat hij Nard nogal eens uit het café – waarschijnlijk De Drie Snoeken – moest gaan halen.

Zijn broer Piet, die in Nederlands-Indië op het eiland Banka bij de Bankatinwinning werkte als elektrotechnisch ingenieur, stelde hem voor over te komen. Wellicht zou daar wel werk gevonden kunnen worden.

In januari 1938 vertrok Nard met de ss Sibajak naar Indië. Aan boord van de ss Sibajak schreef hij zijn eerste brief naar zijn vader, zus Truus en broer Louis.

Op Banka werd hij eerst opgevangen in het gezin van Piet en zijn echtgenote Rika Boen, die zelf afkomstig was van Banka. Hij schreef regelmatig naar huis en de brieven zijn zorgvuldig door Truus in Oud Gastel bewaard. Zo kunnen we nu lezen hoe het hem op Banka verging.

Deze brieven heb ik nu uitgetypt en gebundeld om het lezen te vergemakkelijken. Ontroerend is het te lezen dat het ook op Banka heel moeilijk voor hem was werk te vinden. Het was een groot struikelblok dat hij geen technische maar een agrarische vooropleiding had.

Aanvankelijk ging hij als volontair aan de slag, later kreeg hij wat loon, 50 ct per dag! Zo probeerde hij ervaring op te doen op het gebied van de tinwinning. Herhaaldelijk lezen we zijn verzuchtingen dat hij geen behoorlijke baan kon krijgen en voor zijn werk zwaar onderbetaald werd. We lezen dat zijn verzoeken om opslag werden afgewezen en hoe hij met moeite kon rondkomen.

Doordat hij natuurlijk veel contact had met het gezin van Piet, komen we ook het een en ander te weten over het gezin, de kinderen en het werk van Piet. Nard geeft hele goede beschrijvingen van alles wat hij meemaakt en tegenkomt, zodat de brieven bijna een literair karakter hebben. Zijn laatste brief is geschreven op 27 April 1940. In Mei 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen en was contact met het vaderland niet meer mogelijk.

We kennen de geschiedenis. Ook in Zuidoost-Azië breekt de oorlog uit. Op 5 maart 1942 wordt Batavia door de Japanners bezet. Nederlandse mannen, vrouwen en kinderen worden in concentratiekampen geïnterneerd onder extreem slechte omstandigheden. Door gebrek aan voeding, mishandeling, ziekten die niet behandeld konden worden en ten slotte uitputting zijn velen bezweken.

Ook Nard heeft het niet kunnen overleven. Hij werd geïnterneerd in het beruchte kamp Muntok. Triest is het feit dat wij in zijn laatste brief lezen. Eindelijk kreeg hij, na moeizame jaren, een betere baan bij de Bankatwinning op het hoofdkantoor bij de magazijndienst. Het heeft niet lang mogen duren. Als gezonde jonge man, vol verwachting een goede toekomst tegemoet te gaan, treft hem een ander lot.

Voor de kust van Muntok (aan de Westzijde van Banka; zie kaart op de volgende bladzijde) voltrok zich nog een drama. Het schip de Vyner Brook werd gebombardeerd. Op dit schip bevonden zich vele vluchtelingen, waaronder Australische en Engelse verpleegsters. Velen kwamen om en van degenen die met moeite de kust konden bereiken, werd vrijwel iedereen – op 1 Australische verpleegster na – neergeschoten of met bajonet neergestoken.

In maart – april 1945 werden alle mannen, vrouwen en kinderen overgebracht van Muntok naar Sumatra. Nard kwam terecht in kamp Loeboek Lingau, waar hij uiteindelijk is overleden. Het enige wat wij van zijn sterfbed weten is dat hij om een ei vroeg. Een goede vriend die bij hem was, Stade, heeft hem dat nog kunnen geven. Stade overleed kort daarop ook.

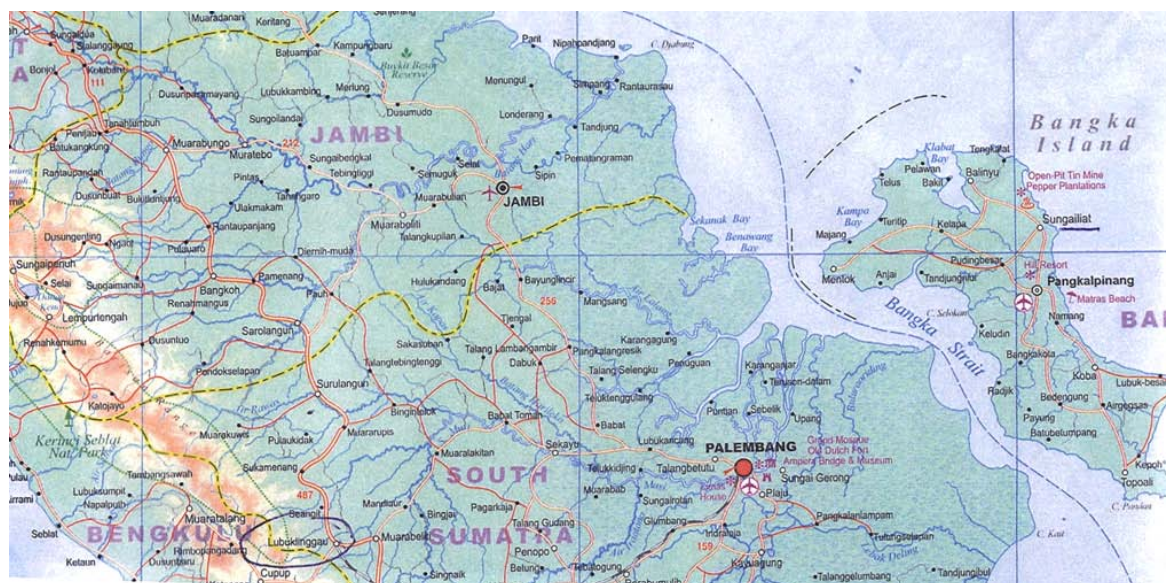
De lichamen van de overleden Nederlanders en anderen zijn na de oorlog van Loeboek Lingau overgebracht naar Tjimahi, een plaats vlak bij Bandoeng. Daar ligt Nard begraven. Naast zijn graf ligt dat van Stade.

Graf van Bernard Smoor in Tjimahi

Enkele jaren geleden ontmoette ik Joop Stade, de zoon van de vriend Stade. Ieder jaar gaat hij naar Indonesië om het graf van zijn vader te bezoeken. Hij legt dan ook bloemen bij het graf van Nard. Ben en ik hebben verschillende malen het graf bezocht op het kerkhof Leuwigajah in Tjimahi, wat door de Oorlogsgravenstichting keurig wordt onderhouden.

Na enig zoeken op de kaart van Sumatra heb ik Loeboek Lingau gevonden. Het plaatsje ligt afgelegen, dicht bij een plek waar destijds een rubberplantage was op de locatie Balalau, het Westelijk eindpunt van de Lahatlijn van de Zuid Sumatra

Detailkaart van Zuid-Sumatra en het eiland Bangka

Spoorwegen. (Loeboek Lingau is omcirkeld op bovenstaande kaart. Geheel rechts ligt het eiland Bangka).

Ik herinner me, uit mijn kinderjaren op Bangka, Oom Nard als een gezellige aardige oom. We weten nu weinig af van zijn persoonlijke kwaliteiten. De personen die hem nog gekend hebben zijn helaas bijna allemaal overleden.

In de brieven, die hij heeft geschreven aan het thuisfront in Oud Gastel, kunnen we met hem kennismaken.

Julia Soons-Smoor, dochter van Piet Smoor

Leusden 23 Juni 2013

Noten.

De vuurtoren van Tanjung Kelian

De foto van de vuurtoren is een herinnering aan de Nederlandse Koloniale Tijd. De

vuurtoren van Tanjung Kelian is gebouwd in 1826 en functioneert nog steeds. Deze vuurtoren staat aan de kust 9 km afstand van Muntok. Hier in de buurt waren de kampen gelegen, waar Nard is ondergebracht. Waarschijnlijk was deze toren het laatste wat hij nog zag, toen hij Banka verliet.

Wrak van SS Vyner Brook

Vlak bij de vuurtoren ligt het wrak van SS Vyner Brook, bekend van het Banka Island Massacre, waarbij de Japanse luchtmacht het schip 16 februari 1942 bombardeerde. Het schip vervoerde veel gewonden en 64 Australische verpleegsters die op tijd Singapore hadden kunnen verlaten toen de Japanners daar binnenvielen. Bij het bombardement van het schip kwamen slechts 2 verpleegsters om. De overlevenden werden echter – op 1 verpleegster na – allemaal op brute wijze door de Japanners vermoord. Het schip is naar het strand gesleept, zodat het beter bezichtigd kan worden. Op het strand is een monument opgericht ter herinnering aan de Australische verpleegsters die zijn omgekomen.

Enige weken later – op 7 maart 1942 – werd een ander schip: de Poelau Bras, in de Indische Oceaan gebombardeerd. Hierbij vielen 240 tot 300 slachtoffers. In drie reddingssloepen bevonden zich 116 overlevenden. Vrouwen uit deze groep, die later naar Sumatra zijn overgebracht, hebben nog een rol gespeeld in het boek van Heleen Colijn: “De kracht van het lied”. Dit boek is verfilmd.

Het hoofdkantoor van de Banka Tin Winning (B.T.W.)

Deze foto toont het hoofdkantoor van de B.T.W., zoals het er nu bij staat. Het kantoor waar Nard werkte als beheerder van de magazijnen van de B.T.W. Het zal gerestaureerd worden en het nieuwe Tinmuseum zal hier worden gevestigd.

Een bijzondere vermelding is dat dit kantoor is gebouwd door Boen Sin Kit, de vader van Rika Boen. Destijds een

grote aannemer, die veel voor de B.T.W., het Gouvernement en voor de Missie gebouwd heeft.

Sibajak, 24 Januari 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

We beginnen zachtjes aan Port-Said te naderen en ik zal eens probeeren 't een en ander te vertellen. 't Schip slingert op 't oogenblik echter nog zo hard dat 't bijna niet te doen is om te schrijven. We zitten op 't oogenblik op de hoogte van Kreta waarvan we de rotskust en verderop de sneeuwtoppen goed kunnen onderscheiden. Na 't vertrek uit Roosendaal zaten we met z'n vijfen in de coupé. 2 Verlofgangers en drie die voor het eerst de groote reis gingen maken. 't Waren allen nogal aardige lui zoodat de reis tot Parijs kort viel. Van douane of zoo hadden we geen last, ze waren zelfs niet te zien. Van Parijs was ook niets te zien. Na Parijs zouden we wat gaan slapen. Dat ging echter ook niet en ik was blij dat 't rond half zes licht werd en we buiten konden zien. 't Was mooi weer en 'n heerlijk uitzicht hadden we op de bergen waar de zon opkwam. We naderden Lyon en voorbij Lyon werd 't uitzicht steeds mooier. We reden door 't Rhonedal en hadden een schitterend uitzicht op de snelle stroom en verderop de bergen beplant met wijnstokken. Tegen 12 uur waren we in Marseille en verlangend keken we uit naar de Sibajak. 't Duurde echter nog ruim 'n uur eer we aan boord waren en we wat konden rusten. Eerst gingen we eens kennis maken met de andere hutbewoners. Een was er van Rotterdam af aan boord. 'n Zeker Leeuwens 'n Indiër van geboorte die in Holland gestudeerd had en de andere heet Kappen en gaat voor 't eerst naar Indië. 't Zijn allebei aardige jongens. Toen we goed en wel aan boord waren begon de lunch. Alles is eerste klas verzorgd en hetgeen we kregen smaakte opperbest. Rond vijf uur vertrokken we uit Marseille. 't Begon al wat donker te worden en 't weer was heerlijk. Toen we goed en wel aan 't varen waren hadden we een schitterend gezicht op de duizenden en duizenden lichtjes der stad tegen de bergen. Om zes uur begon 't diner wat ook weer reusachtig was, ik zal later wel eens een paar menu's oversturen. Na nog wat in 't rooksalon gezeten te hebben ging ik vroeg naar bed om te gaan slapen wat goed ging. Zaterdagmorgen toen ik opstond en me aan 't wasschen was werd ik echter draaiërig en kroop maar gauw terug. 't Was de eerste kennismaking met de zeeziekte. Bijna alle passagiers hadden het te pakken en bleven beneden in hun kooi. Zondagmorgen was ik om 3 uur reeds wakker en we waren toen op de hoogte van de Stromboli. Er was echter weinig van te zien, 'n paar uur later zaten we in de Straat van Messina. Om acht uur ben ik toen naar de Mis geweest. We voeren toen kort onder de kust van Italië en konden alles goed onderscheiden. 't Was een prachtig gezicht. Lang heb ik er echter niet van kunnen profiteren want weldra moest ik weer naar bed. Tegen de avond ben ik er weer uitgekomen, we hadden bioscoop aan boord wat een mooie afwisseling was.

't Is echter opmerkelijk ofschoon 't weer betrekkelijk kalm is hoe de schuit te keer gaat vooral achterop waar wij zitten is het geweldig. Dinsdag tegen de middag

kwamen we in Port-Said aan. De boot heeft ten gevolge van het slechte weer 'n uur of zes vertraging en dat moet ingehaald worden. We zullen dus hoogst waarschijnlijk maar 'n paar uur in Port-Said blijven. Ik ben blij dat we dan wat goed weer zullen gaan krijgen, zoodat we wat verder op verkenning kunnen gaan op de boot.

Ontvang verder de hartelijkste groeten van uw zoon en broer,

B. Smoor

Sibajak, 29 Januari 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

Vanuit Colombo zal ik weer een iets laten hooren. We zitten op het oogenblik echter nog in de Golf van Aden en het duurt nog 'n dag of vier eer de brief gepost kan worden. Wat de reis betreft zal ik het slecht treffen. De Sibajak heeft door 't slechte weer der eerste dagen ongeveer een dag achterstand en als 't weer in de Indische Oceaen niet meewerkt kom ik te laat in Singapore. Het mooiste is ook nog dat ik Piet niet schrijven kan daar de luchtverbinding tusschen Colombo en Singapore ook niet uit komt. Ik zal maar hopen dat de boot nog een paar uur inloopen kan en ik de K.P.M. nog op tijd halen zal. De Roode Zee en de Indische Oceaen is anders een heele rek. Voor de Golf van Aden zijn enkele eilandjes te zien en dan in Aden zelf zie je ook land anders is de eenige afwisseling wat dolfijnen en vliegende visschen en af en toe 'n andere boot. De Gaasterkerk passeerde vandaag heel kort bij. Je kon de menschen toeroepen. Voor 'n Hollandse boot groet men met de vlag achterop 't schip. We kunnen nog tamelijk vrij op 't schip rondloopen. We gaan dan overal zo eens kijken en daar is gauw al een uurtje mee gemoeid. De machinekamer is 'n geweldig ding met al die Diesel motoren. Verder de keuken en provisiekamer en vrieskamer zijn heel interessant. Op de brug ben ik nog niet geweest maar dat komt misschien nog wel. Met de passagiers hebben we 't nog al getroffen. We zijn zoo met 'n achttal jonge lui van ongeveer dezelfde leeftijd. Timmermans 'n slager uit Venlo, de Hart ook 'n slager uit Rotterdam, die samen naar Bandoeng gaan. Van Gemert uit Nijmegen 'n kantoorbediende van Stokvis voor Batavia. Kappen uit Groningen die naar Kopeng gaat naar een hotel. Huiskens 'n apotheker ook voor Batavia en dan 'n paar afgestudeerden van de H.B.S. en handelsschool. Een is er voor Sumatra die in de tabakscultuur gaat, die heeft de koloniale school gevolgd in Deventer. We kunnen 't allen best stellen onder elkaar en zien de tijd maar wat te korten met kaarten, sjoelbakken en partijtje Ping-Pong enz. 't Is anders nu 'n fleurig gezicht zo op 't dek allen in lichte zomercostuums en dan 'n aardig warm zonnetje er bij.

In Port-Said hebben we een uur of vier stil gelegen. We zijn naar Simon Arzt geweest en verder de stad zoo eens doorgewandeld wat wel aardig is. Je wordt er omzwermd door allerlei kooplui, bedelaars, schoenenpoetsers goochelaars enz. De echte Arabierenwijk was ook aardig, de lucht was er echter verpest door de stank van uien, knoflook enz.

De tocht door het Suezkanaal is ook prachtig. 't Was jammer dat we 't grootste gedeelte bij nacht gevaren hebben. 's Avonds om 10 uur vertrokken we uit Port-Said en voor 6 uur 's morgens was er niets te zien. Toen kwam echter de zon op en hadden we 'n prachtig uitzicht over de woestijn; een groote vlakte zoover je oog reikt. Hier en daar wat boschjes en struikjes en op grootere afstanden 'n oase waar wat palmboomen staan 'n paar blokhuizen en voor de rest wat groene vlakjes met hier en daar en geit of kameel en wat kippen. Ook zagen we enkele karavanen trekken en zoo'n stuk of vijf zes kamelen met begeleiders zwaar bepakt en beladen. De scheepvaart is hier nogal druk. We ontmoeten er verschillende vracht- en passagiersschepen. Alles vaart heel langzaam en bij 't passeren moet er een stil blijven liggen. 't Kanaal gaat verder nog door 'n paar meren o.a. 't grote en kleine Bittermeer en nog een paar andere.

Pastoor van Rooy heb ik nog niet gesproken aan boord. Zuster Thresilo heb ik al 'n paar keer ontmoet. Heel veel katholieken zijn er niet onder de passagiers. Bij ons onder de jongens zijn er vijf maar onder de oudere geen. De oudere passagiers zijn meest bij de Marine een paar onderwijzers en enkele gouvernementsbeambten. Onder het personeel de bagagemeeesters is er een uit Moerdijk. Ik heb hem al 'n paar keer gesproken en hij heeft me ook met Damen in kennis gebracht. Zijn vrouw heb ik nog niet ontmoet. Hij heeft me uitgenoodigd een avondje bij hem te komen voor kennis te maken en dat ga ik vandaag of morgen maar eens doen.

Aan boord begint men nu zachtjes aan wat meer te doen voor de passagiers. Men organiseert bridge-drives, Ping-Pong wedstrijden enz. Een keer hebben we 's avonds dansen gehad. Dat was erg gezellig. Er is zoo'n vrijgezel aan boord 'n torpedomaker bij de Marine die fungeerde als leider en had er wel slag van de boel te vermaken. 't Dansen duurde tot elf uur maar daarna werd 't bal voortgezet met een koffergramfoon tot 'n uur of twee. 't Was een gemoedelijke boel heel wat anders dan bij de eerste en tweede klasse. Daar zag je niets dan dames in avondtoilet en de heeren in smokings. Bij ons stelde die Limburger direct voor of we onze jassen uit mochten hebben.

Aan 'n polonaise moesten alle passagiers meedoen en we hebben er ontzettend om moeten lachen.

Zondag, 30 Januari 1938

Nu we zo wat weer in de warmte gaan komen krijgen we zo af en toe al eens wat Indische kost aan tafel zooals Bami, Nassi Goreng met spiegeleieren. Dat smaakt over 't algemeen goed. Vooral de verlofgangers doen dan hun best en nemen 'n extra schepje. Zaterdagmiddag gingen er geruchten aan boord dat er iets gebeuren zou in Soestdijk. 't Personeel kon heel de nacht doorwerken om de volgende dag vrij te hebben. Maar nu is 't al zondagmiddag en er is nog niets bekend. 't Feest zal aan boord ook wel flink gevierd worden.

Als je zo wat met de ouderen praat word je zooal ingelicht over de Indische gewoonten en gebruiken. Je leert een heele boel. Maleische woorden en uitdrukkingen die je veel gemakkelijker onthoudt dan uit 'n boek. Trouwens dat boekje van mij is absoluut niets ook. Hier hebben ze dat er allemaal een dat door de Rott. Lloyd zelf uitgegeven wordt en veel beter is. Die witte hemden van de Bijenkorf zijn wel beter dan de gekleurde. De combinatie is echter niets ik begrijp niet hoe ze 'r bij komen zoo iets te verkopen. De pakken zitten ook heel goed en zijn lekker luchtig. Veel korte broeken zie je anders en dan geen witte maar khakikleurige.

's Avonds om 'n uur of zeven werd er op eens 't Wilhelmus gespeeld en werd bekend gemaakt dat er een jonge Princes geboren was. De stoomfluit loeide dat hooren en zien verging. Dinsdag zou 't feest gevierd worden. 't Begon om negen uur voor de kinderen alles keurig versierd met vlaggetjes en oranje. De gezagvoerder hield eerst een toespraak en de stemming zat er direct in. Tijdens de lunch en het diner speelde de muziek en de avond werd gezellig doorgebracht met muziek en dans afgewisseld door toneelvoorstelling. De dames kregen als aandenken 'n wandbord en wij allen hebben 'n presse papier gekregen met een groote bronzen penning er op met de afbeelding van de geheele koninklijke familie.

De verder bijzonderheden kregen we in de loop van de dag allemaal te lezen in de Oceaantpost die dagelijks aan boord verschijnt. Dinsdagavond hadden we een schitterend diner geheel in oranje stijl. De gezagvoerder hield eerst een toespraak bij een glas champagne. De mariniers waren allen in volle uniform en dat gaf aan 't geheel een feestelijk aanblik. 't Was een mooie afwisseling op 't negen dagen lange stuk van Roode Zee en Indische Oceaant. Vrijdagmorgen komen we in Colombo en blijven daar 10 uur op de reede liggen zoodat we weer eens aan wal kunnen.

Zondag, 6 Februari 1938

In Colombo zijn we met z'n zessen aan wal geweest en 'n tochtje door de stad en omgeving gemaakt. Deze tochtjes gaan van Rott. Lloyd uit en kosten 5 ruppies of f 3.40. We hebben heel wat gezien. De stad telt ± 100.000 inwoners en is verdeeld in 3 wijken. De handelswijk, de Indische en Engelsche town. De Engelsche

town is prachtig door zijn mooie villa's en huizen te midden van prachtige tuinen waar alles bloeide. Bloemen van allerlei vormen en kleuren waaronder veel Europeesche die echter niet zo mooi waren als bij ons bv. Zinnia's, Salvia's enz. De Indische town was echter het meest interessant voor ons. 't Was een echte rommelboel de eene toko naast de andere en alles op straat uitgestald. De lucht was er evenals in Port-Said verpest door allerlei Oostersche eetwaren. Deze wijk is ontzettend dicht bevolkt en alles zit buiten op straat behalve de vrouwen die je zo goed als geen zag. De omgeving der stad is ook prachtig door zijn tropische plantengroei en aan alle boomen en planten zag men bloemen of vruchten. Overal loopen kooplui met de bekende olifantjes en edelgesteenten en vooral rond de boot krioelde het er van. Ze gooien een touw op 't dek en daar kan je dan een zak ophalen waar ze hun koopwaar in hebben. Ook dubbeltjesduikers waren er bij de vleet. Die lui duiken geweldig en zelden komen ze zonder iets boven. Om vijf uur vertrokken we weer uit Colombo naar Labang waar we maandag aankomen. Dinsdag zijn we dan in Belawan en Woensdag in Singapore waar ik dan direct moet overstappen op de K.P.M. wat nog wel zo goed is dan een dag blijven. Doordat wij een dag te laat zijn missen we in Sabang de Kaloeran waar van Loenhout aan boord is. Ik zal blij zijn als de reis zoo na gedaan is. 't Begint toch te vervelen op de duur. Je hebt te weinig gelegenheid om beweging te nemen en door 't vele en lekkere eten word je veel te lui. In Sabang moet ik mijn brief posten zoodat ik ga eindigen. Ik heb geen gelegenheid gehad na Port-Said Piet te schrijven zoodat ik niet weet of hij van mijn aankomst iets afweet.

Ontvang verder de hartelijkste groeten van mij je zoon en broer,

B. Smoor

Soengeiliat, 11 Februari 1938

Beste Pa, Broer en Zusters,

Hierbij zal ik het eerste nieuws van Soengeiliat eens schrijven. Woensdagmiddag om 1 uur waren we in Singapore en had ik nog twee uur de tijd om op de Thedens van de KPM over te stappen en zoodat ik het niet makkelijker treffen kon. In Singapore kreeg ik een kaartje van Piet die nog niet zeker was van mijn komst. Ik had onderweg geen gelegenheid om te schrijven en van thuis had hij ook geen bericht gekregen. Hij had toen maar een telegram naar Batavia gestuurd en had daar bevestiging gekregen dat ik aan boord was. Van Singapore naar Banka duurde ± 20 uur en tegen de middag kwam ik op Muntok aan. Piet kwam me van boord afhalen en na de zaken geregeld te hebben met de immigratie en douane-beambten konden we de reis per auto naar Soengeiliat aanvangen. Dat duurde nog ongeveer 3 uur.

Hier trof ik allen in goede welstand aan. 't Kleine Fransje is een flink kind en heeft veel weg van Juultje. Hij is even druk. Petertje is ook al aardig opgeknapt al ziet hij er nog een beetje slap uit. Janneman en Juultje zijn al flinke kinderen al was Janneman niet erg op dreef omdat hij te veel vruchten gegeten had. De kinderen waren natuurlijk heel blij evenals als Riek.

Wat een verschil anders met Holland. Alles is anders en geleidelijk aan zal ik natuurlijk moeten wennen aan de andere gebruiken en gewoonten.

't Is een groot huis waar wij wonen met een flinke tuin er rond. Alles is open, ramen van glas zijn er niet. Ik moet nu voorlopig eerst maar Maleisch leren en dan zullen we eens uit zien naar een geschikte werkkring. De kinderen spreken heel goed Maleisch zoodat ik van hen leeren kan. Janneman is anders in zijn manier van doen nog dezelfde als hij in Holland was. Hij zegt weinig en haalt nog dezelfde streken uit. Juultje is wel drukker. Met de verschillende cadeautjes waren ze heel blij. De meeste zijn echter maar direct weggestopt want de St Nicolaasgeschenken waren ook pas in Januari aangekomen, zoodat ze nog volop hadden.

De jam van de Tante's was ook nog goed, al waren de potjes nogal door elkaar gegaan. De smaak was echter nog uitstekend en ze waren er heel blij mee. Die ze zelf meegenomen hadden was nu pas op, zoo zuinig waren ze er mee geweest.

Jan Boen komt dit jaar hoogst waarschijnlijk naar Holland naar Ginneken bij de Paters van het H. Hart. Op de Sibajak was een frater uit Palembang, die kende Jan ook. Die frater was moest voor zijn gezondheid terug. Die was in 't Liesbosch geweest. Zuster Theresito heeft ook de reis tot Muntok met de Thedens meegemaakt. Zij moet naar Palembang waar ze een nieuw ziekenhuis geopend hebben. Piet heeft ze op de Thedens allebei nog gesproken.

Met invoerrechten liep het nog al los, voor f 1,80 was ik klaar. De bagage kon allemaal in de auto. Behalve de fiets die achterop gestuurd wordt. Veel dienst zal de fiets hier echter er wel niet doen want het is hier nogal heuvelachtig en dan met die warmte zullen we aan groote tochten niet behoeven te denken. De Inlanders fietsen er echter nog al.

Ik ga nu maar eindigen en schrijf zoodra ik Soengeiliat zoowat verkend heb wel weer.

Ontvang natuurlijk de hartelijke groeten van Riek en Piet en de kinderen maar vooral van mij.

Je zoon en broer,

B. Smoor

Louis wensch ik proficiat met zijn verjaardag op 16 Februari.

Soengeiliat, 22 Februari 1938

Hier bij kom ik weer eens 't een en ander van Soengeiliat laten horen. Ik begin er nu al wat bekend te raken en heb met de meeste Europeanen al kennis gemaakt. Veel wonen er niet, alles bij elkaar een goede honderd. Broeder Antonius is op 't oogenblik ook hier. Hij is een nieuwe school aan het bouwen. Ik moest vele groeten aan u doen als ik schreef. Over heel Banka is hij bekend. Ik ben eens met hem mee geweest naar Pankalpinang waar de missie groote peper en rubbertuinen heeft ± 72 H.A. Daar woont ook Mgr. Bouwman die me direct herkende van zijn bezoek aan Gastel. Met peper en rubber gaat 't op het oogenblik weer slecht, de prijs is lager dan de productiekosten. Wat ik beginnen zal weet ik niet. Ik heb naar Bandoeng naar 't Secretariaat van de Plantersbond geschreven of daar misschien nog mogelijkheden zijn om werk te krijgen. Anders zal ik maar bij de bagger probeeren vooral nu er bij de komst van de Kantoeng in Augustus nogal wat personeel meer noodig is. Riek vindt dat daar de vooruitzichten nog 't beste zijn. Gisterenavond zijn we op 'n verjaringsfuif geweest bij een molenbaas Borsje die is tijdens de mobilisatie nog 3 maanden bij ons ingekwartierd geweest. Hij had een geit geslacht en die verwerkt in verschillende rijstgerechten. Het was een lust om te zien hoe of ze er allen van smulden, van sate, boeboer ajam, nasi goreng enz. We hebben enkele foto's gemaakt die ik hierbij insluit. Jammer dat er 3 van de 8 mislukt zijn juist die waar Riek met Fransje op staan. Het is een flink kereltje. Ook Petertje begint weer aardig op te knappen. Hij is de vriendelijkste en de vrolijkste die er bij is. Altijd kraait en lacht hij. Bij 't maken der foto's was hij moeilijk stil te krijgen. Door de fotograaf zullen we binnenkort nog wel eens anderen laten maken.

Bij 'n Chineesche kleermaker heeft Riek 6 pakken voor me laten maken, 3 witte en 3 khaki. Die kosten hier maar f 7,- en zijn dan veel sterker dan die in Holland gemaakt zijn. Mijn overhemden zijn allen te nauw nu ze eens gewasschen zijn. Zij hoeven echter maar weinig dicht gedragen te worden zoodat ze toch dienst kunnen doen. De broer van Riek, Boen uit Peking is ook sinds 'n maand of vier thuis. Hij is eens hier geweest. Hij spreekt niet anders dan Engelsch en Chineesch zodat ik er niet mee praten kan.

De vertrektijd van Net begint ook te naderen. Ik hoop natuurlijk dat zij gelukkig zijn mag in hare nieuwe loopbaan. Het zal dan een stille boel zijn thuis.

Als het niet te veel moeite is had ik graag dat je de Grondwet of zoo stuurde vooral die van die dagen van de geboorte van 't prinsesje. Ik heb er maar heel weinig van gehoord of gelezen. Foto's heb ik er nog niet van gezien. Ook een paar pakjes bloemzaad zooals Zinnia en Tagetes en 'n pakje tomatenzaad zouden welkom zijn. Ontvang natuurlijk de beste groeten van Riek, Piet en de kinderen maar vooral van mij.

Je zoon en broer,
B.Smoor

Soengeiliat, 27 Maart 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

Op de eerste plaats zal ik jullie maar bedanken voor de felicitaties, de foto's en 't zaad. We hebben mijn verjaardag gezellig gevierd. Van de kinderen Juultje en Janneman kreeg ik 's morgens een kistje sigaren en sigaretten.

Ik ben voorlopig als volontair werkzaam bij de B.T.W., bij 'n boorploeg en kan zodoende Maleis en Chinees leeren. De booropziener is 'n Amboneesch en spreekt Maleisch en de koelies Chinees. Bij verschillende cultuurondernemingen op Java heb ik gesolliciteerd maar tot nu toe heb ik nog geen antwoord terug. Hier op Banka is alleen rubber en pepercultuur, die in handen van de Chineezen is maar niet op zo'n schaal dat ze er employeés op na houden. Trouwens met de cultures gaat het ook niet goed hier. De prijs der producten is op 't oogenblik ver beneden de kostprijs. Misschien is er bij het boschwezen nog wel kans, we zullen er 't beste maar van hopen.

't Leven wordt hier met de dag duurder. Alle dagen gaan de tokohouders met hun producten omhoog, zoodat de bevolking met hun duurtetoeslag weinig opschiet.

Piet heeft het de laatste tijd druk gehad. Gouv. Gen. is op bezoek geweest, zoodat alles in puntjes zijn moest. Piet moest de mevrouw en de freules rond leiden op 'n baggermolen te Pankalpinang en op 23 Maart moest hij 's avonds naar de receptie te Pankalpinang. In Soengeiliat heeft hij een mijn bezocht en is er met zijn gevolg een paar keer doorgereden. De weg waar langs hij kwam was met eerebogen en vlaggen en groen versierd. Vooral de Chineezen hadden hun beste beentje voor-gezet. Dan moet hij nogal eens naar Toboali en daar zijn altijd twee dagen mee gemoeid. De kinderen maken het ook allen uitstekend. Petertje is al heelemaal opgeknapt. Toen ik pas aankwam was hij een geraamte en is hij 'n stevig ventje. Hij begint al zowat te praten. Hij is erg ondeugend en heel de dag moet iemand op hem letten. Ook Fransje is 'n flink kind en ziet er heel goed uit. Op wie hij lijkt kan ik niet zeggen. Riek vindt op Juultje.

Riek is ook weer goed opgeknapt. Zij heeft flink haar werk met de 4 kinderen en vooral omdat ze de laatste tijd nogal gesukkeld heeft met bediendes. Nu is ze echter weer gesteld.

Hoe gaat het in Holland zoal. Ze beginnen er zeker al te zaaien. Jan Peters schreef dat hij al vr. Venlosche gezaaid had. Ging dat hier ook maar. Als je ziet wat wij een rommel om de 14 dagen van Java krijgen. Hier betaalt men voor 'n wit koeltje van een paar bladen 50 ct. Tomaten 35 ct. per pond.

Net zal als deze brief komt al wel vertrokken zijn. Wij zullen ze naar Esch wel eens schrijven. 't Zal wel geweldig varen maar wij hopen dat jullie 't allen gauw te boven zijn zult.

Ontvang natuurlijk de hartelijkste groeten. Ook van Piet en Riek en de kinderen maar vooral van mij,

B. Smoor

Soengeiliat, 5 April 1938

Beste Pa,

Hierbij kom ik u ook hartelijk feliciteeren met uw verjaardag, Het is de eerste keer in mijn leven dat ik hem zoover van huis vieren moet. Het is hier vandaag een Chineesche feestdag en in de mijnen wordt dan ook niet gewerkt. Zoo iets als bij ons Allerzielen. Overal bij de graven die hier zoo maar langs de wegen en in de tuinen zijn wordt gebid en offergaven gebracht, zooals varkensvleesch, kippen, koek, arak, een soort jenever. Heel de dag knettert 't vuurwerk dat hierbij ook afgestoten wordt. Een eigenaardige gewoonte is ook dat voor ieder Chineesch huis bijna een doodskist staat die als bank dienst doet.

Onder de graven treft men er aan die duizenden guldens gekost hebben. De moeder van Riek zou eerst ook naar hier gekomen zijn om te bidden bij 't graf der familie. Maar op 't laatst is het niet door gegaan en kwam haar oudste broer. Bij Piet is hij echter niet geweest want hij ging naar andere familieleden die hier wonen. Boen is wel een paar keer hier geweest en nu is hij in Batavia 'n betrekking aan het zoeken. Binnenkort gaan we wel eens naar Blinjoe als ik wat beter Maleisch spreken kan want haar ouders kunnen geen Hollands spreken.

Als ik hier op de Banka bij de tinwinning niet slaag om werk te vinden, zal ik zelf maar naar Java gaan om bij de cultuurondernemingen te probeeren in de buurt van Bandoeng. En mg. Epke zal me daar aan een goedkoop pension helpen en dan kan ik er zelf maar met de fiets op uit trekken. Bij de boor hier krijg ik nu 50 cent per dag.

We zullen maar hopen dat ik gauw slaag. Op Java is 't leven veel goedkooper dan hier zoodat ik desnoods met 'n kleiner salaris al rond komen zal.

Ontvang nogmaals de beste gelukwensen op uw verjaardag en vele groeten ook aan de anderen van je zoon,

B. Smoor

Soengeiliat, 3 Mei 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

Hierbij zal ik weer wat nieuws uit Banka komen vertellen. Wat mijn gezondheid betreft gaat het nog steeds goed, van de warmte heb ik helemaal geen hinder al kan het sommige dagen vooral zoo rond de middag ontzettend heet zijn.

Ik werk nog steeds als volontair en ben nu bezig met waterpassen en landmeten op een terrein waar later de Kantoeng moet werken. Alle huizen en klappertuinen moeten dan opgemeten en in kaart gebracht worden voor latere onteigening. Binnenkort krijg ik weer wat anders en moet ik dan aan zee de windkracht en de golfhoogte en lengte en stroomsnelheid controleren dat in verband met de bouw van een nieuwe zeemolen. Dat is werk onder Piet en ik kan dan ook wat meer verdienen.

Nu ben ik gisteren opgeroepen te Pankalpinang voor de Mil. keuring en goed gekeurd en volgend de dienstplichtambtenaar moet ik onder dienst. Broederdienst en vrijloten bestaat in Indië niet. Ik heb naar Pankalpinang geschreven om inlichtingen en zal nu maar eens afwachten wat ze daar van zeggen. Dat zal nog wel eenige weken aanlopen, maar haast hebben ze in Indië nergens mee.

Jan Boen en uit Pankalpinang ook nog een Jan Boen Kon Foei vertrekken 23 Juli per Garoet uit Tandjong Priok naar Holland. Van Marseille reist hij per trein naar Lourdes, Tours en Parijs naar Ginneken. Hij hoopt natuurlijk eer de studies beginnen in Ginneken er wel eens naar Gastel te mogen komen. Begin Juni komt hij met vakantie naar hier. Zijn vader is het er wel niet erg mee eens maar heeft toch toestemming gegeven. Die andere jongen mag helemaal niet en durft zelfs niet meer thuis te komen.

Piet, Riek en de kinderen maken het ook allemaal nog goed. Fransje groeit heel goed en Petertje is ook een stevig ventje geworden. Hij is een echte druktemaker en probeert zoo al wat te praten meest zoowat Maleisch wat hij van de baboe hoort.

Van het zaad dat je gestuurd hebt is niet veel terecht gekomen, er zijn maar enkele plantjes opgekomen die groeien echter goed. De tomaten moet ik nog zaaien en ik hoop dat die 't goed zullen doen. 't Is echter niets vergeleken bij tomaten in Holland.

We hebben hier de verjaardag van Prinses Juliana plezierig gevierd, 't was een vrije dag en 's avonds feest in de soos. Heel de Pankal hing vol vlaggen en aan de Chineese huizen wapperde Chineesche vlag naast de Hollandsche driekleur.

Ontvang natuurlijk de hartelijkste groeten van allen maar vooral van mij je zoon en broer,

B. Smoor

Soengeiliat, 7 Juni 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

Hierbij kom ik je bedanken voor je brief en zal ik ook weer eens wat van me laten hooren. Het wordt er hier in Banka niet beter op. Deze week is bekend gemaakt dat het quotum vastgesteld is op 45% voor de maanden Juli, Augustus en September tegen 110% in de zelfde maanden van 1937. Het gevolg hiervan is dat verschillende mijnen gesloten worden en vele die in 1917 aangenomen zijn ontslagen worden. Ik heb nu voorlopig werk en verdien f 2,- per dag zoodat ik daarmee wel rond kan komen. Om aangenomen te worden is zoolang de toestand zoo blijft natuurlijk weinig kans. Ik heb weer naar verschillende plaatsen op Java gesolliciteerd bij 't Boschwezen en de H.V. Amsterdam die wel veel cultures heeft. Tot nu toe heb ik echter nog niets gehoord. Als je uit de Buitengewesten komt word je niet zo gemakkelijk aangenomen omdat er direct groote reiskosten aan verbonden zijn.

Enfin we zullen maar moed houden en afwachten. Ook van de Militaire dienst heb ik nog niets gehoord ofschoon het al een maand geleden is dat ik naar de keuring geweest ben. Jan Boen vertrekt 23 Juli naar Holland. Op 't eind van de maand komt hij nog voor enkele weken naar Banka. Ik ben nog niet in Blinjoe geweest, wel is de vader van Riek een paar keer hier geweest. Het is nog een flinke man. De kinderen zijn een tijdje geleden een heele week in Blinjoe geweest.

Het is daar met Pietje van Sprundel ook maar een treurig geval nu zijn vrouw met zoveel kinderen achterblijft. Ik hoop maar dat de oogst aan zijn goede verwachtingen zal voldoen. Ze beginnen al zachtjes aan erwten te plukken zeker. Met de cultures hier gaat het ook slecht. De peper en rubber zijn alle twee laag in prijs en dat zijn voor hier de twee hoofdproducten. Naast de tin moeten de meeste menschen hier van leven.

De kinderen van Piet en Riek maken het ook nog goed. Fransje groeit goed en Petertje is ook een flinke jongen geworden en is de gevolgen van zijn ziekte al heelemaal te boven. Juultje gaat misschien in Augustus naar school anders wil Riek ze zelf onderwijs geven. Janneman is groot geworden en is een heel aardige jongen. Nog stelt hij nergens meer belang in dan in een auto en hij was ook blij met zijn kaart met de auto er op.

Zaad sturen haalt hier ook niet veel uit. De opkomst is over 't algemeen slecht en dan heb je geen goede grond om in te zaaien daar de tuin hier een soort rotsgrond is en ook vol steenen zitten, de insectenplaag is hier ook geweldig. Mijn velletje geraakt vol ik ga dus maar eindigen. Ontvang natuurlijk de hartelijkste groeten van mij ook van Riek en Piet en de kinderen.

je zoon en broer,

B. Smoor.

Soengeiliat, 1 Augustus 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

Hierbij zal ik weer eens wat van me laten horen. Op de eerste plaats zal ik Truus maar feliciteren met haar verjaardag en hoop dat zij die dag nog dikwijls beleven mag.

Hier blijft alles steeds het zelfde. Alle dagen warm droog weer nu in de Oost Moeson, maar ik heb er gelukkig geen hinder van. Van mijn dienstplicht heb ik nog steeds niets gehoord, zoodat ik daar misschien wel vrij van ben. Wat het werk betreft heb ik vandaag juist bericht gekregen van het Hoofd van het Boschwezen in Buitenzorg dat ik als maandgelder in dienst kan komen. Het aanvangsalaris f 40 per maand is echter zoo klein dat ik eerst nog maar eens om nadere inlichtingen geschreven heb, eer ik er op in ga. Als daar nu duurtetoeslag en standplaats-toelage bij zou komen zou ik het wel kunnen nemen al was het voorlopig maar f 75. Het leven op Java is goedkoop.

Hier op Air Kantoeng zijn ze volop bezig met de voorbereidingen op de komst van de Soengeiliat de nieuwe molen die ze omgedoopt hebben. Op 19 Oct. wordt hij verwacht. De Karimata hoor ik wel door de radio zal er toch nog in slagen de buit boven te halen denk ik nu de eerste goudstaaf* gevonden is en de kanonnen. De molenbazen hier dachten dat hij tegen zoo'n zware deining bestand zou zijn als daar gewoonlijk staat.

Janneman is vandaag voor het eerst naar school geweest. Zondag uit de kerk spraken we de broeders die hier een nieuwe school geopend hebben. En Riek besloot maar direct Janneman er heen te zenden. Met Juultje is ze zelf begonnen daar de Hol. Chineesche school voor haar toch niet geschikt is. Als er nu volgend jaar Zusters komen kan ze daar direct in een hogere klas. Er zijn hier maar ± 10 schoolgaande Europeesche kinderen. Jan Boen is 23 Juli met de Garoet uit Tandjong Priok vertrokken en op 26 Aug komt hij in Marseille aan. Hij mag wel naar Gastel komen en heeft een paar pakjes bij hem voor thuis. Hij zou van onderweg als hij nader bericht had omtrent aankomst in Holland wel eens schrijven.

Binnenkort stuur ik wel een foto van de fam. uit Blinjoe bij het afscheid gemaakt.

De weinige Zinnia's die opgekomen zijn staan te bloeien en zijn prachtig. Al drie weken lang bloeien ze en nog beginnen ze niet te verwelken. Van de tomaten is er tot nu toe maar een gelukt en die is ook prachtig. Op een dag tijd zijn ze hier echter soms weg. Als je nog wat Zinniazaad krijgen kunt mag je het gerust sturen. Piet en Riek zullen zelf ook wel schrijven. Ontvang daarom de hartelijkste groeten van mij uw zoon en broer,

B. Smoor

Soengeiliat is met 1 Aug ook weer vooruitgegaan, We hebben nl. een controleur hier gekregen, die jaren lang wegens bezuiniging niet meer geweest is.

*Bernard heeft het in deze brief over de *Karimata*, een groot baggervaartuig van Billiton, dat in 1938 werd ingezet om naar het wrak van het legendarische goudschip, de Lutine, te baggeren.

Het baggerwerk geschiedde echter niet in de omgeving van Banka, maar bij Terschelling.

De Lutine was een van oorsprong Frans fregat dat na de Franse Revolutie was overgedragen aan de Engelsen. Op 9 oktober 1799 verging het nabij Terschelling met een grote lading goud, zilver, Spaanse matten en dubloenen, die slechts gedeeltelijk is teruggevonden.

Op 9 juni 1938 werd de zeebodem door de *Karimata* zorgvuldig afgebaggerd, met slechts één goudstaaf van 3,5 kg alsmede vijf kanons als resultaat, waarmee kwam vast te staan dat er van de kostbare lading niet veel meer over was. De hele operatie kostte 442.554 gulden, maar de opbrengst was slechts 12.038 gulden.

Soengeiliat, 27 October 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

Het is werkelijk lang geleden dat ik iets van me heb laten horen en daarom zal ik je nu weer maar eens 't een en ander schrijven. Met het werk is het nog steeds hetzelfde. Vast werk heb ik nog niet gevonden. Op 't eind van September ben ik voor een dag of vijf naar Palembang geweest om daar eens uit te kijken. Daar zijn de groote oliemaatschappijen de B.P.M. en de N.K.G.U. gevestigd. Ook daar konden ze me op 't oogenblik niet gebruiken. Geregeld solliciteer ik nog naar plaatsing in de cultures maar tot nu toe zonder resultaat. Bij 't Bosch wezen kon ik wel komen maar voor zo'n laag salaris en ook de vooruitzichten waren er niet veel bijzonders. Ik heb het maar niet aangenomen. Nu hier Mijnheer ter Brake definitief als hoofd van de B.T.W. benoemd is zal ik nog maar eens naar Muntok gaan en het hem vragen of er bij de B.T.W. misschien nog een plaatsje is. Je begrijpt dat het voor Riek ook niet plezierig is dat het zolang duurt. Die heeft me hier laten komen en had gedacht dat het gemakkelijk zou gaan om een betrekking te vinden. Enfin we zullen maar moed houden en nog maar wat afwachten. Ik verdien nu f 2,- per dag en moet geregeld ook 's Zondags werken en daarvan betaal ik f 40,- kostgeld zoodat er niet veel overschiet om te sparen als ik al mijn reparaties aan schoenen en kleeren betaald heb.

Verleden week is de nieuwe molen hier aangekomen. Hij is nu omgedoopt in Soengeiliatmolen. Het is een geweldig gevaarte en ziet er met zijn aluminiumkleur schitterend uit. Het zal nog wel een paar maanden duren eer hij opgetuigd is en zal dan in Januari gaan draaien. Ook zijn er nog twee andere molens klaar gekomen, de Klandji, die door Conrad hier op Banka gebouwd is en de Diniang die gelijk ongeveer met de Kantoeng omgeslagen was en nu hier ook weer opnieuw herbouwd is. Voor de Soengeiliat bestond geweldig veel belangstelling. Het leek wel of heel 't eiland leeg gestroomd was op de dag van aankomst en nog geregeld komen de Chineezers en Inlanders met drommen af om hem te bekijken.

De vrede is gelukkig in Europa bewaard gebleven. Het waren ook hier spannende dagen en een hele opluchting toen door de radio bekend werd dat men overeenstemming bereikt had in München. Ik heb nu ook definitieve beslissing gekregen dat ik vrij ben van eerst oefeningen van de militaire dienst en ben ingedeeld bij de Landsstorm.

De oogst is gelukkig dus nogal meegevallen in Holland en de aardappelen hebben nogal een goede prijs opgebracht. Er zullen er wel veel zijn die speculeeren op de hoge prijzen van het voorjaar zeker. Het is jammer dat er niet wat meer fruit is dan kan dat ook nog wat opleveren. Hier is er een heel jaar fruit zooals pisang, ananas, djamboe, manga, ramboetan, djerook en nog veel andere soorten. In de tuin hebben we ook nogal heel wat pisangs en ananas.

De kinderen maken het nog steeds goed. Janneman gaat graag naar school en Juultje krijgt thuis les wat voor Riek heel wat werk met zich meebrengt. Van 7.30 tot 12 uur is ze er mee bezig. Peter is geweldig ondeugend Hij begint al zoowat te praten. Ook Fransje groeit goed. Piet heeft het op het oogenblik ook druk, hij heeft er twee molens bij nu en dan is het de tijd van de begroting maken voor 1939. Hij heeft nu een jonge ingenieur als assistent gekregen. De tinprijs stijgt op het oogenblik hard zoodat ze toch bij de B.T.W. nog een goede winst kunnen maken. Alleen moest men het quotum maar wat kunnen verhoogen dan kwam er tenminste wat meer werkgelegenheid. Nu worden er nog geregeld mijnen gesloten. Mijn velletje raakt weer vol, ik ga nu maar eindigen. Ontvang natuurlijk de hartelijke groeten van allen, Piet Riek en de kinderen maar vooral van mij je zoon en broer,

B. Smoor

Soengeiliat, 20 December 1938

Beste Pa, Broer en Zus,

Nu het jaar 1938 op een einde spoedt, kom ik je bij het begin van het nieuwe een zalig en gelukkig nieuwjaar wenschen.

Het is de eerste keer dat ik dit per brief doen moet. Verleden jaar was ik nog thuis en nu zit ik toch al bijna een jaar hier op Banka. Ik hoop ook dat 1939 voor mij 't verlangde brengen zal waarnaar ik in 1938 heb uitgekeken. Een paar weken geleden heb ik 't hoofd der Banka Tin gesproken en die me zeide dat hij wel eens zou kijken of hij iets voor me doen kan. Bij de boschdienst is geen plaats en bij de baggerondernemingen is het ook zeer slap dat ze 6 molenbazen ontslagen hebben. Erg hoopvol ziet het er dus weer niet uit zolang het quotum nog op 45% blijft.

Jullie in Holland viert de Kerstdagen anders wel onder heel andere omstandigheden dan hier. In Holland sneeuw en vorst, hier nog maar steeds warmte ofschoon we nu wel wat in de regentijd zitten. Je kunt er je bijna geen voorstelling van maken in wat voor 'n tijd van het jaar je eigenlijk leeft als je nog niet zo lang in Indië bent. De regentijd is als net in Holland echt vervelend. Iedere dag kom je met een nat pak thuis en het is ook een echt ongezond weer. In het begin van December heb ik tenminste ook de vijfdaagse gehad ofschoon 't wel niet erg was. Je kleeren lijden geweldig in de regentijd alles zit onder de schimmel en is vochtig. Maar nu is het weer voorbij en krijgen we weer de kenteringstijd waarin het alle dagen zoo maar een bui regent en voor de rest zonneshijn!

Op Soengeiliat wordt het de laatste tijd wel drukker. Er zijn heel wat nieuwe gezinnen van elders bij gekomen in verband met de nieuwe molen en er hebben veel overplaatsingen plaats gevonden. Op Air Kantoeng zijn nu meest gezinnen met schoolgaande kinderen gekomen en de oude die er eerst waren zijn allen overgeplaatst. De Soengeiliatmolen blijft nog steeds belangstelling trekken en als hij in het begin van Januari gaat draaien zal het nog toenemen.

Het feest van Sint Nicolaas had hier niet zoveel te beteekenen. Voor de kinderen kwam hij 's avonds in de soos waar ze hun cadeautjes kregen. Petertje zijn auto heeft het een dag uitgehouden toen was ze al kapot. Janneman had een zeilboot waar hij erg blij mee was en als hij naar het strand gaat moet de boot natuurlijk mee. Juultje heeft een fietsje gekregen. Ze rijdt er echter nog niet op daar ze nog wat te klein is.

Voor mij waren er een paar schoenen, die ik goed kan gebruiken want die slijten hier geweldig.

Ik ben benieuwd hoe het hier met de Kerstdagen gaan zal. Eerste Kerstdag heb ik misschien vrij maar tweede moeten werken. Wat dat betreft staan de Europeanen ver bij de Chineezes achter. Zij hebben ± 25 feestdagen op 'n jaar en dan werken ze niet. Terwijl de baggermolens op de hoogste feestdagen nog door draaien. Er wordt de laatste tijd wel tegen geprotesteerd vooral omdat ze het tin percentage toch op hun sloffen kunnen halen.

Hoe maakt het Net nog steeds in Esch? Hoe lang blijft ze nog daar of is er nog niets van bekend. Jullie gaan ze geregeld bezoeken zeker.

Jan Boen kan nu ook eens ondervinden wat of koude is. Er stond dezer dagen een mooie foto van Lena in de Zelateur. In Padang is broeder Beda gestorven. Hij was daar vanaf 1931 in de Missie werkzaam.

Mijn blaadje geraakt vol, ik ga dus maar eindigen. Ontvang nogmaals mijn wenschen voor Zalig en gelukkig Nieuwjaar en verder vele groeten van uw zoon en broer,

B. Smoor

Soengeiliat, 5 Februari 1939

Beste Louis,

Hierbij kom ik je bedanken voor je brief met gelukwenschen voor het nieuwe jaar en maak tevens van de gelegenheid gebruik je te feliciteeren met je verjaardag.

Het is sinds mijn vertrek met de landbouw in Holland nog niet veel verbeterd merk ik wel. De strenge vorst zal er ook geen goed aan gedaan hebben, er zullen wel heel wat aardappelen en voederkuilen bevroren zijn. Het is bij ons nog al meegevallen.

Op Banka is het nog steeds hetzelfde. Het tinguotum dat voor het eerste kwartaal weer maar 45% is, is eigenlijk veel te laag. Er zijn dan ook weer enkele mijnen en 2 baggermolens stilgelegd. Daar tegenover is echter hier de nieuwe Soengeiliatmolen gaan draaien en die doet nu hij goed draait werk voor twee. Enkele weken lang was het sukkelen met geregeld warm loopen van assen en pompen maar nu is alles zooal ingeloopt en gaat het best. Als hij op 'n diepte van ± 20 meter komt zit er een rijke ertslaag en haalt hij op 24 uur ± 17.000 kg erts boven. De opzet is berekend op 2.600.000 kg zoodat hij heel wat uurtjes draaien moet eer hij daaraan is.

Gewoonlijk moet men 2 dagen bovengrond draaien om een dag erts te kunnen lichten. Iedere week moet er een dag gestopt worden voor vernieuwing van pompen en pijpleidingen want die slijten ontzetten hard. Sinds januari ben ik assistent molenbaas geworden en als er nu maar wat opleving komen wil kan ik een contract teekenen. Ik heb al salaris verhooging gekregen voor de rest zullen we dus maar afwachten. Mijn werk is op de Sigembu, een cutterzuiger die de grond eerst op 11 m weghaalt en dan langs een lange leiding op het stort perst. We loopen dan iedere dag een wacht van 8 uur want het gaat dag en nacht door. Moeilijk werk is het niet. Je moet maar op enkele ampère vacuum en persdruk meters letten om te voorkomen dat de leiding niet verstopt raakt. Want alles wat voor de zuigbuis komt zooals stukken boomstam en struiken gaat er in en als ze dan niet door de pomp kunnen is de zaak verstopt. Tot nu toe gaat het goed en heb ik gelukkig nog geen last gehad van verstopte leidingen of zoiets dergelijks.

Dezer dagen hoorden we door de radio dat Prinses Juliana weer in blijde verwachting is. Hier hoopt men op een kroonprinsje dan heeft men weer een paar feestdagen in 't verschiet. Dat breekt de tijd weer een beetje want anders is het hier maar eentonig.

We zullen maar afwachten wat het worden zal, ook hoop ik dat er gauw wat opleving komt, dat zou een groote geruststelling zijn. Ik wensch je nogmaals van harte geluk met je verjaardag en verder vele groeten ook voor Pa en Truus van je broer,

B. Smoor

Soengeiliat, 10 Mei 1939

Beste Pa, Broer en Zus,

Het was voor mij niet plezierig te hooren dat Pa op zijn verjaardag niets van me gehoord heeft. Ik heb gelijk met hun geschreven en er een foto voor de tantes bij ingesloten. De djongos zou ze volgende dag naar de post brengen. Hoe of de brief nu zoek geraakt is weet ik ook niet? Wat mijn werk betreft heb ik zo juist bericht uit Bandoeng gekregen dat ik als maandgelder in dienst gekomen ben bij de Banka tin. Dat is toch weer een vooruitgang. Ik heb nu f 90,- per maand vast, daarbij zondags vrij en recht op 14 dagen verlof met behoud van salaris en vrij geneeskundige behandeling. Het was werkelijk een verassing nu er deze crisistijd er geregeld nog menschen ontslagen worden. Ik blijf op Soengeiliat bij de baggerontginningen. De Seguntu waar ik op was is sinds 1 April ook stil gelegd voorloopig tot 1 Augustus. Met zijn tweeën zijn we overgeplaatst op de Soengeiliatmolen en 1 is er ontslagen.

Misschien hebben jullie ook al het bericht gehoord van Jan Boen? Hij heeft besloten terug te gaan naar Banka, Wat de reden is heeft hij ook niet geschreven. In Juni vertrekt hij uit Holland. Hij wil nu bij zijn vader in de handel gaan. Riek was er nog al van geschrokken toen ze het bericht kreeg.

Ik zal een postwissel sturen met een lijstje van enkele dingen die je met hem mee zou kunnen geven. In Holland zal het weer zoo zachtjes aan wel gaan veranderen zeker en de zomer weer gaat beginnen. Is het nog al een goed najaar geweest om de oogst in het zaad te doen. Hier op Banka is het met de peper heelemaal mis. De prijs is zo laag dat de menschen de tuinen niet meer kunnen onderhouden en ze maar laten verwilderen. De bevolking die niet bij de B.T.W. kan werken lijdt veel armoe. Grond om rijst te verbouwen is hier bijna niet, zoodat ze dat ook nog moeten koopen en ze hebben geen geld.

De contract koelis worden nu zoo veel mogelijk teruggestuurd om bewoners van Banka zelf werk te verschaffen. Is Net nu toch naar Frankrijk vertrokken. Toon

schreef kort geleden nog dat het heelemaal niet zeker was. Het zal voor haar daar ook weer vreemd zijn. Hoe lang moet ze daar nu blijven eer ze naar de Missie gaat. Ik heb haar op haar verjaardag geschreven naar Frankrijk. Dat kost per luchtpost nog 90 ct.

Zoudt ge in Roosendaal niet eens kunnen informeren of ik misschien een bewijs kan krijgen dat ik op het Lyceum geweest ben, het kan misschien bij de B.T.W. nog van pas komen.

Marie zal ook niet lang meer in dienst blijven dan, als ze in Juli gaat trouwen. Heb je al een ander meisje? De toestand in Europa is toch wel wat kalmer op 't oogenblik geloof ik. Hier leven de menschen er ook echt mee en zitten steeds voor de radio om zooveel mogelijk berichten op te kunnen vangen. En in China blijft het maar steeds door duren, geregeld worden hier door de Chineezzen collecte's gehouden voor het Roode Kruis. Mijn velletje is vol. Ontvang natuurlijk de hartelijke groeten van allen maar vooral van mij je zoon en broer,

B. Smoor

Pankalpinang, 7 Juni 1939

Beste Pa, Broer en Zus,

Hierbij kom ik jullie bedanken voor je brieven en eens het een en ander van mijn nieuwe woonplaats laten hooren. Zooals je misschien al wel zult weten ben ik overgeplaatst naar Kanghoei bij Pankalpinang. Op 3 Juni ben ik verhuisd. Ik zit nu alleen in een klein huisje, 3 vertrekken en met 'n voorgalerij. Een djongos zorgt voor mijn eten, de wasch en 't verdere huishouden. Er schijnt plotseling weer wat opleving gekomen te zijn met 't gevolg dat de 2 molens, die op Kanghoei stil gelegd waren weer moeten draaien. Wij wonen daar met 10 Europeanen bij elkaar. De uitvoerder 2 machinisten en 7 molenbazen. Ik heb me nu het hoogst noodige maar aangeschaft om mijn huis wat in te richten, wat stoelen en een paar kasten en tafels en wat keukengerei de slaapkamer heb ik van Riek meegekregen. Eer ik zoowat ingericht was waren er toch nog een dikke honderd gulden mee gemoeid. Als er nu nog een paar venduties komen kan ik nog 't een en ander aanschaffen. Nu kunnen jullie thuis misschien nog wel wat missen zooals bv. een paar beddelakens 'n paar tafelkleedjes met vingerdoekjes. Die dingen zijn hier niet te krijgen en anders zijn ze heel duur. Je kan ze misschien nog met Jan Boen meegeven. Dan had ik nog graag 'n paar Hollandsche landschapjes bv. schilderijtjes, of anders kunnen de tantes er wel 'n paar missen misschien want ik heb niets om aan de muur te hangen. En 'n kruisbeeldje voor mijn slaapkamer. Als je met Jan Boen die dingen mee kunt geven komen ze gemakkelijk hier en als je ze op moet sturen kost het te veel.

Ik zal nog maar zuinig aan moeten doen vooreerst want er gaat nog heel wat af van mijn salaris. De jongen kost me f 16,- per maand, dan f 8,50 huishuur, licht en belasting. De waterleiding hebben we hier gratis terwijl je het recht uit de kraan drinken kunt, terwijl je het op Soengeiliat eerst koken en filtreren moest.

Het is wel een heel verschil om zoo op mijn eentje te zitten en zelf voor alles te moeten zorgen. Vooral de kinderen mis ik erg. Als ik 'n vrije dag heb kan ik altijd naar Soengeiliat gaan, de afstand is $\pm$ 35 km en er rijden vrij geregeld autobussen.

Pankalpinang op zich zelf is een heel stadje. Wel wonen er net zo veel B.T.W.-mensen terwijl het ook de woonplaats is van de resident en vele vertegenwoordigers van firma's zooals Internatio Borsumij, K.P.M. en andere handels-lichamen. De afstand van Kanghoei naar Pankalpinang is ruim 2 km. Het ligt niet zoo kort aan de zee als Soengeiliat zoodat we het strand wel zullen missen.

Ook de levensstandaard is er duurder dan op Soengeiliat. We zullen nu maar hopen dat de ervaring een jaartje aanhoudt, dan zal ik wel 'n contract kunnen krijgen terwijl dan de tijd vanaf 1 Mei al mee telt. Als er nu nog een molen bij moet gaan draaien zijn er al mensen te weinig en moeten ze weer uit Holland laten komen. Ook schijnt men den laatste tijd weer over fusies bezig te zijn met Billiton. Als die dan hier dezelfde voordeelen krijgen die de mensen van de Billiton Mij. hebben zou het voor ons 'n prachtige verbetering zijn. Die hebben over 1938 nog 5 maanden premie gekregen terwijl hier ondanks de ruim f 11.000.00 winst met moeite 'n halve maand afkon.

Het feest op de Heen is ook weer achter de rug. Heel de familie is er naar toe geweest zeker, maar dan is het gezelschap ook al niet groot meer.

Wordt het in Europa nog niet wat kalmer. De laatste dagen hoor ik niets meer, 'n radio en 'n krant kosten hier veel geld. Misschien dat ik hier met iemand samen wel 'n krant kan lezen. Anders kunnen jullie er af en toe wel eens een sturen als er bv eens wat bijzonders gebeurd is. De Grondwet hebben jullie ook niet meer is het wel? Het is een geluk dat na de strenge winter de oogst toch nog tamelijk goed is en 't fruit nog al aardig vrucht gezet heeft. Hier zijn een heel jaar nog al veel vruchten, pisangs, annanas en vele andere soorten. Om het te koopen is het nog al niet zoo heel duur. Toch eet ik zo alleen alle dagen nog voor 'n dubbeltje vruchten op. Maar dat doe ik meest om groente aan te vullen want het is niet veel bijzonders wat ze hebben. Bamie een soort spinazie, lobak die veel weg hebben van die Hollandsche knolletjes of raapstelen is het eenige en af en toe zijn er 'n soort boontjes. Wel kun je van Java iedere maand de groentemand krijgen maar die is erg duur. Veel nieuws weet ik verder ook niet meer. Ik moet me trouwens weer klaar gaan maken voor mijn werk want deze week heb ik nachtdienst.

Ontvang natuurlijk de hartelijkste groeten van mij je zoon en broer,

B. Smoor

Kanghoei Pangkalpinang

Pankalpinang, 6 Juli 1939

Het getuigschrift van het Lyceum heb ik al ontvangen waarvoor mijn dank.

Beste Pa, Zus en Broer,

Nu ik zoo een maandje alleen in mijn huisje zit zal ik je eens komen vertellen hoe me dat bevalt. In 't begin was het wel vreemd maar nu ben ik het weer gewend. Een paar dagen liet ik mijn djongos koken maar daar hij er niet veel van terecht bracht, laat ik nu mijn eten uit het Oranje hotel halen. Voor f 36,- per maand krijg ik zoveel dat ik er 2x van eten kan, zoodat het eigenlijk niet zo duur is. Alle dagen verschillende gerechten, 's Woensdag en 's Zondags rijsttafel en ook voldoende vruchten. Voorloopig is het de bedoeling dat we tot November hier blijven en dan weer terug naar Soengeiliat. Maar tegen die tijd is alles misschien weer veranderd en moeten we weer langer blijven of ergens anders naar toe. Het zal er maar vanaf hangen hoe het met de tin blijft gaan.

In Augustus komt Piet ook naar Pankalpinang. Ir Büchli is met verlof en komt niet meer op Banka terug, nu krijgt Piet diens werk en moet hij geregeld alle baggermolens van Banka af. Hij moet dan meestal op reis zijn want alles ligt hier ver uit elkaar. Toboali is 100 km, Tempilang en Klandji 130. Blinjoe 80 en Soengeiliat 35 km.

Op het oogenblik is hij met verlof. Gedurende de maand Juli met Riek maakt hij een reis door Sumatra. Zondag 2 Juli zijn ze van Palembang vertrokken. Vandaar rijden ze met hun auto naar Medan langs de Oostkust weg en langs de Westkust terug. Sumatra moet een prachtig eiland zijn. De natuur is er prachtig en men vindt er nog de echte oerwouden en woest bergland. De kinderen zijn voor een maand naar Blinjoe. Van Riek hoorde ik dat Jan de laatste weken bij ons in Gastel doorgebracht heeft. Op 't eind der maand zal hij al wel op Banka aankomen denk ik.

Zijn vader is blij nu hij iemand heeft die hem in de zaak helpen kan want Boen a Boen voelt er niets voor die is op't oogenblik onderwijzer aan de Chineesche school en dan is er niemand meer dan Sem 'n jongen van een jaar of 12 die nog naar de Hol. Chin. School gaat.

Van Heerom vernam ik dat Cor volgend jaar waarschijnlijk naar Holland komt en dat hij er zelf over dacht om ontslag als pastoor te vragen en in Oudenbosch wou

gaan wonen. Het feest was goed geslaagd schreef hij en de parochianen hadden een mooi wegekruis geschonken.

De oogsttijd is zachtjes aan weer op komst zeker in Holland zooals de erwtenpluk en de aardbeientijd. Zijn de vooruitzichten nog al goed of valt het maar tegen. Voor vele menschen is er dan toch weer wat werkgelegenheid. Dat er hier ook veel werkeloosheid is merk je goed nu er weer een molen gaat draaien. Met horden komen de inlanders en Chineezers om werk te vragen. Maar de B.T.W. heeft nu nog steeds te veel contractkoelies. In Europa blijft het nog maar steeds rommelen geloof ik. Veel hoor ik er niet van want 'n radio en 'n krant kan ik nog niet aanschaffen. Mijn velletje is weer vol ik ga dus maar eindigen. Ontvang dan de hartelijkste groeten van mij.

uw zoon en broer,

B. Smoor

Rang Koei, 1 Augustus 1939

Beste Zus,

Op de eerste plaats kom ik je mijn hartelijke gelukwensen aanbieden bij je verjaardag en je bedanken voor alles wat je met Jan Boen hebt meegegeven. Wanneer hij hier aan komt weet ik niet maar als hij rechtstreeks naar Banka komt zal het wel niet lang meer duren. Vooral de beddelakens kan ik goed gebruiken die heb je hier veel nodig en er is moeilijk aan te komen. Door het veelvuldig wasschen en de manier waarop het geschiedt lijdt hier alles verschrikkelijk.

Ik zal maar hopen dat alles goed overkomt. De jam die ik meegenomen had was hier ook heel goed. De familie in Soengeiliat is reeds terug van verlof. Ik heb Piet even gesproken en ze hadden een aardige reis gehad enkel wat bandenpech. Tijdens hun verlof ben ik eens naar Selinjoe geweest. Zaterdagavond weg en Zondag weer terug. De kinderen waren bij Opa goed op hun gemak alleen Peter wou toen ik vertrok met alle geweld mee. Hij sprak geen woord Hollands meer. Dat was de eerste keer dat ik in Belinjoe geweest ben. Vader Boen was blij dat Jan terug kwam. Nu heeft hij iemand die hem in de zaak kan helpen. De zaken gaan ook niet goed meer den laatsten tijd. Den laatsten tijd had hij een flinke rijsttoogst maar nu is het Gouv. daar weer tusschen gekomen. Nu moet er op alle plaatsen een rijstvoorraad voor 3 maanden aanwezig zijn en dat is nu in handen van de Borsumij. Vandaaruit moeten nu de handelaren hun rijst betrekken zoodat de verdiensten weer minder zijn.

Als er geen verandering komt zal mijn verblijf in Pankalpinang ook niet lang meer duren. In de loop van October zijn wij hier klaar met het werk en zullen we weer

naar Soengeiliat terug moeten. De tinmolen heeft dan voor een jaar terrein genoeg en op Soengeiliat kan de tinmolen maar een paar maanden vooruit.

Hier in de buurt van Pangkalpinang op Batoe Roesa is de laatste tijd een plaats ontdekt waar goud voorkomt langs de kust. De bewoners van die kampong zijn druk bezig met het goudserts wasschen. De B.T.W. zal nu onderzoeken of het de moeite waard is om het te ontginnen. Als het 'n rijk terrein was zou het een mooi zaakje voor de B.T.W. zijn.

Hier op Pangkalpinang is men reeds begonnen om de feestelijkheden te regelen bij de a.s. blijde verwachting. De openbare gebouwen zooals het huis en kantoor van de resident en de kantoorgebouwen der B.T.W. zullen verlicht worden. En voor de kinderen zullen er verschillende feestelijkheden plaats vinden. Wij zullen er wel niet veel van kunnen profiteeren daar er al bericht gekomen is dat de baggermolens door moeten draaien. Dat is het nadeel van de bagger dat je eigenlijk nooit vrij bent. Bij de sectie is men zaterdagmiddag en Zondag steeds vrij en ook met Christelijke feestdagen en verjaardagen van het Koninklijk huis. De molens moeten echter steeds doordraaien en als ze een dag stil liggen is het voor reparatie.

Ik geloof wel dat ik nu aan het werk zal kunnen blijven daar er eigenlijk al een tekort aan personeel is voor de baggermolens zeker als er nog een in bedrijf zou komen. Het baggeren is momenteel verre weg de goedkoopste manier van erts winningen, als het terrein een beetje meevalt produceert 'n molen per week veel meer dan 'n mijn op 'n maand. De Soengeiliatmolen zelfs op een dag. Die heeft wel dagen gehad van 400 quintaal terwijl een mijn er hoogstens 300 per maand haalt. Als ze nu in Holland maar gauw beslissen over die fusie met Billiton dan. Nu moet hier alles wachten tot dat die beslissing gevallen is.

Ik ga nu maar eindigen. Die dingen uit Holland zal ik dan dezer dagen wel kunnen verwachten daar ze nu toch al 'n maand onderweg zijn. Ik betuig er je nogmaals mijn hartelijke dank voor en wensch je een plezierige dag met je verjaardag met de hoop hem nog dikwijls te mogen beleven.

Verder vele groeten aan allen van je broer,

B. Smoor

Pangkalpinang, 3 September 1939

Beste Pa, Broer en Zus,

Hierbij zal ik weer eens 't een en ander van me laten hooren.

Het is er de laatste tijd niet beter op geworden in Europa. Hoewel het de laatste dagen van Augustus erg spannend was, hadden wij hier toch niet verwacht dat op

1 September Deutschland een aanval op Polen zou doen en nu zoo juist 't bericht afgekomen is dat ook Engeland en Frankrijk zullen beginnen ziet het in Europa heel somber uit.

Hier zijn de menschen ook wel heel erg onder de indruk maar men gelooft nog niet zo gauw dat Indië er ook bij betrokken zal worden. Over 't algemeen is men hier nogal bevreesd voor Japan. Van de Zeemacht zijn hier enkele oudere lichten opgeroepen terwijl van de Landmacht allen een schrijven hebben gekregen van als er gevaar dreigt zich zoo gauw mogelijk te begeven naar de plaats van oproeping. Ik moet als het zoover komt naar Lahat, een garnizoensplaats boven Palembang. In een toespraak van de Gouv. Gen. door de radio zei hij dat Indië alleen uit voorzorg enkele lichten opgeroepen had.

Wie weet wat nu echter de gevolgen zullen zijn nu er al de voornaamste landen van Europa bij betrokken zijn. Wij zullen maar hopen dat er gauw een beslissing valt. Jullie in Holland zullen alle onaangenaamheden van de mobilisatie al wel onder vinden zeker. Is er ook weer inkwartiering of is het meest langs de Oostgrens te doen. Ik hoor wel dat verschillende levensmiddelen weer gerantsoeneerd zijn zooals brood enz.

Hier op Banka is momenteel een rijst voorraad voor drie maanden aanwezig. De bevolking heeft aanzeggingen gekregen om knol gewassen te verbouwen daar hier op Banka heel weinig aan rijstverbouw wordt gedaan. Als deze toestand aan blijft houden kan het niet anders of alles moet zeer duur worden hier daar alles geïmporteerd moet worden.

Het tinquotum is tegen alle verwachtingen in tot 60% opgevoerd. Er zal hier echter niets van te merken zijn daar sinds Juni clandestien zooveel is geproduceerd dat ze een enorme voorraad hebben.

Ik had dezer dagen een request gestuurd naar 't hoofd van de B.T.W. om salarisverhoging maar dat is geweigerd. Daar er in de loop van dit jaar bij de baggerdienst 11 menschen ontslagen waren kon hij nu niet ingaan op het voorstel. Hij zal nu in Bandoeng probeeren bij het hoofd van de Mijnbouw maar dan moet hij voorgeven dat het is in verband met de meteorologische waarnemingen die ik dan weer moet doen als we in de loop van October weer terug moeten naar Soengeiliat.

Jan Boen is Zaterdag 5 Augustus op Banka aangekomen. Ik heb hem nog niet gesproken. Het pakje had hij bij Piet afgegeven die toen nog op Soengeiliat woonde. Alles is echter goed aangekomen waarvoor mijn hartelijke dank. Binnenkort zal hij nog wel eens op Pangkalpinang komen en dan zal hij zoowel het een en ander kunnen vertellen.

De feestelijkheden bij de geboorte van de prinses zijn hier heel aardig geweest. Zaterdagmorgen ± 7.30 was het hier bekend. Het kwam wel erg onverwacht. Met Koninginnedag was ieder zoo onder de indruk dat de feestelijkheden afgelast zijn.

Is er ook nog kans dat Louis onder dienst moet nu er in Holland zooveel lichten opgeroepen zijn. Gelukkig dat de oogsttijd grootendeels achter de rug is anders zou dat ook nog misloopen bij gebrek aan werkkrachten.

Het graan moet allemaal weer aan de regeering geleverd worden zeker zooals in 1914. We zullen maar hopen dat God het niet toe zal laten dat er weer een wereldoorlog uit volgt zooals in 1914 en dat er spoedig een einde aan zal komen. Voor Net in Frankrijk kan het misschien ook nog moeilijkheden opleveren nu Frankrijk er ook bij betrokken is. Ik hoop spoedig eens wat nieuws uit Holland te ontvangen maar zoo mooi zal het ook wel niet gaan nu de vliegdiens voorloopig al gestaakt is. Als nu de schepen ook nog langs de Kaap om moeten als de Middellandsche zee te onveilig wordt zal het wel een tijd duren eer er bericht zijn kan.

Ontvang natuurlijk de hartelijkste groeten van mij uw zoon en broer,

B. Smoor

Kanghoei, 9 October 1939

Beste Pa, Broer en Zus,

Hierbij zal ik uw brief eens komen beantwoorden. De postverbinding per vliegtuig is nu weer tamelijk geregeld al doen ze er wat langer over. In Singapore worden alle brieven opengemaakt en dan worden ze weer met een strook dichtgeplakt met de woorden "passed by censor". Sinds 1 October ben ik in tijdelijke dienst gekomen wat dus weer een vooruitgang is maar van de andere kant was het toch een tegenvaller. Eind Augustus toen het quotum tot 60% verhoogd was schreef ik naar de leider der B.T.W. mijnheer ter Braake of ik niet wat loonsverhooging krijgen kon. Ik kreeg toen voor antwoord dat er gezien er bij de baggerontginningen zooveel menschen ontslagen waren hij dat moeilijk in Bandoeng voor kon stellen, maar daar ze over mijn werk goed tevreden waren zou hij dan toch maar probeeren met 't gevolg dat ze me in tijdelijke dienst genomen hebben en nu 20% duurte toeslag gekregen heb. Van de andere kant hebben ze mijn loon dat f 90,- per maand was teruggebracht op f 77,50 het beginsalaris van de opziener welke rang ik ook gekregen heb. Na 8 maanden zou ik dan mijn eerste periodieke verhooging krijgen. De molenbazen hier werken allen in particulier verband en zijn eigenlijk niet in gouvernementsdienst. Zij hebben daarbij recht op een vrije woning en krijgen aan 't eind van het jaar 3 maanden premie maar geen pensioen. Nu momenteel is er een groote opleving gekomen zoo zelfs dat men van de menschen die in April ontslagen

zijn enkele terug uit laat komen. Wij zijn nu met z'n drieën op 'n molen waarvan de twee andere f 237,50 verdienen terwijl ik precies hetzelfde werk doen moet.

Ik heb nu ook gevraagd om me in een andere klasse in te deelen of anders ook een contract in particulier verband te krijgen. Het is niet mogelijk voor mij om met die f 93 waarvan nog huishuur 9% en 4% loonsbelasting af gaat rond te komen daar de prijzen der levensmiddelen allen $\pm 10\%$ duurder geworden zijn.

Piet is op momenteel voor 'n dienstreis naar Billiton en zou dan daar probeeren of daar geen werkgelegenheid voor me was. Op Billiton zullen ze nog meer van de opleving profiteeren en lukt het misschien wel.

Het groote nadeel op Banka is dat het vanuit Bandoeng bestuurd wordt en daar houden ze zich stipt aan de gouvernementsregeling. Ik zal dus maar afwachten wat mijn request uit zal werken en anders lukt misschien op Billiton wel. Als ik enkele jaren jonger was zou het zoo erg niet zijn. De meeste opzieners zijn zo ongeveer rond de 20 jaar.

Gelukkig dat jullie nog niet te lijden hebben van de oorlog en geen last hebben van inkwartiering. Louis zal wel ontriefd zijn nu ze de Frieda opgevorderd hebben nu al het ploegwerk nog voor de deur staat. Al hebben ze het nogal aardig betaald, de kans om een goed ander paard te koopen zal ook wel klein zijn of anders voor veel geld.

Net zit dus nog al veilig daar in Frankrijk maar als de oorlog blijft voortduren en de Duitschers soms binnen zouden vallen zal het er voor de kloosters in Frankrijk maar treurig uit zien.

Gisteren Zondag heb ik Jan Boen ontmoet, hij was eens naar Pankalpinang gekomen. Hij is het weer goed gewoon op Banka. Dezer dagen had hij nog een brief uit Holland ontvangen. Piet heeft het nu met die opleving ontzettend druk bijna altijd is hij weg om 't werk te regelen. De plaatsen liggen hier allen ver van elkaar zoodat hij op een dag niet op en neer kan. Die film zul je nu wel zeker ontvangen hebben denk ik. Naar ik meen heb ik ze zo rond 20 Augustus opgezonden. Op 18 October moet ik weer verhuizen naar Soengeiliat. Wij zijn hier met 't werk weer klaar zoodat we op Soengeiliat weer moeten beginnen. Het is wel vervelend het verhuizen zoo, daar kom ik nu weer heelemaal alleen te zitten zoodat ik maar zelden weer op Pankalpinang komen zal. Mijn adres is voortaan dan Air Kantoeng Soengeiliat. Ik ga daar ook maar op 't baggeremplacement wonen dat is ook niet ver van de plaats ongeveer een kwartier fietsen. We wonen daar dan ook zoals hier met 8 Europeesche families bij elkaar. Van de andere kant is het meer een voordeel dat je de menschen er allemaal kent en dat is toch weer plezieriger dan dat je naar een andere plaats zou moeten.

Van opkomen voor de dienst hoor ik nu weer niets meer. Maar daar ze wat de landmacht betreft na een maand weer vervangen worden zal ik ook mijn beurt nog wel eens krijgen als het wat lang duurt. Ik kan dan in ieder geval weer op Banka terugkomen terwijl mijn dienstdtijd en salaris doorgaan.

Op Blinjoe is dezer dagen nog een vliegtuig neergestort in de Klabatbaai. Daar er niet spoedig genoeg hulp aanwezig was is een der inzittenden verdronken terwijl de andere nog zwaar gewond nog gered is.

De doode was een jonge man van 25 jaar die nog maar 8 maanden vliegenier was bij 't Indische leger. Sedert de mobilisatie liggen er in Blinjoe steeds een 3 tal vliegtuigen en komen er geregeld enkele oorlogsschepen.

Heerom Bernard heeft me geschreven dat hij de Grondwet sturen zou maar tot nu toe heb ik nog niets ontvangen. Misschien ligt het er wel aan dat de zeereis om de Kaap wat langer duurt. Ik zal er blij mee zijn, jullie willen hem de adresverandering wel laten weten zeker. Ik zal hier ook maar probeeren me op een krant te abonneren dan blijf ik toch wat op de hoogte met wat er zooal gebeurt op de wereld. Misschien kan ik er met iemand anders samen wel een nemen. De abonnementsprijs is hier al gauw f 6,- per kwartaal.

Van Piet lees ik de Kath. Illustratie die kan ik dan op Soengeiliat ook nog wel krijgen. Hij moet er toch geregeld komen.

Ik zal maar moed houden en hopen dat ze in Bandoeng nu er weer zo'n opleving komt nog iets voor me willen doen en dat ze misschien wat rekening met mijn leeftijd willen houden.

Ik ga nu weer maar eindigen en ontvang de hartelijkste groeten van mij uw zoon en broer,

B. Smoor

Toekomstig adres Air Kantoeng Soengeiliat.

Soengeiliat, 19 November 1939

Beste Zus en Broer,

Hierbij kom ik mijn deelneming betuigen met het verlies dat ons door het sterven van Pa getroffen heeft. Piet die de brieven eerder ontvangen had belde me op om het treurige nieuws mede te deelen. Daar het avond was en ik die week juist nachtdienst had ben ik de volgende dag zelf naar 't postkantoor gegaan, waar ik dan twee brieven kreeg voor mij bestemd. Het is ook voor ons zwaar als je zo'n bericht krijgt terwijl jullie het van nabij ziet aankomen dat het einde nadert. Gelukkig voor Pa

dat hij dat hij nog bij volle kennis de laatste H. Sacramenten heeft mogen ontvangen.

Ook dat zijn ziekbed maar kort en zonder pijn geweest is, een groot geluk zowel voor hem als voor jullie. Het eenige wat ik hier doen kan is hem in mijne gebeden herdenken en voor zijn zielerust hier een H. Mis laten opdragen. Ik weet niet of het nu ook wel mogelijk is om Cor en Janus wat geld te sturen voor H. Missen, maar ik zal er naar informeren. Ik zal maar eens probeeren om eens naar Pankal Pinang te gaan vandaag om eens met Piet en Riek te gaan praten. Van de andere kant is de geboorte van een jonge dochter bij Toon en Annie toch nog een blijde tijding.

Bij mijn vertrek had ik al wel het gedacht hem niet meer terug te zullen zien, daar hij ofschoon steeds gezond zoo jong ook al niet meer was. En dat de kans altijd groot was dat zijn oude kwaal zich nog eens zou herhalen. Ofschoon het gezin groot geweest is zijn er toch maar weinig kinderen bij de begrafenis tegenwoordig kunnen zijn, vooral nu de geboorte van een jonge dochter ook nog ongeveer te gelijk viel. Toon en Annie worden anders wel met dochters gezegend en zouden er toch ook wel graag een zoontje voor in de plaats gezien zeker.

Aan de andere kant heeft het sterfgeval weer heel wat zorg en drukte meegebracht voor jullie. Daar moeten wij ons maar er bij neerleggen en wij zullen maar bidden en hopen dat God alles wel zoo goed mogelijk schikken zal. Wij hier voelen het gemis niet zoo direct omdat we hem toch niet in ons midden zagen maar het neemt niet weg dat we in gedachten dikwijls bij hem waren.

Hier is de toestand nog steeds hetzelfde. Men mag deze maand weer 100% produceren en daar er hier juist iemand met verlof is voor 'n maand hebben we flink ons werk en geen vrij. Op de dagen dat we anders van wacht wisselen moeten we nu 12 uur werken om degene die uit de nachtdienst komt een vrije dag te kunnen geven.

Ik woon hier nu met een andere jonge man, een zekere van den Berg, samen. Voor mij zit er het voordeel aan dat ik geen huishuur moet betalen en de kosten van het levensonderhoud zijn ook niet zo groot nu we dat samen kunnen doen. Het is een jonge man 23 jaar die zijn ouders hier ook waren en nu hier een jaar of drie hier is en afkomstig van Sliedrecht zooals 2/3 gedeelte van alle menschen die op de baggerontginningen werken.

De prijzen van levensmiddelen stijgen wekelijks zoodat de kans heel groot is dat we wel wat extra toeslag zullen krijgen.

Ik betuig je nogmaals mijn deelneming en wensch je moed en sterkte om alles zoo goed mogelijk te dragen en ook van mijn kant zal ook al 't mogelijke doen om daaraan mee te helpen. Wij zullen ons maar in het gebed vereenigen met God die alles wel zal schikken.

Ontvang verder de hartelijke groeten van mij je broer,

B. Smoor

Soengeiliat, 14 December 39

Beste Zus en Broer,

Hierbij zal ik weer wat van me laten hooren. Daar het weer tegen het einde van het jaar loopt zal ik maar beginnen met je een Zalig en Gelukkig Kerstfeest en Nieuwjaar te wenschen. Van tante Lies heb ik een uitvoerig verslag van de begrafenis van Pa gekregen, waarin ik zie ofschoon dan de eigen familie maar in klein aantal vertegenwoordigd was dat er van andere zijde toch veel deelneming was. Hier begint het nu eigenlijk hoe langer hoe meer tot je door te dringen. Ofschoon ik hem dan wel niet alle dagen meer voor me zag voel je nu toch het gemis.

Gisteren 13 December ben ik nog even naar Pankalpinang geweest zoo maar over en weer. Piet was niet thuis wat hij trouwens zelden is. Het is nu weer de tijd van begrooting maken en daarbij moet hij nu alle baggermolens bezoeken en alles ligt hier ver van elkaar.

Met Riek gaat het de laatste weken niet goed. Gelukkig is zij nu weer wat aan het opknappen. Zij verzocht me maar te schrijven ook uit haar naam.

Als Riek wat beter was zou Juultje 2de Kerstdag haar eerste H. Communie mogen doen, zou Riek nog niet bekwaam zijn om er bij te zijn dan stelde ze nog maar een beetje uit. Ik zal er met de Kerstdagen ook niet bij kunnen zijn daar hier 't werk gewoon door gaat nu er zooveel tin noodig is. Het zullen dus geen dagen worden om nog eens bij elkaar te kunnen zijn. Als het druk is wordt er naar geen Zon- of feestdagen gekeken bij de bagger en draait alles dag en nacht door. De ambtenaren in de mijnen hebben het wat dat betreft beter, die zijn op Zon- en feestdagen steeds vrij. Ik hoop maar dat ze nu met deze ervaring nog iets voor me kunnen doen in Bandoeng want als er straks een eind aan de oorlog zou komen is het met de tin ook weer afgelopen. Ze zijn over mijn werk goed tevreden en mijn salaris is meer dan de helft minder dan van de anderen. Dat valt voor mij ook zwaar om zoo te werken. Het leven wordt hier steeds nog duurder, wel heb ik nu het voordeel geen huishuur te moeten betalen en is het zoo samen wonen wel goedkoop.

De drukte van de begrafenis is natuurlijk nu weer lang achter de rug en ik hoop maar dat jullie er ook niet te veel vaart van hebben zult.

Truus zal hem wel het ergste missen die had er het meeste werk mee wat betreft zijn oppas en verzorging. Het zal nu met de feestdagen voor de deur maar een stille tijd zijn nu Pa er ook niet meer is en Annie zeker nog niet komen kan. Net zal het bericht ook wel zwaar gevallen zijn. Gelukkig dat zij er van de oorlog nog niets te verduren heeft. Als de Duitschers Frankrijk binnen zouden vallen zou ze misschien weer wel terug naar Holland komen.

Ik zal ze ook nog eens schrijven al mag ze mij dan niet terug schrijven. Van Cor of Janus hoor ik ook niets. Zou Cor in 1940 naar huis komen of is er nog niets van bekend. De kranten die Heerom stuurt blijven wel lang onderweg maar toch ben ik er blij mee en weet je nog zo wat er in de oude omgeving zoo al afspeelt. Is hij het al gewoon in Oudenbosch. Het zal voor hem ook wel een groot verschil zijn daar in 't Gasthuis met het parochieleven op de Heen.

Hier op Soengeiliat komt ook nog een Pater bij zoodat er al drie zijn. Dit jaar zijn er al wel vijftig Chineesche jongens en meisjes gedoopt zoodat er wel vooruitgang is.

Mijn velletje raakt weer vol. Ik wensch je nogmaals een Zalig en Gelukkig Kerstfeest en Nieuwjaar. Ontvang verder de hartelijkste groeten ook van Riek en de kinderen. Als zij zich wat beter ging voelen zou ze zoo gauw mogelijk schrijven.

Je broer,

B. Smoor.

Soengeiliat, 1 Februari 1940

Beste Broer en Zus,

Hierbij zal ik jullie brief eens komen beantwoorden en bedanken voor de gelukwensen bij de nieuwe jaarwisseling. Op de eerste plaats zal ik Louis feliciteeren met zijn verjaardag. De tijd begint te naderen dat ik twee jaar hier op Banka zit, de tijd vliegt gewoonweg om. Enkele dagen geleden had Piet een gezegeld papier dat wij moesten teekenen maar daar hij er eerst wat nadere inlichtingen over wilde hebben zei hij van er maar wat mee te wachten tot hij die had. Het zal natuurlijk nog heel wat ongemakken meebrengen voor alles weer geregeld is. Maar met de hulp van de notaris en Toon zal dat ook wel voor elkaar komen. Zij moeten het maar zoo zien te regelen als dat mogelijk is dat Louis boer kan blijven als hij dat wil. Het zal er voor de boeren met die oorlog ook al niet veel beter op geworden zijn zeker. Wel heb ik gelezen dat er wat meer suikerbieten verbouwd mogen worden. Hier is wel opleving in de rubber gekomen. De Inlanders tappen nu hun boomen weer en knappen de tuinen die er erg verwilderd uitzagen weer wat op. Met de peper gaat het nog steeds slecht en dat is het hoofd bestaan hier van de bevolking. Ook de tin heef hier weer zijn beste tijd gehad voorloopig, de productie wordt weer

ingekrompen in het tweede kwartaal. Zoolang echter de oorlog duurt zal er wel vraag naar tin blijven. De laatste maanden hebben we hier veel ongemak van het weer gehad. Door de zware regens waren vele wegen weggespoeld en mijnen onder water gelopen.

De verbinding met Muntok is een paar weken lang verbroken geweest. Ook wij zaten op Air Kantoeng opgesloten. De wegen naar Soengeiliat stonden ± 1 m onder water zoodat er een auto nog niet door kon. Dat was juist met de Kerstdagen en Nieuwjaar. Gelukkig is alles weer normaal. Met de postverbinding is het de laatste tijd ook weer mis. In Singapore schijnen ze alles weer vast te houden en als er dan af en toe nog eens een vliegtuig onderweg blijft steken gaat er weer heel wat tijd over heen eer de post zijn bestemming bereikt heeft. Volgens de berichten is het in Holland weer flink winter geweest met veel sneeuw en ijs. Hier is een verlofganger teruggekomen die de koude voor Kerstmis nog meegemaakt had. Dat had hem toch goed gedaan na negen jaar in de warmte gezeten te hebben. Op Pankalpinang gaat het tegenwoordig weer goed. Juultje is weer beter en heeft Zondag 21 Januari haar eerste H. Communie gedaan. Ik ben er niet heen geweest daar ik nachtdienst had dien tijd. Zij was enkele dagen opgenomen geweest in het ziekenhuis omdat ze verdacht werd van diphtherie gelukkig bleek het niet zoo te zijn. De anderen maken het ook allen goed. Mijn velletje begint weer vol te geraken. Graag had ik ook als het eenmaal zoover is zoo spoedig mogelijk bericht hoe of de zaken nu geregeld worden.

Ik wensch Louis nogmaals proficiat met zijn verjaardag en ontvang verder vele groeten van je broer,

B. Smoor

Soengeiliat, 28 Maart 1940

Beste Zus en Broer,

Hierbij zal ik jullie brief eens komen beantwoorden en je bedanken voor je felicitatie. Ik heb mijn langste tijd weer op Soengeiliat doorgebracht. Zoo juist belde Piet me op dat ik begin April naar Muntok wordt overgeplaatst en daar ander werk krijg bij de magazijndienst. In 't begin van Maart ben ik naar Muntok geweest om eerst met het hoofd der Bankatin te praten over 't werk en promotiekansen die bij de baggerdienst maar klein zijn. Daar ter Braake juist volgende week naar Bandoeng moest wou hij daar voorstellen om me over te plaatsen bij de magazijndienst die aangevuld moest worden daar er dit jaar 2 met pensioen gaan. Nadere gegevens weet ik nog niet en moet maar afwachten tot het officieële besluit van Bandoeng komt.

De Paasdagen heb ik op Pankalpinang doorgebracht. Ik trof het juist dat ik vrij was met die dagen en had dus een mooie gelegenheid er voor. Daar maken ze het allemaal nog best. De kinderen zijn allen goed gezond en vooral Petertje is nu een aardig ventje geworden. Hij kan al goed praten en is erg slim. Ook Fransje begint al wat te babbelen. Juultje en Jan zijn allebei flink gezond en vooral Janneman wordt al een echte jongen nu hij naar school gaat.

Boen a Boen was er ook gelogeed die deed mee aan het tennistoernooi om de Bankakampioenschappen en waar hij op 2 titels beslag wist te leggen. Na de Paaschdagen vertrok de heele familie naar Belinjoe om daar de vakantie door te brengen. Jan Boen heb ik nog maar eens ontmoet na zijn terugkeer uit Holland.

In 't begin der maand heb ik ook mijn premie ontvangen. Het was een echte tegenvaller. Daar de tweede helft van '39 toch heel goed geweest is voor het bedrijf had iedereen op een flinke premie gerekend maar in Bandoeng schijnen ze het geld beter te kunnen gebruiken en werden we met een halve maand afgescheept. 't Is echter nog beter zo dan niets en de centen kwamen goed van pas om mijn kleeën weer wat bij te vullen.

Hoe is het Holland nu gesteld. De strenge winter is weer achter de rug. Is er niet veel schade toegebracht aan de verschillend gewassen enz. Louis zal wel blij zijn dat hij de Frida weer terug heeft kunnen kopen en nog wel zonder verlies. De voorjaarswerkzaamheden op het land zijn ook weer begonnen zeker.

Voor Net is het ook gelukkig dat ze van de oorlog niets bemerken. Ze gaat al gauw naar Noord-Afrika. Het bericht van Jo van Mechelen had ik in de Grondwet gelezen die nu weer vrij geregeld komt. Het is zeker ten gevolge van de koorts en waar hij vroeger ook aan leed. Ik heb er hier gelukkig geen last van ofschoon er nog al eens gevallen van malaria voorkomen hier.

Hoe het nu in Muntok gaan zal weet ik natuurlijk ook nog niet. Als het zover is zal ik wel eens schrijven. Of ik in een huis zal moeten gaan wonen of misschien is er gelegenheid met een ander samen zal ik maar afwachten.

De reis naar den Bosch heeft ook nog geregeld plaats lees ik wel. Die volmacht heb ik naar Toon gestuurd maar er ook geen antwoord op ontvangen. Je ziet alles maar zo goed mogelijk te regelen. Piet was bang dat de schulden veel groter zouden zijn dan de bezittingen maar ik hem al direct gezegd dat de schuld niet zoo heel groot meer was. Ik zal nu ook wel niet meer naar Pankalpinang kunnen gaan de afstand bedraagt ± 140 km en een behoorlijke verbinding is er niet. Piet zal ik er wel eens kunnen ontmoeten die komt toch geregeld op 't Hoofdbureau.

Mijn velletje geraakt weer vol. Ik wensch jullie alle twee het beste en ontvang ook nog de hartelijke groeten voor allen van je broer,

B. Smoor

Muntok, 24 of 27 April 1940*

Beste Broer en Zus,

Hierbij zal ik weer eens wat van me laten hooren want sinds mijn laatste brief is er weer verandering gekomen in mijn werk op Banka. Sinds 8 April ben ik overgeplaatst naar Muntok en heb nu werk op 't Hoofdkantoor bij de afdeeling H om opgeleid te worden voor de magazijndienst. Het Hoofd der B.T.W. had me gevraagd of ik iets voor de dienst voelde omdat die aangevuld moest worden. Hij heeft het toen voorgesteld in Bandoeng en daar hebben ze het goed gevonden. Mijn werk bestaat nu meest uit administratie en correspondentie over aan te schaffen reserve deelen, gereedschappen en alle mogelijke artikelen. Ze hebben hier een uitgebreid kaartsysteem voor de magazijnen naar grootte van alle mogelijke dingen die bij de Bankatin gebruikt worden in voorraad zijn. Tevens had ter Braake voorgesteld mijn salaris te verhoogen tot f 125,- maar dat is voorlopig niet doorgegaan. Ik woon nu in Muntok in bij een fam. Van Schuylenburgh daar er geen enkele dienstwoning beschikbaar was. Het zijn al menschen op leeftijd maar daar de man ook niet in vasten dienst is blijft hij zoo lang mogelijk doorwerken daar hij 4 kinderen op Java op school heeft.

Muntok is maar een kleine plaats meer alleen dat het hoofd der B.T.W. woont met nog een paar hooggeplaatsten zooals zijn vervanger. Er is nogal afwisseling daar er geregeld booten aan doen en bijna alle mailschepen voor Java langs de straat Banka gaan. Er is een pier 500 m ver in zee uitgebouwd waarvan nog al veel als wandelpier gebruikt gemaakt wordt.

Vlak bij Muntok hebben we de berg Menoembing $\pm$ 400 m hoog daar op staat een logeergebouw van de B.T.W. Ik ben op 'n Zondag met Van Schuylenburgh eens naar boven gewandeld. Daar boven is het prachtig. Je hebt er 'n mooi uitzicht op Straat Banka tot de kust van Sumatra en ook 'n mooi gezicht op Muntok.

De familie in Pankalpinang zal ik nu wel niet dikwijls meer zien. De afstand er naar toe is 140 km en een geregelde autodienst er naar toe bestaat niet.

Hoe maken jullie het in Holland nog. De winter is nu wel achter de rug zeker en de voorjaarswerkzaamheden op 't land weer begonnen. Nu zal misschien pas goed te zien zijn of de strenge winter veel schade gedaan heeft.

Ook wat de politieke toestand aangaat wordt het er niet beter op. Gelukkig heeft de regeering op tijd goede voorzorgsmaatregelen genomen anders was Holland er misschien ook al lang bij betrokken. Hier op Banka staan sinds een paar weken ook alle openbare gebouwen onder gewapend toezicht van de veldpolitie. Er zijn hier bij 't bedrijf nog al enkele Duitschers werkzaam die over 't algemeen allen een goede

betrekking hebben. Enkele maakten nog al propaganda voor 't Nationaal Socialisme maar dat is nu verboden, de aanhang was trouwens ook niet groot en wordt steeds kleiner want erg Duitsch gezind zijn ze hier ook niet. 't Liefst zouden ze die Duitschers maar op de keien zetten maar daar ze allen in vasten dienst zijn gaat dat niet. Voor de rest is hier van de spanning weinig merkbaar. We zullen maar hopen dat Holland van 'n inval bevrijd mag blijven.

Nieuws is hier verder ook niet meer. Ik voor mij hoop maar dat 't nieuwe werk gauw onder de knie zal hebben daar er dan nog goede vooruitzichten bestaan voor de toekomst. Ontvang verder natuurlijk de hartelijkste groeten van je broer,

B. Smoor

Adres B. Smoor Muntok Banka

*Opmerking:

Er is geen zekerheid over de datering van de laatste brief, die kan zowel 24 als 27 april 1940 zijn.

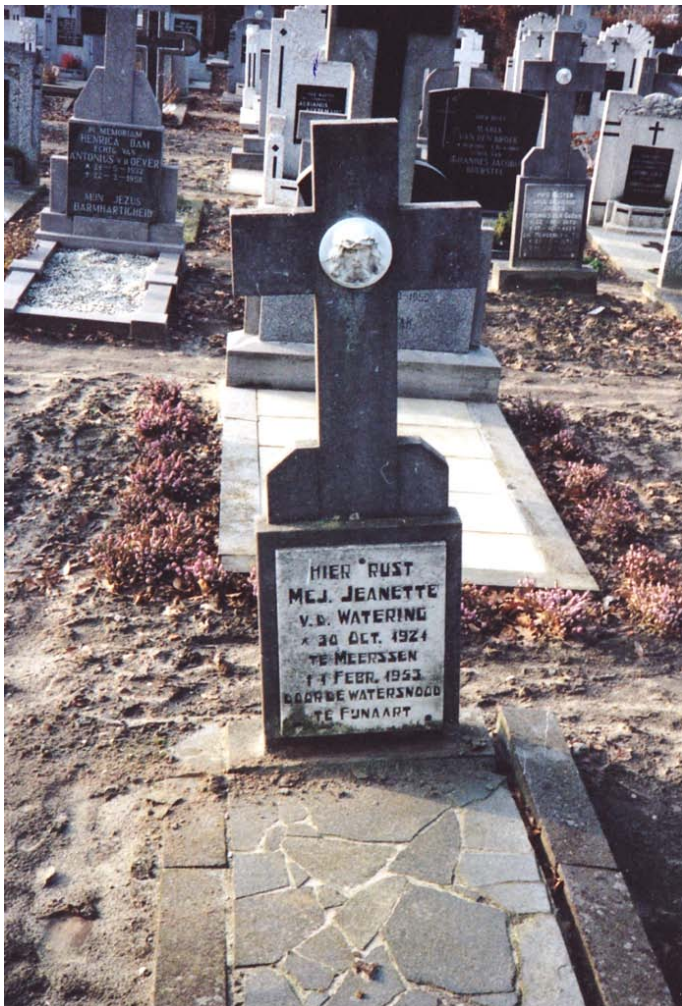
Watersnood 60 jaar geleden

Herinneringen van Piet Peeters

Tot 1997 was er op ons kerkhof een grafmonument van een slachtoffer van de watersnood van 1 februari 1953. Het water kwam tot de Sint Antoinedijk. De strook tussen de dijken van Mark en Dintel kwam ook onder water. Het scheelde niet veel of het water was onder de dijk via een duiker in buurtschap de Schans de Gastelse polder ingelopen. Ook Gastel was dan voor een groot gedeelte ondergelopen. Gelukkig werd er op tijd met zandzakken ingegrepen. We zaten dus aan de rand van het overstroomde gebied. Aan de Mark lag steenfabriek De Mark (nu een betoncentrale) en die liep onder water.

Het grafmonument was van Jeanette van de Watering, volgens de officiële lijst van slachtoffers: Maria Hubertina Antoinetta. Ze was een van de 1836 slachtoffers

die in ons land omkwamen door verdrinking. Ze was geboren te Meerssen en had verkering met iemand uit Gastel. Ze was het weekend vanuit Limburg overgekomen, maar mocht natuurlijk niet onder één dak bij haar vriend slapen. Dat was uit den boze. Ze sliep dus bij familie in Fijnaart en daar was ze verdrongen. Het stoffelijk overschot spoelde aan ter hoogte van waar later de Witte Brug gebouwd werd. De pastoor van Stampersgat werd erbij gehaald. Het lijk mocht geborgen worden, maar niet door ongehuwde mannen! Mijn vader, die toevallig daar aanwezig was, was een van degenen die dat wel mocht. De dichtstbijzijnde begraafplaats was in Gastel, vandaar dat zij hier begraven werd. In 1997 werd het graf geruimd.

Graf Jeanette van de Watering

Terug in de tijd:

Het is zaterdag 31 januari 1953. Op die zaterdagmiddag zit ik in de klas op Saint Louis in Oudenbosch. We hadden destijds geen vrije zaterdagmiddag. Kennelijk is de les wat saai en ik zit te tekenen. Wat komt er? Een dijk, een huis, een

overstroming. Is het een voorgevoel? Ik weet het niet. Omdat het de eerste zondag van de maand wordt, mogen we het weekend naar huis. Ons vader komt mij na school ophalen met de auto. Als we Oudenbosch uit zijn merk ik pas hoe hard het waait. Fietzers hebben de grootste moeite om richting Gastel te rijden. Ook mijn oudste broer Louis, die in opleiding is bij het corps commandotroepen, komt thuis. Ons gezin is dus compleet.

Op zondag 1 februari om 7 uur gaat de telefoon. Hoogst ongewoon op zondagmorgen. Wie zou dat zijn? Het is Jan Meeuwissen, kennis van ons. Hij vertelt dat zijn zwager Cees Koetsenruiter uit Willemstad met zijn gezin per auto is gevlucht voor het water en bij hun is aangekomen. Later op de morgen komt Piet Meeuwissen, de zoon van Jan, bij ons om het relaas te doen van zijn oom Cees.

Aangezien de radio pas begint met uitzenden om 8 uur 's morgens, moeten we daarop wachten voor meer nieuws. Dan horen we meer en ook dat de militairen, die met weekendverlof zijn, worden opgeroepen. Mijn broer gaat zich aanmelden en later horen we van vluchtelingen, dat hij onder Heijningen meehelpt om mensen te redden. Wij gaan naar de mis van half negen. Onderweg zien we veel afgewaaid dakpannen en dakraampjes. In de loop van de dag rijden mijn ouders naar Stampersgat en ik ga mee. We zien daar bij de brug het water. De vlasroterij staat onder water. Ik ben verder bij familie, waar de radio de hele dag aanstaat.

Auto van mijn vader op de Kraaiendijk in Heijningen

Mijn ouders en ooms gaan een eind rijden naar het rampgebied – dat mocht toen nog – en zien de ellende van vluchtelingen in pyjama, dood vee en lijken.

's Avonds gaan we naar de Markt en daar zien we mensen uit Fijnaart en Heiningen die per bus geëvacueerd zijn en ook mensen te voet met hun vee.

De andere dag moet ik weer naar Saint Louis en daar staan koeien op het schoolplein en de gymzaal wordt volgepakt met hulpgoederen. Voor de rest horen we niet zoveel van de ramp. Af en toe wat op de radio. Maar er komen dijkwerkers,

die overdag in onze chambretjes slapen en die laten een krant achter zodat we over de ramp kunnen lezen.

In Gastel zelf is het een drukte van belang. Gastel ligt op de grens van het rampgebied en is een belangrijk verkeerspunt naar de rampgebieden in West-Brabant. Talloze militaire vrachtauto's rijden door de Kerkstraat en de Markt richting Steenberg en ook naar Stampersgat. Met voorrang krijgt Gastel verbinding met het automatische telefoonnet, dus aanvragen van een gesprek is niet meer nodig. Er komen evacués, ook bij ons thuis. Mijn broer en ik zijn niet meer thuis, dus er is plaats voor een familie uit Oude-Tonge.

2 Februari: In Gastel komen vrijwilligers bijeen in overalls om te gaan helpen. Er komt steeds meer militair verkeer.

3 Februari: In Gastel zijn 300 vluchtelingen. De burgemeester maakt bekend dat vluchtelingen, die in Gastel zijn, zich moeten melden en dat er niet op eigen houtje mag worden ingezameld ten behoeve van de slachtoffers.

6 Februari: De weg van Fijnaart naar Stampersgat kan weer drooggemalen worden. De uiterwaarden tussen de Markdijken zijn inmiddels al weer drooggefallen. Er begint een geldinzameling in Gastel.

Antoinedijk tijdens de Watersnood

7 Februari: Er is een gebiedsverbod voor de drooggefallen gebieden vanwege plundersaars. In Gastel zijn 1223 evacueerden.

12 Februari: De regering brengt een rampnota uit. Oud-Oud Gastelaar ir. van Meel speelt een belangrijke rol daarbij. Hij zal later ook deel uitmaken van de

deltaplancommissie.

13 Februari: Naast de meer dan 1200 evacués zijn er ook nog 1600 militairen in Gastel gehuisvest. Zij worden ingezet bij de hulpverlening. Een huis aan huiscollecte voor het rampenfonds in Gastel brengt Fl.16.303,- op.

16 Februari: In Gastel zijn er nog 755 evacués. Dat aantal neemt nu weer af, want de inwoners van Fijnaart mogen weer terug naar huis en daar wacht hun veel werk bij het schoonmaken van hun woningen en andere bezittingen.

In Gastel zelf worden er tal van activiteiten georganiseerd, o.a. een toneelavond, inzameling van oud papier, wedstrijd op de rollen en een breiactie. De opbrengst gaat weer naar het rampenfonds. Alles onder het motto: Beurzen open en dijken dicht.

Bij boekhandel Willemen is het boek "De Ramp" te koop en er worden watersnoodpostzegels uitgebracht met extra frankering. Zelfs rampenfondsluciferdoosjes komen in de handel.

Na enige tijd gaat het leven weer zijn gewone gang, maar bij iedereen die de watersnood bewust heeft meegemaakt, al is het hier niet tot een overstroming gekomen, blijft nog de herinnering aan de gebeurtenissen van februari 1953. Na 60 jaar wordt er weer aandacht besteed aan de ramp van toen. En dat is voor een nieuwe commissie weer aanleiding om te denken over hoe het nu zou gaan, als er weer zo'n ramp zou gebeuren. Geheel ondenkbaar is dat niet.

Herinneringen van Janus Muys

Janus Muys bij zijn Chevrolet

Enige tijd geleden ontving de heemkundekring een serie foto's van de heer A. Muys. Deze waren genomen bij de hulpverlening voor het rampgebied van de watersnood. Daarbij voegde hij zijn relaas van toen.

Adrianus (Janus) Muys was als dienstplichtig soldaat ingedeeld bij het corps AAT (Aan en Afvoer Troepen) bataljon 106.

In de eerste week van februari 1953 reed ik naar Steenberg. Van daaruit reed ik naar Nieuw Vossemeer met zakken zand en verder vervoerde ik ook werklieden. 's Nachts sliep ik in een school in Steenberg. In de tweede week werd ik overgeplaatst naar Overflakkee, naar het plaatsje Dirksland.

Janus bij een ruïne van een woning

Daar moest ik meestal zandrijden naar Oude-Tonge. De wegen waren plat en die waren onder water gelopen.

Je kon dus niet goed zien waar je moest rijden. Dat was wel angstig. Maar er waren als bakens langs de wegen stokken gezet, zodat je de weg toch wel kon volgen.

Bij Ouddorp moesten we het laatste gat dichtten met twee auto's met zand. Die werden met lading en al meteen gedumpt. Ik zag heel veel kadavers en kapotte huizen.

Herinneringen van Louis Peeters

In 1953 was ik in militaire dienst en volgde de commando-opleiding in Roosendaal. Ik had dat weekend verlof en samen met een maat bracht ik de zaterdagavond door in café Marktzicht in Oud- Gastel. Rond 11.00 uur – sluitingstijd in die tijd – stapte Ko van Peer binnen om een pilsje te pakken voor hij z'n bus naar de remise zou brengen. Z'n laatste dienst vanuit Willemstad zat erop.

Hij vertelde dat het water al over de kaai spoelde en dat het nog uren zou duren voor het water z'n hoogste stand zou bereiken en dat dan de polders onder water zouden lopen. Hij zei tegen me: "Louis, je moet midden over de straat lopen want er vallen overal dakpannen op het trottoir".

Thuis gekomen ben ik naar bed gegaan en de andere morgen uit bed om naar de nieuwsberichten te luisteren. Er werd melding gemaakt dat er een zeer zware storm had gewoed en dat er veel schade in de haven van Rotterdam was ontstaan. Bij Krimpen a/d IJssel zou er een dijk zijn doorgebroken. Om 8 uur was er buiten Zeeland en West-Brabant nog niets bekend over de ramp, die daar die nacht had plaats gevonden.

Na de nieuwsberichten kwam het bevel dat alle Commando's met verlof onmiddellijk terug moesten

Heijningsedijk tijdens de watersnood

keren naar de kazerne in Roosendaal. In de voormiddag hebben we roeiboten uit het water gehaald en op een vrachtwagen geladen met bestemming Zeeland. 's Middags moesten we naar Heijningen en op weg daar naar toe, kwamen we bussen en auto's tegen met vluchtelingen. Dat was schokkend en het deed denken aan de oorlog. We hadden toen nog geen enkel besef hoe groot de ramp was.

Toen we over de nieuwe brug over de Mark reden zagen we dat de Mark was overgelopen en dat er veel drijfhout tegen de dijk aan klotste.

In Heijningen moesten we de Kwartierse Dijk versterken, die de nacht ervoor aan de achterkant was afgekalfd door het water dat over de dijk was geslagen. Aanvankelijk leek het een eenvoudig karwei, maar het begon steeds harder te stormen en regen- en hagelbuien wisselden elkaar af. Je kon je nauwelijks staande houden. Het water kwam steeds hoger en er spoelde veel hout en dode dieren aan. Op een gegeven moment spoelde er het lichaam van een oude man aan. Toen pas realiseerden we ons dat er ook mensen verdronken waren.

Ongeveer 100 meter de polder in, stond een huis waar nog mensen in zaten. Ze hadden een wit laken uit het dak gestoken. Boten hadden we niet en door de woeste golven en al het drijfhout, konden we die mensen niet bereiken. Dat gaf een hulpeloos gevoel. Het water kwam steeds hoger en begon weer over de dijk te spoelen en verzwakte het dijklichaam zo ernstig, dat we het dijkvak moesten verlaten. Er dreigde een dijkdoorbraak en even later brak de dijk ook werkelijk door. Helaas is er toen een Commando verdronken. Hij wordt herdacht met een monument in Heijningen.

Troonswisselingen der Oranjes in Gastels perspectief

Een bijdrage van Piet Peeters

Op 28 januari jl. gaf koningin Beatrix te kennen dat ze troonsafstand zou doen op 30 april a.s. In bepaalde kringen was dat al bekend, maar voor de meeste onderdanen was het een verrassing.

Al heel snel werd begonnen met het plannen van een feestelijk programma bij het aftreden en de inhuldiging van koning Willem Alexander en koningin Maxima. Er werd benadrukt dat het een sober feest moest worden vanwege de crisis waarin ons land verkeert, maar meestal valt zo iets wel wat anders uit. De meeste oranje- of feestcomités zullen om de een andere reden wel een sober programma presenteren. Veel landgenoten zullen aan de tv gekluisterd zitten en hebben dan geen aandacht voor de plaatselijke feestelijkheden; voor de organisatoren geldt eigenlijk hetzelfde. Zo wordt in onze gemeente niet de traditionele feestelijke ontvangst gehouden. Er wordt een landelijke sportdag gorganiseerd en bekende personen die iets met muziek hebben, worden uitgenodigd om een bijdrage te leveren voor een koningslied, dat op de feestdag landelijk gezongen zal worden.

In het verleden was een troonswisseling reden om eens goed uit te pakken. Het waren niet altijd tijden met voorspoed maar een kroningsfeest moest echt iets worden.

Koningin Wilhelmina

In 1898 trad regentes Emma af en werd prinses Wilhelmina ingehuldigd als koningin op haar 18^e verjaardag 31 augustus. Ook in Gastel was het toen feest. In het programma van het Gastels mannenkoor wordt vermeld dat er een optocht is. Het koor zingt liederen op het matinee met begeleiding van instrumenten. Gezongen wordt o.a. het kroningslied:

Nu hijsch de vlag ten hoogste trans,
Nu sier met bloemen wijk en woning.
Bestraal Oranjezon vol glans
Den dag van Wilhelmina's kroning.
Gegroet vorstin van achttien jaar
Ons hart wordt jong als we u aanschouwen.
Wat zorgen ook de toekomst baar
Uw beeld wekt moed en blij vertrouwen
De krone die uw hoofd omspant
Blinkt als de ster der hoop ons tegen
De scepter worde in uwe hand
Een toverstaf van vrede en zegen!
Nu hijsch de vlag ten hoogste trans!
Nu sier met bloesem wijk en woning
Bestraal Oranjezon vol glans
Den dag van Wilhelmina 's kroning

Tijdens de optocht zingen de schoolkinderen op de markt het volkslied. Niet het Wilhelmus, want dat wordt pas in 1932 ons volkslied, maar het lied:

Wien Neerlandsch bloed in d'ádren vloeit
Van vreemde smetten vrij. Enz.

Hoe de optocht er uitgezien heeft, wordt in het programma niet vermeld. Wellicht was die niet uitbundig want in februari van datzelfde jaar was er al een groot feest geweest met een optocht overdag en nog een in de avond met lampions, een concert door de Gastels Fanfare en mannenkoor en vuurwerk ter gelegenheid van de installatie van burgemeester Antony Mastboom. Er is dan ook een wandelrit van de burgemeester met de raad en de feestcommissie door de gemeente langs de Stoof naar Kuvezand en over de Steenstraat terug.

Koningin Juliana

In 1948 trad koningin Wilhelmina af en Prinses Juliana volgde haar op. Dat werd in ons land zeer uitgebreid gevierd en Gastel liet zich daarbij niet onbetuigd. Het werd een hele feestweek. Er werd een programmaboekje uitgegeven, waarin de verschillende feestelijkheden werden aangegeven. In dat boekje stonden ook veel advertenties en dat gaf een beeld van de zaken die er toen nog in Gastel waren.

De feestelijkheden begonnen op zondag 29 augustus. Gastel was toen verdeeld in wijken. Die hadden hun ontstaan te danken aan de bevrijdingsfeesten van 1945. Op die zondag verzorgde elke wijk haar eigen feesten, nl. kinderwedstrijden. 's Avonds was er een grote volksvoorstelling door de familie Jackson uit Arnhem. De voorstelling was vooral bedoeld om de ouden van dagen een onvergetelijke dag te bezorgen.

Programma maandag 30 augustus 1948:

09.00 uur: Verzamelen van de jongens bij de Sint Joannesschool en de meisjes bij de Sint Bernardusschool. Daarna naar de Markt voor een zanghulde aan de burgemeester en een defilé dat werd opgeluisterd door de Gastels Fanfare.

10.00 uur: Kinderspelen op het voetbalveld van S.C. Gastel en in de namiddag een optocht met versierde wagentjes, rijwielen en groepen. Het sportterrein was voor de komende dagen omgezet in een feestterrein.

19.00 uur: Groot concert door 65 Belgische accordeonisten op het terrein van S.C. Gastel. Daar is ook een kermis met o.a. een cakewalk en een draaimolen. De cakewalk – nu ook wel lunapark genoemd – was een aparte attractie in Gastel die je niet vaak tegenkwam. Je kon langs de buitenkant langs een trap met bewegende treden naar binnen, het zogenaamde “zimmieën”. Menige kermisklant kwam daar met gescheurde kleding vanaf. In de consumptietent, die ook op het veld stond, was er doorlopend variété.

Programma dinsdag 31 augustus, de verjaardag van koningin Wilhelmina:

07.00 uur: Klokgelui en reveille.

08.00 uur: Kerkdiensten.

09.30 uur: Officiële gemeenteraadsvergadering.

10.00 uur: Volksspelen: o.a. een aantal wielervedstrijden voor de Gastelaren.

14.00 uur: Volksspelen op het feestterrein met o.a. mastklimmen en zaklopen.

19.00 uur: Concert door de Gastelse Harmonie dat werd afgesloten met een groot vuurwerk.

Programma zaterdag 4 september: Kroningsfeesten

Iedere wijk had zijn eigen wijkfeesten. Omdat wij tussen twee wijken in woonden en allebei de wijken om financiële steun vroegen, mochten wij bij allebei de wijken meefeesten. Wijk Meir had zijn feest in de doel (ruimte in gebruik door de handboogschutterij) van het café van Goort Mies (nu Meirstraat 55). De Stoof had spelen op de wei van de familie P. Meeuwissen aan de Pietseweg.

Programma zondag 5 september:

Grote optocht. Die had eigenlijk als aanvangstijd 14.00 uur maar op verzoek van de geestelijkheid werd het verzamelen voor de optocht begonnen om 15.30 uur, na het lof in de kerk. Belangstellenden werd verzocht om voorafgaande aan de optocht naar het lof te komen. Dat kon als ze toch wat vroeger kwamen. Om 16.00 uur begon de optocht die o.a. tot op de Stoof kwam. De wijken hadden hun best gedaan om goed voor de dag te komen. Alleen wijk Dorpsstraat had als versiering kale palen gezet en kreeg later de naam wijk Paal. Om 18.00 uur waren er folkloristische volksdansen op de kiosk. Daarna algemene volksdansen en een groot bal champêtre (openluchtbal). Als afsluiting was er weer een lampionnoptocht met medewerking van de Gastelse harmonie.

Programma maandag 6 september:

07.00 uur: Klokgelui en reveille.

08.00 en 08.30 uur: Kerkdiensten in de RK kerk en de NH kerk.

10.00 uur: Kinderhulde en defilé.

In de namiddag werd er feest gehouden in alle wijken en dansen in alle cafés onder het motto: Potverteren. Het feest duurde tot 24.00 uur. En daarna werd weer overgegaan tot de orde van de dag.

Bronnen: Sint Laurentiusklokken van augustus en september 1948 en het feestprogramma 1898-1948.

Koningin Beatrix

Op 31 januari 1980, de verjaardag van prinses Beatrix, deelde koningin Juliana mee dat ze op 30 april (haar verjaardag) zou aftreden en dat haar oudste dochter Beatrix haar dan zou opvolgen.

Het koningschap stond in die tijd onder zware kritiek o.a. door het Lockheed-schandaal van prins Bernhard van enkele jaren eerder. Er was vooral onder de jongeren een grote woningnood. Vooral in de steden stonden veel panden leeg en werden veel woningen gekraakt. De kraakbeweging had in die tijd zijn hoogtepunt onder het motto: "Geen woning geen kroning" en dat zou het feest in Amsterdam in grote mate ontsieren. Overal in de stad waren krakersrellen en de politie had de grootste moeite om de orde te bewaren. De tv moest haar uiterste best doen om die rellen buiten beeld te houden. De toespraak van ex-koningin Juliana op het bordes op de Dam werd overschreeuwd door protesterende demonstranten uit de krakerswereld.

In Gastel was daarvan geen sprake en het Oranjecomité had weer een programma in elkaar gezet. Het programma was minder groots van opzet vanwege de financiën. Werd er in 1948 nog gecollecteerd in de wijken voor de eigen wijkfeesten met aanvulling door gemeentesubsidie, nu was de bron van inkomsten alleen gemeentesubsidie. Bovendien werden de plechtigheden en het feest uitgebreid uitgezonden op TV en dat bracht mee dat velen gekluisterd zaten aan het kijkkastje.

Ook nu werd het feest verdeeld over meerdere dagen.

Programma 30 april 1980:

De wijkverenigingen gingen aan het werk om Gastel feestelijk te versieren. Bij de ingang van elke wijk kwam een erepoort. Die werd later geïnspecteerd door het Oranjecomité.

08.30 uur: Eucharistieviering in de Sint Laurentiuskerk.

09.00 uur: Koninginnedagtoernooi georganiseerd door tennisvereniging 't Keperke.

11.00 uur: Ontvangst op het gemeentehuis van belangstellenden om een feestdrank uit te brengen op hare majesteit de koningin.

13.00 uur: Schoolkorfbaltoernooi georganiseerd door korfbalvereniging Juliana.

14.00 uur: Kindermatinee voor de allerkleinsten in Het Veerhuis met goochelaar Mr. Rocyr. Dit werd bezocht door ongeveer 150 kinderen.

16.00 uur. Start van de Koninginneloop (veldloop) bij het Veerhuis.

19.00 uur: Optreden van Trio van Loon bij een gezellig kampvuur. Het trio brengt kampvuurliedjes.

20.30 uur: Vertrek van een optocht met muzikale begeleiding van de Gastels Fanfare naar het Veerhuis. Daar was een oranjebitterbal met medewerking van blaaskapel: De Vogelmuzikanten.

Programma 3 mei:

10.00 uur: Vertrek van een fietstocht voor jong en oud vanuit het zwembad langs de geplaatste erehagen onder leiding van het personeel van het sportfondsenbad.

15.00 uur: In het Veerhuis werd de Gastelse film van 1955 vertoond. Deze film gaf een beeld van Gastel en haar inwoners in 1955. De vertoning was gratis voor bejaarden en mindervaliden. In het Veerhuis was ook een tentoonstelling van oude foto's. In de avond werd de film nog eens vertoond voor de overige belangstellenden.

Het oranje comité had ook een programma voor:

Bevrijdingsdag 5 mei:

09.00 uur: Op het zwembadterrein werden er volksspelen georganiseerd.

11.00 uur: Er werd een vrijheidsboom geplant onder muzikale begeleiding van de Gastels Fanfare en Drumband- en majorettekorps The Angels.

13.00 uur: Op de Markt was het verzamelen voor de feestelijke optocht voor jong en oud. Daarbij reden ook versierde wagens mee uit de wijken. Na de optocht kregen de deelnemende kinderen een traktatie.

20.00 uur: Als afsluiting van de feestvreugde voerde toneelgezelschap De Ghesellen van Heer Jan in het Veerhuis het toneelstuk: "Hoogheid uw kameel staat klaar" op.

Koning Willem Alexander

Dit jaar (2013) vond de troonswisseling Beatrix – Willem Alexander plaats .

De stichting BSA organiseerde in samenwerking met verschillende verenigingen op 30 april weer een programma ter gelegenheid van Koninginnedag (Koningsdag).

Bij vorige gelegenheden van troonswisseling stonden er extra activiteiten op het programma. Dat was nu niet het geval, maar er was zoals gebruikelijk weer van alles te doen. Er werd besloten om de onderdelen te programmeren die er de laatste jaren waren. De reden daarvoor was dat verwacht werd dat het overgrote deel van de bevolking wel een plaatsje zou nemen voor de tv om daar het landelijke programma te volgen. Dat duurde van 's morgens vroeg tot 's avonds laat.

De Gastelse bevolking werd weer wakker gemaakt door een reveille. De jeugd werd verwacht op de Markt om deel te nemen aan een optocht met versierde fietsen.

Het startsein werd gegeven door middel van een welkomstwoordje vanuit het gemeentebestuur en het oplaten van ballonnen.

Voor de jeugd was er ook een schoolkorfbaltournooi met spelletjes en in de namiddag een oranjeloop en vrijmarkt. Daarnaast waren er ook voor de liefhebbers oranjespelen met grote opblaas attributen. De ouderen konden deelnemen aan een visconcours en een Vlietloop. Voor onze oudsten was er een kaartmiddag. Als bijzonderheid werd op deze speciale dag in het Julianapark een koningslinde geplant.

Voor de jongeren van 12 tot en met 15 jaar was er in de avond een puberparty in Toine's pub.

Het gebeurde in 1281 tot 1290

Geschiedenis van Oud en Nieuw Gastel

Korte beschrijving

- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er landelijk, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's.
- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er in Oud en Nieuw Gastel, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's.

Wat gebeurde er in landelijk:

Bisschop **Jan van Utrecht** wendt de kruistochtbelastingen aan om de Hollandse hulp te vergoeden, maar de aartsbisschop van Keulen, **Siegfried van Westerburg**, grijpt in en excommuniceert zowel hem als **Graaf Floris V** van Holland.

Graaf Gwijde van Dampierre probeert al jaren de grote Vlaamse steden onder zijn controle te brengen, maar slaagt hierin maar gedeeltelijk. Dit beleid wekt verzet op in diverse steden en dat uit zich in de Brugse opstand 'de grote Moerlemaai'.

**Aartsbisschop van Keulen:
Siegfried van Westerburg**

**Het ruiterzegeel van:
Graaf Gwijde van Dampierre**

Regerend vorst is **Hertog Jan I van Brabant** (1254-1294).

Jan I kwam in 1267 aan de macht in plaats van zijn oudere broer **Hendrik** die zelf bij het aanbreken van zijn meerderjarigheid mentaal onbekwaam was om zijn in 1261 overleden vader op te volgen. Hij was een bekwaam leider die het grondgebied van het hertogdom uitbreidde. Ook wist hij de zeggenschap te verwerven over het hertogdom Limburg. Dat bracht hem in conflict met **Hertog Reinout I van Gelre**.

Ruitersiegel van Reinout I van Gelre

Ruitersiegel van Hertog Jan I

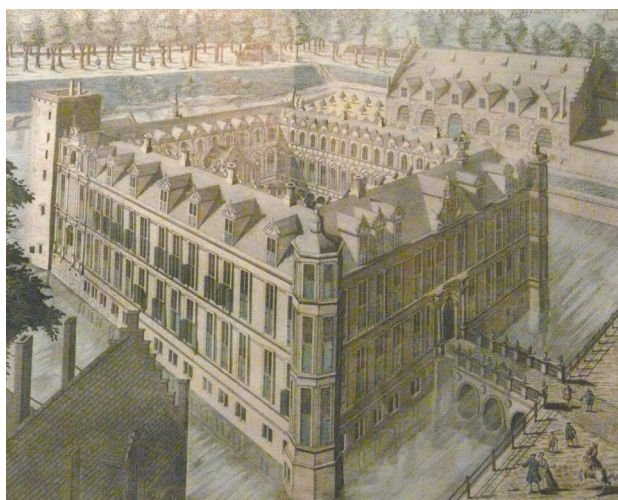

Er is een interessante, in het Frans gestelde, oorkonde. Die akte spreekt over een rechtshandeling, die op 20 augustus 1281 plaatsvond. Hertog **Jan I** van Brabant begaf zich naar Breda en liet daar bekend maken dat het Land van Breda door het overlijden van **Elisabeth**, laatste vrouw van dat gebied, op hem was overgegaan.

De leenmannen, schepenen en burgers van Stad en Land van Breda zwoeren de landsheer daarop hulde en trouw. Hij garandeerde voorts een overeenkomst, die hij reeds tevoren met **Arnoud van Leuven**, weduwnaar van genoemde **Elisabeth**, was aangegaan, te zullen nakomen en tegenover eenieder daarvoor borg te staan.

Laatstgenoemde overeenkomst was reeds op 17 april 1281 door de hertog bevestigd in een oorkonde, waarin hij zijn neef **Arnoud** voor de tijd van zijn verdere leven het Land van Breda in vruchtgebruik gaf wegens de onderlinge verwantschap en de trouw en de diensten tot dusverre aan hem bewezen. Hertog **Jan I** nam in de heerlijkheid Breda de teugels strak ter hand. Reeds op 1 april had hij de abdij van Sint Bernard aan de Schelde bevestigd in de eigendom van het goederencomplex dat in het Land van Breda was gevormd door middel van schenkingen en andere transacties tijdens de regering van **Arnoud** en **Elisabeth**. Hij bepaalde bij de schenking van het vruchtgebruik van het Land van Breda aan **Arnoud van Leuven** dat deze zoute of zoete moerlanden en andere woeste gronden uit mocht geven, zoals hij tevoren had gedaan. Mocht de oppervlakte echter twaalf bunders of meer bedragen, dan moest hij de schout van Antwerpen of andere hertogelijke schouten ontbieden om daarvan getuige te zijn. De verkoop van honderd hoeven woeste grond aan genoemde abdij onder Gastel, die de kern vormden van het latere Hoeven, liet **Arnoud** zowel vóór als na de rechtshandeling door de hertog goedkeuren." Ook stelde **Jan I** zich, als leenheer, garant voor een rente, door **Arnoud** gegeven aan zijn (vermoedelijk natuurlijke) dochter **Aleida**, gevestigd op goederen in de parochie Etten.

De hertog kon zijn rechten als leenheer staven door middel van een aantal oorkonden, waarvan de voornaamste helaas slechts bewaard zijn gebleven in de vorm van afschriften in het veertiende-eeuwse cartularium uit het hertogelijk archief. De meest bekende oorkonde is die van circa 1198, waarbij **Godfried II van Schoten** het kasteel van Breda met al het allodiale goed dat hij beneden die plaats bezit en die Haga genoemd wordt, aan Hertog **Hendrik I** en zijn echtgenote **Machteld** opdraagt. Vermeerderd met rechten (rechtsmacht) over de lieden onder de hertogelijke voogdij ontvangt hij het geheel als leen terug. In een gelijktijdige oorkonde geeft hertog **Hendrik** aan **Godfried** behalve het reeds vermelde in leen: de Ventte tot aan Striene, het geleide recht te Breda en alle andere rechten, die hij in dat Land bezit. De vermelding 'dat Land' in deze oorkonde is onlogisch, omdat het daarin niet eerder vermeld is.

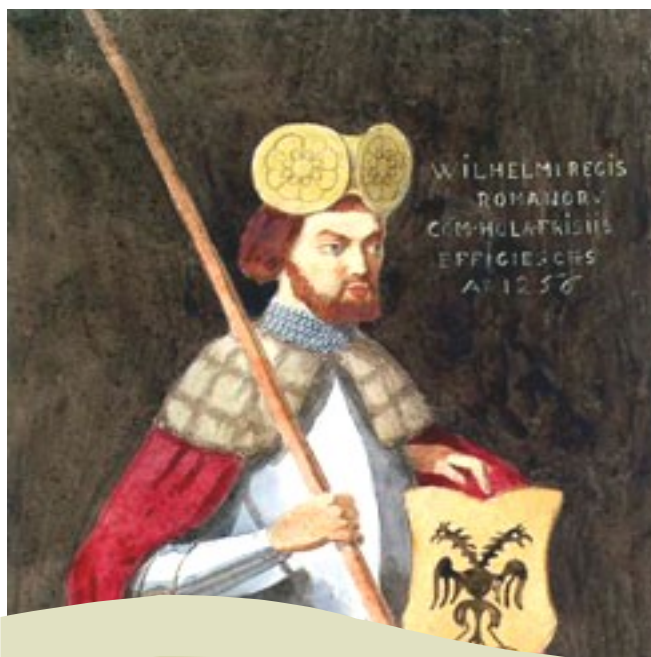
Kasteel van Breda.

Brabant word geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Het land van Breda, waarvan Gastel dan nog deel uitmaakt, wordt geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

Wat gebeurde landelijk:

Graaf **Floris V** van Holland vindt het stoffelijk overschot van zijn vader Graaf **Willem II** terug in Hoogwoud. Graaf **Willem II** zakte in 1256 door het ijs bij Hoogwoud en wordt vervolgens vermoord door de aansnellende West-Friezen. Zoon **Floris V** ontdekte pas jaren later waar vader **Willem II** was begraven.

Dirk van Teylingen, Heer van Voorhout, Warmond, Lisse, Waddinxveen, Alblas enz. was in een hinderlaag gelopen en tijdens een gevecht op 7 november 1282 gesneuveld. Tijdens zijn leven heeft hij wel vijfenzeventig leengebieden bestuurd, waaronder zeer belangrijke. Deze gingen over op zijn zoon **Willem**, die twee maanden later ook sneuvelde. Hierna verviel alles weer aan de Grafelijkheid van Holland omdat er geen erfopvolger was.

Willem II, graaf van Holland en Zeeland,
Rooms-Koning

Wat gebeurde in Gastel:

In 1282 kocht de abdij van St. Bernard nieuwe gronden onder Gastel aan. De akte daarvan werd door de schout en de schepenen van Wouw opgemaakt. Op dit tijdstip blijkt het dorp Gastel nog geen schepenenbank te bezitten.

De kaart toont de gebiedsuitbreiding tot circa 1250 van Hertogdom Brabant

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Het Land van Breda, waarvan Gastel dan nog deel uitmaakt, wordt geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

Wat gebeurde er landelijk:

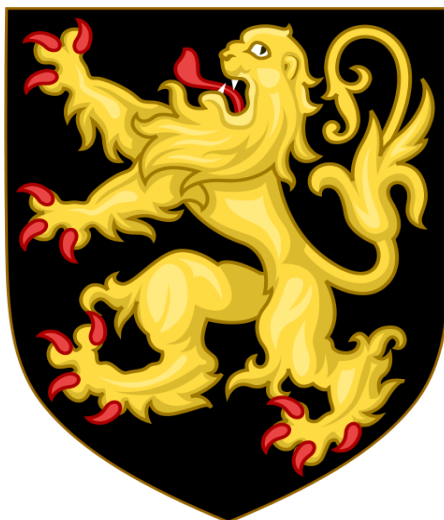
Nieuwpoort (Nederland) verkrijgt stadsrechten.

Bisschop **Jan van Nassau** van Utrecht probeert zich met behulp van de IJsselsteden alsnog van de greep van het machtige gewest Holland te bevrijden.

Begin van de strijd om successierechten van het Hertogdom Limburg tussen de **Hertog Jan I van Brabant** en **Reinoud I van Gelre**

Wat gebeurde er in Gastel:

Op dit tijdstip blijkt het dorp Gastel nog geen schepenenbank te bezitten, ofschoon reeds in 1279 schepenen van Gastel werden genoemd. **Arnoud van Leuven** was nog niet overgegaan tot het oprichten van de schepenenbanken en het aanwijzen van afzonderlijke rechtsgebieden. Hij hield de bestuurlijke en de rechterlijke zaken voorlopig centraal. Dit geldt niet voor zijn hele gebied. Sommige plaatsen die zich vlug en behoorlijk ontwikkeld hadden, zoals Bergen op Zoom en Steenberghe, kregen een vrij grote zelfstandigheid, waarvan een eigen schepenenbank wel het duidelijkste teken was. In de andere plaatsen traden schepenen op, die per dorp evenwel nog geen bank vormden. Zij waren door de heer met bepaalde zaken belast en werden door hem opgeroepen als belangrijke akten te passeren waren. Hierop wijzen trouwens de oorkonden, waarin tegelijk schepenen van Gastel, Etten, Nispen, Wouw en Bergen op Zoom voorkomen. Dat zij zich schepenen van hun woonplaats noemden, lag voor de hand. Op die titel immers hadden zij zitting in een groter college, waaraan zij hun rechtsmacht ontleenden.

Het wapen van de Hertogen van Brabant

1284

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Het Land van Breda, waarvan Gastel dan nog deel uitmaakt, wordt geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

Wat gebeurde er landelijk:

De geboorte van **Gerlach van Nassau** (1284-1361), zoon van **Adolf Graaf van Nassau**.

De geboorte van **Jan I van Holland** (1284 - Haarlem, 10 november 1299), die graaf van Holland was en zoon van **Floris V van Holland**.

De momenteel oudste nog bestaande ongesigneerde luidklok van Nederland wordt gesmeed.
De bel bevindt zich momenteel in het Fries Museum.

Luidklok

Wat gebeurde er in Gastel:

Gastel valt nog onder het Land van Breda, dus onder bestuur van **Arnoud van Leuven**.

Pastoor is **Marsilius**.

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Het Land van Breda, waarvan Gastel dan nog deel uitmaakt, wordt geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

Wat gebeurde er landelijk:

Op last van **Graaf Floris V** wordt in Hoppenesse (bij Vreeswijk) een dam aangelegd tussen de Hollandse IJssel en de Lek, de latere Dam bij het Klaphek.

Na het deelnemen aan Franse zijde, aan een oorlog tussen het Spaanse Aragon en Frankrijk, wordt **Hertog Jan I van Brabant** aan het Franse hof in Parijs tot ridder geslagen.

Amsterdam krijgt van **Floris V** een in de Nederlandse taal geschreven privilege van tolvrijheid.

Jacob van Maerlant werkt aan Spiegel Historiae. **Jacob van Maerlant** (Brugse Vrije, ca. 1235 – ca. 1300) was een auteur (dichter, schrijver, vertaler) afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden. De Spiegel Historiae is een kroniek of geschiedverhaal, in de dertiende eeuw opgezet door **Vincent van Beauvais**, in het Middelnederlands vertaald en bewerkt door **Jacob van Maerlant** en **Filips Utenbroeke**.

Spiegel Historiae

1286

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Het land van Breda, waarvan Gastel dan nog deel uitmaakt, wordt geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

Wat gebeurde er landelijk:

De vestingstad Grave wordt belegerd door het naburige Gelre. Ook van grote betekenis was **Jan I van Kuyc**. Hij stichtte in 1290 het St. Catharina-gasthuis en hij verhief de St. Elisabethkerk tot kapittelkerk. In 1285 liet hij de stad Grave versterken vanwege de dreiging die uitging van het gebied Gelre aan de overzijde van de Maas. Hiermee werd de grondslag gelegd voor de latere vestingbouw die de geschiedenis van Grave zou gaan bepalen. Grave ondergaat in de eeuwen daarna diverse belegeringen en oorlogen. Het eerste beleg vond al in 1286 plaats, toen het naburige Gelre Grave bedreigde.

Noord-Nederland werd getroffen door een enorme regenval, stormen en overstromingen, die in de Friese landen aan zo'n 80.000 mensen het leven hadden gekost. De kroniekschrijvers wilden weleens overdrijven om de ernst van het ongeval te beschrijven. Volgens de schrijvers moet toen ook de Dollard zijn ontstaan.

Jan I van Kuyc

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Door de verdeling van het Land van Breda, waarvan Gastel dan nog deel uitmaakt, wordt na het overlijden van **Arnoud van Leuven** geregeerd door twee heren: **Gerard van Wesemael** en **Raso I van Gaveren**.

Wat gebeurde er landelijk:

13 december: Als gevolg van een zware storm treden overstromingen op rond de Zuiderzee. Deze ramp staat bekend als de Sint-Luciavloed (Ook wel stormvloed van 1287 genoemd) was een rampzalige stormvloed die plaatsvond van 13 op 14 December 1287, de dag van de Heilige Lucia. Er komen meer dan 50.000 mensen om.

Gebruikmakend van de watersnood verovert **Graaf Floris V** van Holland West-Friesland.

Kaart 1287

In Zevenbergen werden in 1287 moeren verkocht met een oppervlakte van 273 hectare aan onder meer het Sint Janshospitaal en aan **Willem Bette** te Brugge.

Wat gebeurde in Gastel:

Arnoud van Leuven sterft kinderloos. Al vóór het overlijden van *Elisabeth* en *Arnoud* ontbrandt in 1281 de strijd om hun opvolging. Hoofdrospelers hierin zijn *Raso I van Gaveren*, heer van o.m. Liedekerke en *Gerard van Wesemael*.

Hertog Jan I van Brabant regelt in een akte, gedateerd 22 juni 1287, globaal de verdeling van de heerlijkheid Breda. **Raso I van Gaveren - Liedekerke** kreeg het gebied toegewezen dat later globaal overeen zou komen met de Baronie van Breda, met uitzondering van het dorp Dongen. **Gerard van Wesemael** verkreeg Bergen op Zoom met omgeving, het dorp Wouw en de heerlijkheden Woensdrecht en Ossendrecht en de daarbij behorende woeste gronden. De beide heren gingen samen het bestuur uitoefenen over het zogeheten "gemene land", met daarin onder andere Steenberghe, Oud Gastel, Oudenbosch, Hoeven en de daarbij behorende woeste en onbedijkte gebieden.

Toen **Arnoud van Leuven** in 1287 overleed, waren verre familieleden al begonnen zich als erfgenaam op te werpen. Allemaal betwistten ze de heerlijke rechten over Breda. Daar zat **Hertog Jan I** helemaal niet op te wachten; zelf was hij ook net verwickeld in een erfeniskwestie. De Brabantse hertog maakte aanspraken op Limburg en kon dus geen onrust in de tent gebruiken. Ook niet aan de andere kant van zijn gebied, want de grenzen van het hertogdom Brabant lagen nog altijd niet vast.

Hertog Jan I had alvast wat vooruitgedacht en zijn plan getrokken. Waren zijn belangen niet veel beter gediend, als hij dat enorme Land van Breda eens wat overzichtelijker maakte volgens de beproefde methode van verdeel en heers? Dan kon hij twee edelen aan zich binden, die samen minder (eigen)machtig konden worden dan hun ene grote voorganger, de heer van Stad en Land van Breda.

Een legitimatie had **Hertog Jan I** snel gevonden. Was hij immers niet net als zijn neef **Arnoud van Leuven** een kleinzoon van **Hertog Hendrik 1 van Brabant**? Voila!' '

Hij riep zich uit tot erfgenaam en binnen een maand na **Arnouds** overlijden had **Hertog Jan I** het oude Land van Breda opgesplitst in de Baronie van Breda en het Markiezaat van Bergen op Zoom. Einde van het gedonder.

Raso I van Gaveren, heer van Liedekerke, kreeg het oostelijke deel van de oude heerlijkheid, plus verscheidene goederen onder Roosendaal en Nispen.

In 1287 werd hij heer van Breda. In de stedelijke geschiedschrijving wordt hij doorgaans aangeduid als **Raso I**. Het was trouwens helemaal geen onlogische benoeming van de hertog, aangezien de nieuwbakken heer al bekend moest zijn met het gebied. **Raso I** was immers voogd van **Hendrik V** van Breda geweest.

Met de Van Schotens hadden de Van Gaverens gemeen, dat ze hun fortuin in het voor hen noordelijke veengebied van West-Brabant zochten. En er was een tweede overeenkomst. Ook deze lieden misten de 'goesting' om zich in hun stad te vestigen. In Breda bleef de heer zagezegd nog ver te zoeken. Het waren trouwens geen echte blijvertjes. Alles bij elkaar heeft de familie Van Gaveren de stad maar veertig jaar in handen gehad.

Charter, waarbij de hertog van Brabant Gerard van Wesemael beleent met de helft van het land van Breda en Raso I van Gaveren met de andere helft, 22 juni 1287

Het deel van Gerard van Wesemael

Volgens de verdelingsakte van 1287 verkreeg ***Gerard van Wesemael***:

de stad Bergen op Zoom met Noordgeest, Zuidgeest, Halsteren, goederen onder Wouw en een deel van de wilderd bij Kalsdonk. Uit latere gegevens blijkt dat ook het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom, tot Putte aan toe, aan hem was toegefallen. Op de moderne kaart uitgezet is het deel van ***Gerard*** heel wat geringer van oppervlakte dan dat van ***Raso I van Gaveren***. Er wordt dan echter gemakkelijk over het hoofd gezien, dat grondoppervlakte in de Middeleeuwse constellatie niet het enige criterium was om de waarde van een gebied in uit te drukken. In de inderdaad meer uitgestrekte heerlijkheid Breda waren de grondcijnzen en de tienden, belangrijke inkomstenbronnen, voor het merendeel in handen van abdijen, die van Thorn voorop. Dit gold in mindere mate in de heerlijkheid Bergen op Zoom, waar de heer deze inkomsten grotendeels zelf bezat.

Alles wijst er op, dat de heer van Bergen op Zoom in zijn gebied dezelfde rechten uitoefende als de heren van Breda vóór 1287 hadden gedaan. De schepenbanken van Bergen op Zoom, Halsteren, Noordgeest, Zuidgeest, Woensdrecht en van de polders bij Bergen op Zoom, bleven hun functie onder de nieuwe heren uitoefenen. Het dorp Wouw en het kasteel aldaar kwamen reeds bij de eerste verdeling in handen van ***Gerard van Wesemael***, die zich zelfs in enige oorkonden en op zijn ruiterszegel als "Heer van Wouw" betitelde. Genoemde verdeling van de rechtsmacht in de 'Eeninge' van Wouw bracht hem tevens de hoge jurisdictie aldaar.

Resumerend mogen we stellen, dat de heer van Bergen op Zoom in 1287 in het bezit kwam van de kern van het latere Markiezaat, gelegen tussen Halsteren in het noorden, Wouw in het oosten en Putte in het zuiden. Wouw nam met zijn kasteel en met een exclave in de latere gemeente Rucphen daarbij een aparte plaats in. Het later zo interessante noordelijke gebied (in hoofdzaak polderland) behoorde nog niet tot zijn bezittingen; dit vormde een deel van het 'residu' dat in de hertogelijke oorkonde van 1287 genoemd was.

Het residu: het "Gemene" Land

Na de verdeling van bovengenoemde delen van het Land van Breda zouden beide heren in het overblijvende gelijkelijk participeren. Dit residu kwam neer op het gebied, dat in middeleeuws bronnenmateriaal het 'Gemene' land heette, in de moderne literatuur het 'condo-minium' of tweeherig gebied. Een verdeling tussen beide heren vond pas in 1458 plaats. Toen verkreeg de heer van Breda Steenberghe c.a., de heer van Bergen op Zoom Oudenbosch, Oud-Gastel, Hoeven en de ten noorden van de Mark en Dintel gelegen onbedijkte gronden. De heer van Breda bezat onder Gastel wilderd en andere goederen.

22 juni: ***Gerard van Wesemael***, heer van Bergen op Zoom, verleent aan ***Gerard van de Spijker*** een moerconcessie van mogelijk ca. 300 bunder bij of boven Haviksdonk (Roosendaal) en te Oud Gastel (volgens een verloren gegaan document, ook wel Deperditum genoemd).

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Door de verdeling van het land van Breda valt Gastel onder het ‘gemene’ land. Daardoor valt het bestuur onder twee heren nl. **Gerard van Wesemael** en **Raso I van Gaveren, heer van Liedekerke**.

Wat gebeurde er landelijk:

5 juni: De Slag bij Woeringen brengt een einde aan de Limburgse Successieoorlog. **Hertog Jan I van Brabant**, gesteund door zijn bondgenoten (de graven van Holland, Kleef, Mark en Berg en de burgers van Keulen), overwint de aartsbisschop van Keulen, Siegfried van Westerburch en zijn bondgenoten (de graven van Luxemburg, Vlaanderen, Nassau en Gelder). Brabant kwam hierdoor in het bezit van het hertogdom Limburg.

Walram, de Rosse van Valkenburg, weigert echter **Jan I** te erkennen als hertog van Limburg met als gevolg dat in augustus 1288 het kasteel van Valkenburg wordt belegerd. **Walram** ontsnapt via geheime gangen, die nog steeds zijn te vinden in de Fluweelengrot te Valkenburg.

De eerste Graaf Jansdijk, toen waarschijnlijk landsdijk genoemd, wordt afgewerkt (De Graaf Jansdijk ook Gravejansdijk genoemd) is een dijk langs de zuidelijke kust van Noordzee en de monding van de Westerschelde. Hij liep van Duinkerke tot Sas van Gent en doorkruist Nord-Pas-de-Calais in Frankrijk, de Belgische provincies West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen en het Nederlandse Zeeuws-Vlaanderen).

Slag bij Woeringen

Wat gebeurde er in Gastel:

De beide heren ***Gerard van Wesemael*** en ***Raso I van Gaveren heer van Liederkerke*** gingen samen het bestuur uitoefenen over het zogeheten ‘gemene land’, met daarin onder andere Steenbergen, Oud Gastel, Oudenbosch, Hoeven en de daarbij behorende woeste en onbedijkte gebieden.

Gerard van Wesemael, is de zoon van ***Arnoud II van Wesemael*** en van ***Beatrix van Breda***. Over zijn geboorte is slechts bekend dat die vóór het jaar 1253 moet zijn. De familie had bezittingen in Wezemaal, Oplinter, Westerlo, Tongerlo, Oolen, Herselt en Kwabeke. Na 1287 legde ***Gerard*** zich geheel toe op het bestuur van de heerlijkheid Bergen op Zoom. Onbewezen is het verhaal dat hij de stad liet voorzien van een omwalling.

Tot het gebied van de heren van Bergen op Zoom behoorden: 1. Bergen op Zoom met de Buitenpoortterij; 2. De polder Het Zuidland; 3. Het gehucht Zuidgeest; 4. Het gehucht Noordgeest; 5. Halsteren; 6. Putte; 7. De heerlijkheid Wouw, waartoe behalve het gebied van het tegenwoordige dorp ook behoorden delen van Roosendaal, Rucphen en Voornseinde en een strook van het tegenwoordige Hoeven; 8. Rucphen; 9. Zegge, dat in de 13e eeuw genoemd werd "De moeren boven Kalsdonk"; 10. Voornseinde onder de parochie Sprundel; 11. Moerstraten. Dit bleef tot 1810 een afzonderlijk rechtsgebied.

Ter compensatie van het vanaf 1287 onder gezamenlijk bestuur van de heren van Breda en Bergen op Zoom kreeg de heer van Bergen op Zoom ook van een aantal gebieden de rechten en inkomsten, te weten: 1. De heerlijkheid Woensdrecht; 2. De heerlijkheid Hoogerheide; 3. De heerlijkheid Calfven, grenzend aan Ossendrecht; 5. De heerlijkheid Hildernisse, ten zuiden van Borgvliet; 6. De polder Witte Moer, ten zuiden van Hildernisse; 7. De polder Heveland, tussen Borgvliet en Hildernisse; 8. De Heer Boudewijns polder, ten westen van Halsteren; 9. De polder Het Noordland, ten noorden van de stad Bergen op Zoom.

Vervolgens bezat de heer van Bergen op Zoom ook de hoge heerlijkheid over de volgende door kloosters beheerde gebieden: 1. Huijbergen, van het klooster der Wilhelmiëten; 2. Een deel van Oudenbosch, van de abdij van Sint Bernaards aan de Schelde; 3. Hoeven, van deze zelfde abdij; 4. De Sint Maartens polder, eveneens van de abdij van Sint Bernaards aan de Schelde.

Voor wat betreft bestuur en rechtspraak ontstond er in de loop van enkele eeuwen een onderverdeling van het totale gebied in: 1. De stad en de Buitenpoortterij; 2. Het Westkwartier, waaronder Wouw en Halsteren; 3. Het Zuidkwartier; 4. Het Oostkwartier.

Bij zijn aantreden in 1287 trof de heer in Bergen op Zoom al een bestaande rechterlijke organisatie aan. Er waren reeds schepenbanken in Bergen op Zoom, Hildernisse, Wouw, Borgvliet, Zuidgeest, Noordgeest, Oud Gastel, Steenbergen en Woensdrecht. Na de bedijking kregen ook Standdaarbuiten, Nieuw Gastel, Fijnaart, Heijningen en Ruigenhil (het latere Willemstad) een eigen schepenbank.

Pastoor is ***Marsilius***.

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Door de verdeling van het land van Breda valt Gastel onder het ‘gemene’ land. Daardoor valt het bestuur onder twee heren nl. **Gerard van Wesemael** en **Raso I van Gaveren**, heer van Liedekerke.

Wat gebeurde er landelijk:

Oprichting van het Hoogheemraadschap van Delfland.

Het Hertogdom Limburg valt na een successieoorlog van 6 jaar onder Brabant.

Waarschijnlijk is dit het jaar dat **Otto I van Nassau** sterft. Hij was de zoon van **Hendrik IX de Rijke** (1180-1251), Graaf van Nassau en **Machteld van Gelre**. **Otto I van Nassau** is de stamvader van de ‘Ottoonse’ lijn van het Huis Nassau.

Otto I van Nassau

Wat gebeurde er in Gastel:

Gastel valt nog onder het gezamenlijk bestuur van de beide heren: ***Raso I van Gaveren Liedekerke*** en ***Gerard van Wesemael***.

Pastoor is ***Marsilius***.

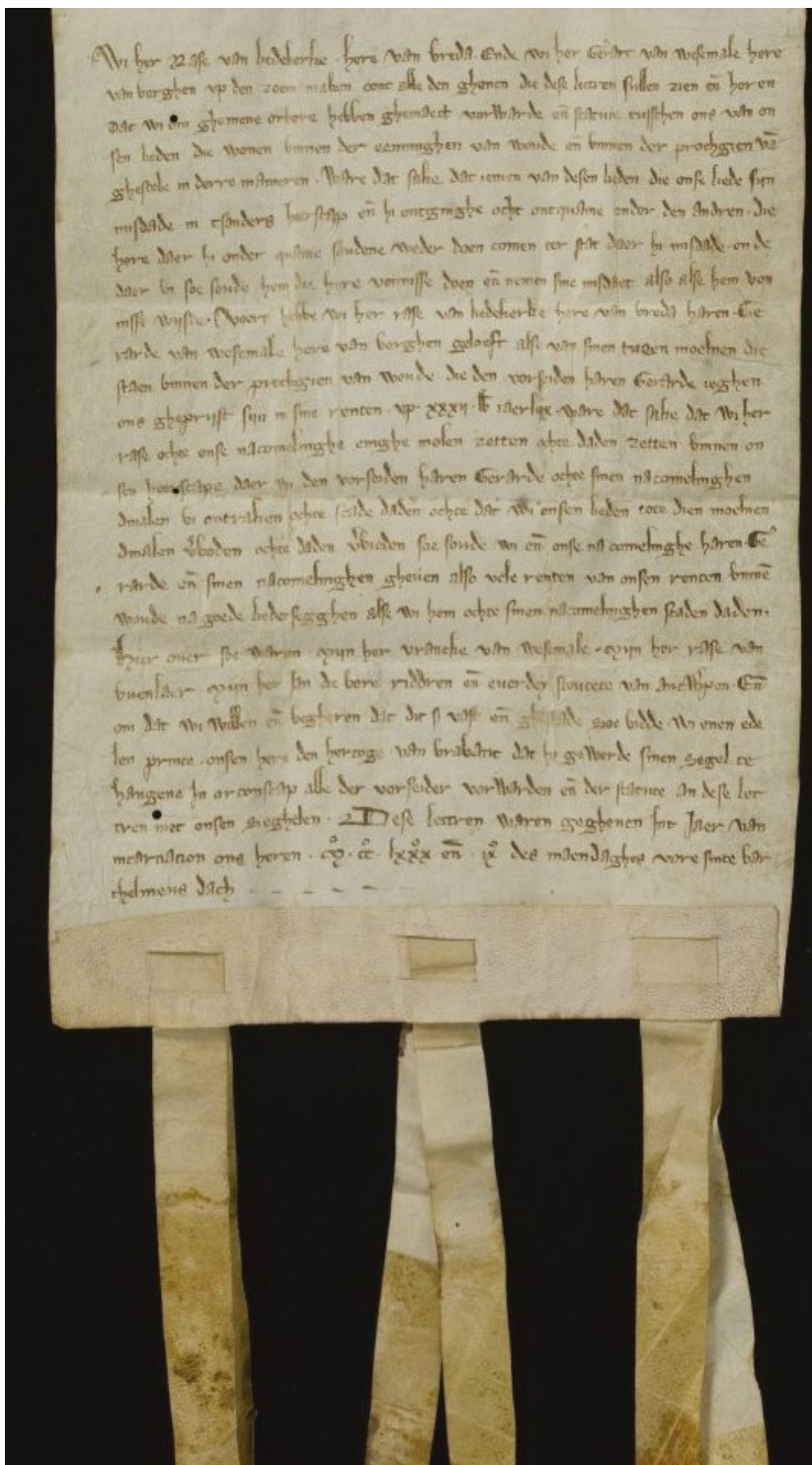
22 augustus: Tekst uit akte voor verdeling van het land van Breda.

1. ***Raso I van Gaveren*** belooft ***Gerard van Wesemael*** bijstand, indien de abdis van Nijvel moeilijkheden zal maken bij het innen van de tienden te Bergen op Zoom, Halsteren, Noordgeest en Zuidgeest. Mocht ***Gerard*** daarbij aan het kortste eind trekken, dan zal ***Raas aan Gerard*** zijn schade vergoeden;
2. ***Raso I van Gaveren*** zegt aan ***Gerard*** toe, uit zijn eigen inkomsten te Wouw de helft te zullen vergoeden voor inkomsten, die (in zijn deel van) het Land van Breda ontlast zullen worden van rechterlijke aanspraken of beslaglegging;
3. ***Raso I van Gaveren*** zal ***Van Wesemael*** eventuele schade aan diens twee molens te Wouw vergoeden uit zijn eigen inkomsten aldaar. Bovendien beloven de heren elkaar wederzijds misdadigers te zullen uitleveren, die mochten ontkomen uit hun 'Eeninge' van Wouw en uit de parochie Gastel naar een ander deel van hun heerlijkheden.

De akten bevatten dus in hoofdzaak garanties van ***Raas*** aan ***Gerard van Wesemael*** er voor te zullen zorgen dat diens deel ook na wijziging van de materiële omstandigheden, aan het zijne gelijkwaardig zal blijven. Het kennelijk door een boekhoudkundige berekening verkregen evenwicht kan namelijk verstoord worden door juridische belemmeringen (van de kant van de abdis van Nijvel) of juist door meevallers (als inkomsten mochten vrijkomen van inbeslagneming). De molens van Wouw heetten in de veertiende eeuw de Oost en de Westmolen. De Oostmolen lag op de (latere) grens tussen Roosendaal en Wouw. Kennelijk was deze molen reeds vóór 1287 neergezet om het oostelijk deel van het ontgonnen gebied van Wouw-Roosendaal te verzorgen.

22 augustus: ***Raso I van Gaveren*** heer van Breda, en ***Gerard van Wesemael***, heer van Bergen op Zoom, sluiten een overeenkomst inzake de uitlevering van misdadigers afkomstig uit Wouw en (Oud) Gastel. Voorts belooft ***Raas I*** aan ***Gerard*** schadeloosstelling voor eventuele maatregelen ten koste van de op 32 pond per jaar getaxeerde inkomsten uit diens twee molens in de parochie Wouw. Op hun verzoek bekrachtigt ***Jan I***, hertog van Brabant, de overeenkomst met zijn zegel.

10 september: ***Raso I van Gaveren***, heer van Liedekerke en Breda, en zijn oudste zoon ***Raas van Boelare*** schenken aan proost en convent van het nonnenklooster St-Catharinadal (bij Wouw) 10 hoeve woeste grond en moer te Pusebergh, tussen (Oud) Gastel en Roosendaal. Waarschijnlijk is dit de hoogte die later Heinsberg werd genoemd.

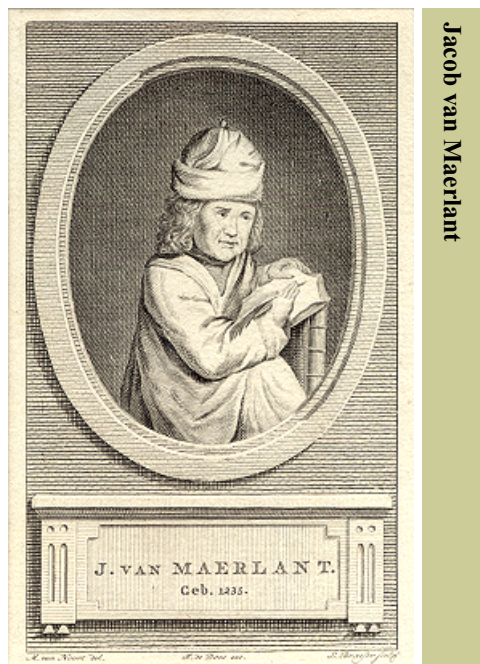
Akte van overeenkomst tussen de heren van Breda en Bergen op Zoom betreffende de uitlevering van misdadigers en het molenrecht te Wouw en Gasterel. Raso I van Gaveren, heer van Breda en Gerard van Wesemael, heer van Bergen op Zoom, sluiten een overeenkomst inzake de uitlevering van misdadigers; de eerste belooft aan de tweede schade aan de molen te Wouw aangerecht te zullen vergoeden

Brabant wordt geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Door de verdeling van het land van Breda valt Gastel onder het ‘gemene’ land. Daardoor valt het bestuur onder twee heren nl. **Gerard van Wesemael** en **Raso I van Gaveren**.

Wat gebeurde er landelijk:

Sluis krijgt stadsrechten.

De Rijmbijbel van **Jacob van Maerlant** is de 1e Bijbelvertaling in Nederland.

Wat gebeurde er in Gastel:

Pastoor is **Marsilius**.

In 1290 slaagden de arbiters erin om een voor beide partijen (**Raso van Gaveren**, **heer van Liederkerke** en **Gerard van Wesemael**) aanvaardbare regeling voor de verdeling van het Land van Breda te ontwerpen. Hierna viel het oude Land van Breda uiteen in een heerlijkheid onder die naam, de latere Baronie van Breda en het land van Bergen op Zoom. Ruwweg genomen liep de grens vanaf Halsteren, onder Steenberg door, over Doorlicht, Hoeven, Overste Overmere en Sprundel. Doch omdat men in het noorden niet tot een scheiding kon of wilde komen, bleef dat gebied onverdeeld en gezamenlijk bezit van beide heren. Het omvatte Steenberg, Gastel en het latere Kruisland, het latere Prinsland, Oudenbosch, Hoeven en de schorren ten noorden van deze plaatsen, waar nog geen ontginning had plaats gevonden.

Deze tweeherigheid heeft de verdere geschiedenis van Gastel sterk bepaald, meer dan men oppervlakkig gezien zou denken. Tegenover de abdij van St. Bernard, die een uitgestrekt complex van gronden te Gastel bezat, stelden de nieuwe heren zich terstond geheel anders op. Zij waren blijkbaar van plan geen enkele expansie van het kloosterbezit meer toe te laten.

25 augustus: moest de Hertog van Brabant aan de schout van Antwerpen opdracht geven, de monniken krachtig in het bezit van hun goederen in de landen van Breda en van Bergen op Zoom te beschermen. De aantasting van hun rechten zal niet van particulieren, doch van de heren zijn uitgegaan. Zelfs **Willem van Striene**, de heer van Zevenbergen, had zich in de zaak gemengd. Hij beweerde bepaalde gronden, bij de abdij in bezit, van de heer van Breda in leen gekregen te hebben. Toen de andere heren op bevel van de hertog terugkrabbelden, moest ook hij de aanspraken laten vallen.

25 augustus: beval de hertog aan zijn schout van Antwerpen de abdij in zijn rechten te herstellen. In oorkonden van het volgende jaar gaven de heren toe, ten onrechte te hebben gehandeld. Het gebied van Wouw bleven de heren van Breda en Bergen op Zoom enige jaren als ‘Eeninge’ samen besturen. Vóór 5 november 1292 kwam hieraan een einde door het vormen van een afzonderlijk rechtsgebied onder Roosendaal.

In 1290 schonk **Raso I van Gaveren**, met goedkeuring van zijn zoon **Raas van Boenlaar**, aan het klooster Sint Catharinadal onder meer vier hoeven moer onder de parochie Gastel tussen de Langeberg en het goed van **Gerard, genoemd Spikere**.

2 november: **Raso I van Gaveren**, heer van Liedekerke en Breda, en zijn oudste zoon **Raas van Boenlaar** schenken aan proost en convent van het klooster Sint Catharinadal (bij Wouw) 10 hoeve woeste grond en moer, waarvan 6 in de parochie Roosendaal en 4 in de parochie (Oud) Gastel, tegen een jaarlijkse cijns van 2 penning per hoeve, en stellen die grond en de cijnslieden aldaar vrij van iedere last en dienst.

6 november: Een sluitstuk van de verdelingsprocedure vormt de akte van 6 november 1290, waarbij **Jan die Bere**, ridder en **Everdeij (van Lillo)**, schout van Antwerpen, als scheidsrechters namens de hertog uitspraak doen over het recht op de wildernis en het vaststellen van de grens in dat gebied. Het lang uitblijven van deze eindregeling kan te wijten zijn aan de moeilijkheden die de nieuwe heren hadden met de abdij van Sint Bernard aan de Schelde. Dit klooster had, met steun van de in geldnood verkerende **Elisabeth van Breda** en haar echtgenoot **Arnoud van Leuven**, een aanzienlijk goederenbezit onder de parochie Gastel opgebouwd, met als kern de uithof Bovendonk (te Hoeven). Samen met de heer van Strijen hadden de heren goederen van de abdij in beslag genomen.

Oud ?....de Duvel is oud !

Aanhef	Naam	Woonplaats	Geboortedatum
Mevrouw	C. Franken-Frijters	Oud Gastel	29-11-1913
Mevrouw	G. Hagenaars-Vergouwen	Oud Gastel	22-01-1917
Mevrouw	J. de Haan-van Wendel de Joode	Oud Gastel	15-02-1918
Mevrouw	W. Timmers-van Zundert	Oud Gastel	22-06-1918
Mevrouw	J.D. Hagenaars-de Prenter	Oud Gastel	18-04-1919
Mevrouw	P. van Bavel-van Oers	Oud Gastel	29-04-1919
Mevrouw	A.E. Ernest-van Sprundel	Oud Gastel	12-07-1919
Mevrouw	A. Doomen-Roozen	Oud Gastel	07-08-1919
De heer	P.W. van der Heijden	Oud Gastel	19-09-1919
Mevrouw	C. Rijdsdijk-Vissenberg	Oud Gastel	06-12-1919
Mevrouw	P.J. Vermunt-Bakx	Oud Gastel	28-01-1920
Mevrouw	W. Brouwers-van Nijnatten	Oud Gastel	29-01-1920
De heer	A.V. de Ruijter	Oud Gastel	09-02-1920
Mevrouw	E.M.A. Koevoets-van Nispen	Oud Gastel	21-06-1920
De heer	J.C. Rockx	Oud Gastel	17-10-1920
De heer	J.J.M. Hopmans	Oud Gastel	08-12-1920

Oudsten van Gastel per 01-11-2013

Sinds ons vorige jaarboek zijn overleden:

Mevrouw	L.C.M. Paantjens-Laanen	Oud Gastel	15-04-1919

Verhuisd naar Oudenbosch:

Mevrouw	H. van Dongen-Mol	Oud Gastel	29-09-1918

Rinus Speek 60 jaar priester

Een bijdrage van Piet Peeters

Op 20 september 2013 was het 60 jaar geleden dat Rinus Speek priester gewijd werd. Dat werd gevierd op zaterdag 21 september in Aldekerk Duitsland, waar hij al weer ruim 16 jaar geniet van zijn rust.

Rinus Speek werd op 27 december 1927 geboren op Rijpersweg A132 nu 29 te Oud Gastel als zoon van Cornelius Speek en Wilhelmina Traets. In het gezin waren nog twee zusters, die nog in Gastel wonen. Hun oom was Cornelius (pater Thijs). Hij zou op het leven van Rinus een grote invloed hebben. Na de bewaarschool in Gastel ging hij naar de Sint Joannesschool. In die periode werd hij misdienaar.

Na zijn jaren op de jongensschool in Gastel ging hij in september 1940 naar klooster Brakkenstein bij Nijmegen. Dat was een klooster van de paters van het Heilig Sacrament, dezelfde orde waar zijn oom pater Thijs indertijd was ingetreden. Door zijn oom was hij ook van dichtbij in aanraking gekomen met het priesterschap. Bij die orde waren ook de Gastelaren pater de Koning en pater van Rijsbergen. In Brakkenstein was het klein juvenaat. Daar kregen de priesterstudenten een opleiding van 6 jaar, te vergelijken met het gymnasium. Na een jaar werd de opleiding voortgezet in Stevensbeek.

Tijdens die juvenaatjaren kwam hij op vakantie naar huis in Gastel. Hij was thuis in de dagen dat Gastel bevrijd werd. In de week volgend op Gastels bevrijding liep hij met zijn neef Marijn en enige anderen door de Dorpsstraat toen er plotseling geschoten werd. Ze probeerden een veilig onderkomen te vinden. Rinus kwam er vanaf met een klein schrammetje, maar zijn neef kwam met nog enkele andere Gastelaren om bij de beschieting.

Na de eerste zes jaren van zijn opleiding ging hij twee jaar naar het noviciaat te Baarlo in huize de Berckt. Huize de Berckt was destijds door pater Thijs voor de orde aangekocht. Vervolgens ging hij 6 jaar naar het groot seminarie te Brakkenstein. De priesteropleiding vond zijn bekroning in de priesterwijding op 20 september 1953 door bisschop Kramer. Rinus maakte daarbij zijn wijdingsmotto bekend: "Met jullie ben ik Christen, voor jullie ben ik priester".

Op 27 september 1953 was het groot feest in Gastel. Het was de dag waarop Rinus zijn eerste heilige mis zou opdragen. Begeleid door zijn moeder (zijn vader was kort tevoren overleden), zijn familie en buurtgenoten liep hij door de Rijpersweg en de Dorpsstraat naar de Sint Laurentiuskerk waar hij zijn eerste H.Mis in Gastel opdroeg. Hij werd daarbij geassisteerd door pastoor van den Elzen en de paters Thijs, van Rijsbergen en de kapelaans Janssen en Kloeg.

Na de mis was er een receptie op de pastorie waar hij o.a. werd toegesproken door burgemeester Hofland. Die bood hem namens de gemeente een typemachine aan. Na nog enkele verlofdagen ging Rinus naar Rome voor verdere studie en vervolgens studeerde hij verder Grieks en Latijn in Stevensbeek. Daarna ging hij naar het klooster te Brakkenstein.

Hij voelde echter meer voor het werk in de parochie en aan de vraag van de pastoor van Elten om hem te assisteren voldeed hij maar al te graag. Elten was toen Nederlands gebied (zie het verhaal over de annexatie). Op 1 augustus 1963 werd Elten weer Duits en Rinus kwam onder de bisschop van Munster. In 1966 werd hij kapelaan te Aldekerk. Hier kreeg hij een goede kennissenkring. Hij kijkt nog steeds met veel plezier terug op die periode.

In 1971 werd hij pastoor te Ossenberg en hij was ook daar weer spoedig ingewerkt. Daar was hij tevens bedrijfsaalmoezenier bij de chemisch fabriek Solvay en werd hij ook leraar aan een middelbare- en een lagere school.

In al die jaren kwam hij graag op vakantie terug in Gastel, waar hij bij zijn moeder, die intussen op flat Molenweide woonde, een uitvalsbasis had voor uitstapjes in ons Brabant. Hij kon zijn hobby vissen hier goed uitoefenen. Hij ging ook graag naar plekken waar het druk was, zoals stations, om naar mensen te kijken.

In 1978 werd in Ossenberg onder grote belangstelling en op luisterrijke manier zijn zilveren priesterfeest gevierd, een bewijs dat hij ook daar goed ingeburgerd was. De jaren begonnen echter te tellen en daarom ging hij in 1991 naar Coesfeld om daar als rector in het ziekenhuis te werken. Hij deed dat maar enkele jaren. In 1993 werd hij pastoor te Stenden, een parochie in de buurt van Aldekerk, waar hij nog kapelaan was geweest.

Op zijn zeventigste levensjaar wilde hij echter van zijn rust gaan genieten en verhuisde hij naar Aldekerk waar hij zich kon vestigen aan de Markt. Daar woont hij tot op de dag van heden. Zijn gezondheid geeft hem beperkingen maar zover het hem nog mogelijk is, neemt hij nog waar bij het pastorale werk. Hij onderhoudt nog steeds veel kontakten in de parochie en daarvoor is de parochie hem nog steeds dankbaar.

Om dat te onderstrepen werd er op zaterdag 21 september een dankmis ter ere van de diamanten jubilaris in de parochiekerk te Kerken opgedragen. De mis werd mede gecelebreerd door de wijbisschop van Haarlem Jan van Burgsteden en de pastoor van Aldekerk. Bij die viering waren ook familieleden en kennissen uit Gastel en Nijmegen aanwezig. Vele parochianen en ook parochianen uit de andere paro-

chies waar Rinus als geestelijke werkzaam is geweest, maakten na de viering gebruik van de gelegenheid om hem te feliciteren.

Rinus Speek in de kerk van Aldekerk. Links Rinus Speek, midden Jan van Burgsteden en rechts de pastoor van Aldekerken.

Open dag voormalig café “Onder de Toren”

Een bijdrage van Piet Peeters

Wie kent niet het voormalig café op Kerkstraat 1? Het horecagebouw stond in de jaren 60 van de vorige eeuw bekend onder de naam Café Rademakers, genoemd naar de toenmalige eigenaar Thee Raay, zoals hij in de volksmond genoemd werd. Daarna kwamen er verschillende andere uitbaters, zoals Jos Mies, Jac. Hoevenaars, Jan Zijlmans en Jos Maas. De naam werd onder die uitbaters veranderd in café Onder de toren. Elke Gastelaar van iets oudere leeftijd heeft daar zo zijn eigen herinneringen aan en velen zagen het café aan de binnenkant om daar een “consummatie”, zoals onze zuiderburen dat noemen, te nuttigen.

De jongeren kennen het café echter alleen maar van de buitenkant en dat is op het ogenblik niet zo’n fraai gezicht. Wat de buitenkant betreft komt er binnenkort wat beweging in de plannen om daar in ieder geval iets moois van te maken. Wat begon als een aardigheidje bij de familie Bartelen zal nu serieuze vorm gaan krijgen. De bouwvergunning daarvoor is binnen en dus kan het werk beginnen. Dat is thans voor iedereen te volgen.

Maar hoe ziet het er nu aan de binnenkant uit??? Velen hebben zich dat de laatste tijd afgevraagd zowel jong als oud. Ze hebben aan de familie Bartelen gevraagd om nog eens een kijkje binnen te mogen nemen. Om aan die vraag te voldoen organiseerde de familie Bartelen op zaterdag 1 juni een open dag. Er was toen de kans om een stukje nostalgie en historie te delen met anderen. Veel is er nog niet te zien, maar het is wel een plek met veel Gastelse historie.

Zo moet het worden

De bouwkundige staat van het gebouw is op zijn minst gezegd niet al te best, maar voldoende om op eigen risico een kijkje te kunnen nemen op de begane grond en tevens in beperkte mate de kelder te bekijken. De zolders zijn echter NIET toegankelijk.

Op de begane grond was een expositie ingericht in samenwerking met Heemkundekring Het Land van Gastel. Er werden daar veel foto's en voorwerpen uit het verleden getoond. Er waren ook bouwtekeningen te zien met ideeën over de mogelijke inrichting. Ook de schooljeugd, die het café alleen maar van de buitenkant kent, was onder begeleiding van harte welkom. De open dag was niet toevallig op die dag. Het was de landelijk de dag van de bouw, met aandacht voor de bouw, zeker in deze moeilijke economische tijden waarin elk bouwinitiatief welkom is.

Karel Bartelen in gesprek met mevr. Paantjes

Project Onder de Toren werd aangemeld voor deelname aan deze dag. Er waren vertegenwoordigers aanwezig van Bouwend Nederland zowel vanuit de regio als ook landelijk. Ook het SPB Bergen op Zoom, opleiding voor jongeren richting bouw, afgevaardigden van gemeentebestuur Halderberge, de Heemkundekring en Bouw-

service Bartelen waren aanwezig.

Ook Jan Blommerde en mevrouw Bus waren van de partij

Het zou een uitgelezen moment zijn om op de achterplets onder het genot van een bakske koffie eens bij te praten over toekomstige plannen voor Gastel, het bouwen in het algemeen, of zomaar oude herinneringen ophalen over hoe het eens was.

Op zaterdag 1 juni was het dan zover. Het gebouw was al ongeveer 12 jaar niet van binnen te zien geweest voor buitenstaanders. Er was een beleid van: Afbreken, laten staan, afbreken, weer laten staan. Verschillende projectontwikkelaars en ook

de leden van het gemeentebestuur hadden er zo hun eigen ideeën over. Karel Bartelen kreeg het gebouw in eigendom en had het idee om het te behouden en als eerste de buitenkant onderhanden te nemen. Dat wekte de nieuwsgierigheid op van menig Gastelaar en Karel besloot dan ook om belangstellenden kennis te laten maken met zijn plannen en nog een keer het interieur te laten zien.

In het gebouw waren tekeningen en een maquette te zien van hoe het zal worden en de Heemkundekring zorgde voor een eenvoudige aankleding met spulletjes uit het café-verleden. Er werd ook een selectie gemaakt uit het grote fotoarchief van de Heemkundekring met kiekjes van de Markt en de Dorpsstraat zoals die er in vroeger tijden uitzagen. Tevens werd een dvd-foto-reeks vertoond. Die riep de nodige reactie op zoals: "O jee, zag het er vroeger zo uit!".

Een medewerker van Bouwservice Bartelen geeft uitleg

Bouwend Nederland verleende ook haar medewerking en die instantie had zijn tenten opgeslagen achter het voormalige café. Er was gelegenheid om vogelhuisjes te maken en menigeen ging weg met een nieuwe woonst voor onze gevleugelde vrienden. Buiten kon ook van een bakske koffie genoten worden. Er werden daar ook placemats verkocht voor het Glazen huis. Kortom het was een project met veelzijdige aandacht voor wat er in Gastel leeft.

Er was grote belangstelling uit Gastel en omgeving. De teller kwam op ongeveer

375 bezoekers. Velen haalden herinneringen op of hadden suggesties wat er met het gebouw na de reconstructie zou moeten gebeuren. Om dat kenbaar te maken lag er een gasten/ideeënboek.

Karel Bartelen en wethouder Jan Akkermans

Een bloemlezing daaruit volgt hierna:

Ma B.: "Nog heel veel werk. Het wordt vast mooi!"

J.: "We weten dat het goed komt".

T.B.: "Het was hier heel leuk en vooral dat het zo oud is en dat je een vogelhuisje mag bouwen".

N.S."Als het klaar is heb ik aangeboden om te komen poetsen".

P. en P. B.: "Heel veel succes Karel en Jacqueline met dit uitdagende project. Het zal zeker een prachtige aanwinst worden voor de Markt".

K.: "Leuk om weer eens binnen te kunnen kijken en herinneringen op te halen. Heb er alle vertrouwen in dat het er leuk uit gaat zien".

A. en J.: "Geweldig initiatief. Houd de begroting in de gaten! Veel succes".

E. K.: "Beetje verf alleen gaat het niet worden denk ik. Maar ik kom het eerste pilske drinken, hoor".

H. en R S.: "Eindelijk iemand die deze lelijke plek in Gastel weer een fraai uitzicht zal geven".

J.W.: "Eens even kijken waar we een mooie ruimte voor onze Gastels Vastelaovedzottelaand kunnen vinden. Op deze locatie is het tenslotte allemaal begonnen in januari 1961. Succes met de verbouwing!"

L.R.: (Oud Oud Gastelse) "Wat leuk om dit gebouw nog eens te zien. Ben er vroeger vaak geweest bij Rademakers en Jos Mies".

J.M.: "55 jaar geleden heb ik hier gebiljart. Ik wou met mijn pas nieuwe brommer weer naar huis rijden, maar hij was weg. Een jaar later werd hij teruggevonden bij het sloten maaien door mannen van de gemeente".

A en D. E.: "Wat leuk om hier binnen te kijken. Als het klaar is komen we zeker weer een keer kijken in het café, dansschool, winkeltje wie weet!"

N.R.: "Succes met de verbouwing. Leutig om weer eens binnen te kijken. Gastelaren hebben veul te lang motte wachten. Leuk ideetje: Hotelschool, kunnen leerlingen leren koken en bedienen".

R. R. We blijven zoeken voor het archief. Zijn er vragen? Kom maar op. Succes!

P.R.: "Goed initiatief. Geeft goed beeld van wat het kan worden. Karel veel succes ermee. Wij volgen het met veel interesse. Het kan een grote aanwinst zijn voor de kern van Oud Gastel".

Alles bijeen zijn het mooie opstekers voor de familie Bartelen, die daarmee met goede moed aan de slag kan gaan om onze Markt te verrijken met een fraai pand en wat de invulling betreft...? Wellicht een mooi plekske om in de toekomst een lekker pilske te pakken.

Een fietstocht 55 jaar geleden

Jeugdervaringen van Piet Peeters

Eind jaren 40 en in de jaren 50 werd er in de vakantieperiode door jongeren dikwijls een fietstocht gemaakt. Dan werd er eerst wat geld verdiend, bijvoorbeeld met het plukken van erwten of aardbeien. Mijn oudste broer was in de jaren veertig al met een vriend op pad geweest in Frankrijk en kwam met geweldige verhalen thuis. Dat leek mij ook wel iets en in 1958 ging ik met vriend P. M. op weg met de fiets. Ook ik had daarvoor wat geld verdiend en ik zou op route gaan met 100 gulden.

Kort geleden vond ik nog het lijstje terug met wat ik verder nog meenam. O.a. een puptentje. Dat is een klein tweepersoonstentje zoals die ook in militaire dienst gebruikt werd. Dat tentje had geen grondzeil. Daarvoor gebruikten we een zgn. schuimlap. Verder namen we een luchtbed, een pannetje, een visstoeltje, een veldfles enz. mee. Om alles in te doen gebruikte ik een plunjezak van mijn broer. Erbij een kaart van Nederland maar het plan was om een fietstocht langs de Rijn in Duitsland te maken.

We gingen in de vroege morgen van 24 juli 1958 op weg. Ik had een gewone herenfiets zonder versnelling en met een terugtraprem. Mijn vriend had wel versnellingen, handremmen en een kilometer/snelheidsmeter op zijn fiets. We reden richting Breda, Tilburg en Eindhoven. Vervolgens naar Roermond en daar de grens over naar Keulen, waar we 's avonds aankwamen. In Keulen bleven we maar één nacht. We reden verder naar Königswinter, daarna naar Bingen en Wiesbaden. In Wiesbaden bleven we enkele dagen. Het straatbeeld werd daar beheerst door Amerikaanse militairen van het bezettingsleger. Er waren daar ook nog een aantal ruïnes van gebombardeerde gebouwen. We vonden het ook tijd om een filmpje te pakken en maakten daarbij kennis met het nasynchroniseren. We zagen een Amerikaanse film die zich afspeelde in de eerste wereldoorlog aan het Frans/Duitse front. De Fransen, die in de originele film Engels spraken, spraken nu Duits, [de taal van hun toenmalige vijand].

In Wiesbaden maakten we ook kennis met vier Duitse jongens uit Düsseldorf. Die hadden, zoals het echte Duitsers betaamt, een fietstocht uitgestippeld door het Zwarte Woud naar het Bodensee. We besloten met hen mee te rijden. Met hen reden we naar Heidelberg, maar daar hebben we niet zoals het liedje aangeeft ons hart verloren. Via Karlsruhe reden we naar Bad Liebenzell, een mooi plaatsje in het Zwarte Woud. De Duitse jongens gingen steeds als we ergens kwamen op inspectietocht naar een goede camping. Als ze zeiden: "Die Toiletten sind gut" dan zetten we daar ons tentje op.

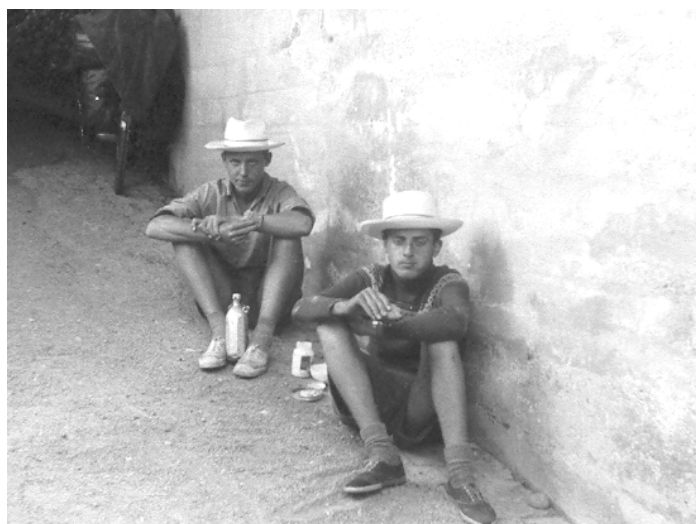
We kwamen in het Zwarte Woud de nodige hellingen tegen. Dat was voor mij met een fiets zonder versnellingen af en toe wat teveel. De jongste van de Duitse

jongens (hij was nog maar 13) kon ook niet zo goed de hellingen op en dan liepen we samen bergop. Het afdalen (met alleen terugtraprem) was met een vaartje van soms 70 km een beetje gewaagd maar het liep steeds goed af.

Een van die Duitse jongens had een primus bij zich en we mochten daar ook gebruik van maken om een en ander te koken. Aardappelen groeven we onderweg op van het land maar dan stopte we wat geld in een papiertje als dank voor de aardappels. Ook kochten we pakjes soep en kookten we water. Na enkele dagen kwamen we aan in Bregenz aan het Bodensee. Daar zijn we een paar dagen gebleven.

Het werd het zo onderhand weer tijd om richting vaderlandje te rijden, maar de Duitse jongens wilden nog verder. Een van hen, hij heette Adolf, moest vanwege zijn werk ook eerder terug en dus we reden met zijn drieën weer terug. We deden nog de watervallen van Schaffhausen in Zwitserland aan (zie bijgevoegde foto's) en zijn daarna onze metgezel kwijtgeraakt.

Mijn vriend en ik reden samen verder richting Basel. Het werd al wat donker en we konden geen camping vinden. We zagen wel twee cafés naast elkaar in het dorp Lörrach. Eentje met volop feest en het andere niet. We besloten naar het rustige café te gaan en we mochten daar in een zomerhuisje slapen. Dat was maar goed ook, want er was een hevig onweer op komst. De andere morgen kregen we nog een lekker ontbijt en we reden naar de Franse kant van de Rijn. Daar was een mooie vlakke weg. Er stonden daar veel appelbomen en kennelijk was een auto vlak langs die bomen gereden. De grond lag bezaaid met appels, waarvan wij er verschillende hebben verorberd. Maar die vielen niet allemaal goed en dus moesten we verschillende keren met de broek af. 's Avonds kwamen we aan in Straatsburg en van daaruit waren we van

plan om een stuk met de trein te reizen.

We reisden via het Saargebied, dat pas weer Duits geworden was. We hadden onze fietsen in een bagageruim gezet. Bij de Duitse grens moesten we onze bagage laten zien. We werden enigszins argwanend bekeken door de douane. Nu zagen we er ook niet zo geweldig uit. Een aantal weken

niet geschoren en van douchen kwam ook niet overal. Ineens een hard geschreeuw: "Von wer sind die Fahrräder!! " Die waren van ons. We mochten ze toch meenemen. We kwamen aan in Trier en reden de Duits-Luxemburgse grens per fiets over op weg naar Echternach. Daar gingen we 's avonds een pintje pakken in een café. Er hing een poster van een wielercriterium in Ettelbrück met prominent de namen Wout Wagtmans en Wim van Est. Het vermelden waard is dat in dat jaar de Luxemburger Charly Gaul in de Nelux-ploeg de Tour had gewonnen. We zeiden: "Wim van Est woont bei uns in der Strasse" en die avond kon niet meer stuk.

De andere morgen reden we naar Ettelbrück. In Luxemburg zag ik bij een overweg wat "de schuiven" betekende. Daar waren geen spoorbomen maar een hek, dat over de weg geschoven werd als de trein naderde. In Ettelbrück zag ik op het station voor het eerst een hurktoilet. Vanuit die plaats reisden we verder met de trein naar Luik. Daar kwamen we aan op zaterdagavond en we besloten maar meteen naar huis te rijden.

Intussen waren we bijna door ons geld heen. We hadden letterlijk nog drie kwartjes. Onderweg in Vlaanderen zagen we een frietkot en daar kregen we voor twee kwartjes toch allebei een zak friet. Op onze route kwamen we voorbij een serie danstenten met volop (orgel)muziek maar aangezien we bijna blut waren, moesten we daaraan voorbij gaan. Bij een frietkot in de Kempen konden we voor ons laatste kwartje een zakje friet kopen en in de vroege zondagmorgen staken we de Bels-Nederlandse grens over via een smokkelpadje bij Meer/Zundert. Na nog een eindje fietsen kwamen we weer aan in Gastel. Ik was enigszins uitgehongerd en deed me thuis dan ook tegoed aan een lekker ontbijt. Al met al hadden we ongeveer 1200 kilometer gefietst in twee en een halve week. En we hadden geen materiaalpech gehad.

Intussen was er op het thuisfront wel wat ongerustheid ontstaan. Ze wisten natuurlijk niet wanneer we terug zouden komen en van telefoneren kwam in die tijd ook niet. We stuurden een paar kaarten. Op de zaterdag voordat we thuiskwamen, was er nog een kaart uit Schaffhausen gekomen. Intussen had de vader van mijn metgezel een hartaanval gehad en toen werd er voor zoiets nog een radio-oproep gedaan, maar die hadden we ook gemist. Naar een radio luisteren hadden we ook niet gedaan. Zijn vader lag intussen in het ziekenhuis in Oudenbosch en dat is toen allemaal nog goed gekomen.

Na een paar dagen bekomen, konden wij ons vakantie thuis weer voortzetten met ook helpen thuis. Het was voor ons een vakantiereis met een hoop ervaringen rijker. De verstandhouding tussen Duitsers en Fransen lag duidelijk nog niet goed. Dat bleek op de manier hoe ze over elkaar praatten. En ook zag je in Duitsland alleen Duitse artikelen en in Frankrijk alleen Franse. Op de wegen alleen auto's van eigen land. En dat is in de loop van de jaren wel veranderd.

De eerste tijd hebben we nog contact gehad met onze Duitse reisgenoten en Adolf kwam in de volgende winter nog een paar dagen bij ons logeren. Maar zoals dat meestal met vakantiecontacten gaat, vroeg of laat komt er een eind aan. Ik kreeg nog wel een paar kaarten van Adolf uit zijn militaire dienstperiode. Enkele foto's, ansichtkaarten, bioscoopkaartjes en het lijstje van wat ik meenam, zijn de enige herinneringen aan de fietstocht van 55 jaar geleden.

Christian Morgenstern (1805 - 1867): Der Rheinfall bei Schaffhausen

In memoriam Anneke Blommerde

Een bijdrage van de redactie van het jaarboek

In liefdevolle herinnering aan Anna Maria Wilhelmina [Anneke] Blommerde-Bogaarts, echtgenote van Johannes Cornelis Jacobus [Jan] Blommerde.

Op 1 mei jl. is te Roosendaal overleden Annie Blommerde. Ze werd op 11 november 1927 geboren te Standdaarbuiten. Ze kwam uit een gezin met drie broers. Ze woonden in een café vlakbij het veer over de Mark. Al heel vroeg moest ze haar vader afgeven. In haar jeugd leerde ze Jan kennen. Die kende al snel de weg naar het veer. En zo kwam het dat de twee kasteleinskinderen na 6 jaar in 1956 elkaar het jawoord gaven.

Intussen had Jan de bakkerszaak van Jan Knaap aan de Kerkstraat te Gastel overgenomen. Anneke ging aan de slag in de winkel en Jan werkte in de bakkerij en hij ventte het brood rond.

De winkel kende al gauw een grote toeloop. Anneke had een vriendelijk woord voor iedere klant en de kinderen gingen graag naar de bakkerij om er een brood te halen, want er was ook altijd een handvol lekkertjes voor hen. De kinderen van het schippersinternaat kwamen er ook graag. Ze kregen bij haar een aandachtig gehoor en ze was als een moeder voor hen. Befaamd was ook de Sinterklaas etalage. Elk jaar in november werd daarvoor de voorkamer ontruimd om al het lekkers te etaleren. Suikergoed, chocolade en marsepein.

Jan en Annie waren trots en verliefd op hun zaak maar nog meer op elkaar en ze waren onafscheidelijk. Helaas kwam hun kinderwens niet uit maar er waren toch vaak kinderen over de vloer die hartelijk ontvangen werden.

Naast werken was er ook ontspanning, bijvoorbeeld bij de activiteiten in wijkvereniging Torenzicht. Later kwam er meer tijd voor vakanties in Oostenrijk en weer later in Limburg en ten slotte in Rucphen.

De laatste tijd ging het met de gezondheid van Anneke achteruit. Ze viel in november en van toen af is ze nooit meer de oude geworden. Na een ziekbed in Lievensberg in Bergen op Zoom werd ze overgebracht naar Wiekendael in Roosendaal. Er leek weer wat vooruitgang te komen, maar op de kroningsdag ging het ineens slechter en nog dezelfde avond moest Jan afscheid nemen van zijn levensgezellin Anneke.

Op 7 mei was de plechtige uitvaartmis en daarna is ze begraven op het kerkhof te Gastel, waar iedereen nog afscheid van haar kon nemen.

In memoriam Liza Paantjes-Laanen

Een bijdrage van de familie Paantjes

Op 5 juni 2013 overleed in Gastel Elisa Paantjens-Laanen. Zij werd geboren te Roosendaal op 15 april 1919 en behoorde bij haar overlijden tot de oudste inwoners van Gastel. Zij was in Gastel een bekend figuur. Ze was een van de oprichtsters van de KVO, de Katholieke Vrouwen Organisatie, afdeling Oud Gastel. Ondanks het vroegtijdig overlijden van haar echtgenoot, waardoor ze met een groot gezin alleen achterbleef, was ze op sociaal gebied in Gastel zeer actief. Ze was ook lid van de heemkundekring.

Onderstaande bijdrage is een tekst die op haar uitvaart door de familie werd voorgelezen.

We zijn verdrietig maar vooral dankbaar, vol bewondering en trots.

Er lopen vele rode draden door het leven van ons moeder, maar een van de belangrijkste is toch wel haar doorzettingsvermogen, haar wil om nooit op te geven, steeds oplossingen te zoeken. Nooit ging ze bij de pakken neerzitten; iedere keer zag ze weer mogelijkheden om er bovenop te komen en het negatieve een positieve draai te geven.

Dat heeft haar de kracht gegeven om ondanks alle tegenslagen toch 94 jaar oud te worden. Dat ze die tegenslagen gehad heeft, is wel duidelijk. Reeds voor haar 20^e levensjaar kreeg ze van de doktoren te horen dat ze gezien haar gestel "niet oud zou worden".

Later toen ze inmiddels de 40 al gepasseerd was, herhaalde de toenmalige huisarts dat nog eens: ".....ze zou niet oud worden....." Maar eigenzinnig als ons moeder was, trok ze zich daar niet veel van aan. Bijna 60 operaties van top tot teen moest ze ondergaan, maar geholpen door haar onmetelijke pijngrens en gesteund door haar geloof in Maria gaf ze de moed nooit op. Iedere keer keek ze vooruit en zette ze weer een volgende stap. Zo ook toen ons pa onverwacht op 48 jarige leeftijd overleed en ons moeder in haar eentje moest gaan zorgen voor 8 kinderen van 1 tot 18 jaar oud.

Ze maakte er haar levenstaak van om ons op te voeden. In materieel opzicht kon ze ons, hoewel ze wel van alles aanpakte om wat geld bij te verdienen, niet veel meegeven. In alle andere opzichten heeft ze dat wel gedaan. Ze leerde ons dat

wanneer je iets wil, je er zelf energie in moet stoppen, ze leerde ons ook om om te gaan met tegenslagen, ze stimuleerde ons om te studeren, ze leerde ons om, bijvoorbeeld via het verenigingswerk, iets over te hebben voor de gemeenschap en je medemens en ze bracht ons bij wat saamhorigheid is.

Iedere keer zorgde ze er voor dat er iets voor het gezin georganiseerd werd, vroeger al op de Sinterklaasavonden met surprises, later de Sinterklaasmiddagen met bingo, ook haar verjaardagen met de hele “bups”, maar ook de weekeinden weg met de hele familie. Ze kon er tot aan haar laatste verjaardag geweldig van genieten om iedereen weer bij elkaar te zien.

Op de achtergrond bleef ons pa altijd een rol spelen. 5 Jaren hadden ze verkering, 20 jaren waren ze getrouwd maar ze heeft 75 jaren van hem gehouden. Zijn verjaardagen werden steeds gevierd, zijn sterfdag herinnerd. Zo bleef ons pa voor ons ma, maar ook voor ons “in leven”. Ze was er vast van overtuigd dat ze in de hemel weer herenigd zouden worden. Wij geloven dat graag!

Als je moeder overlijdt, raak je een stukje van je zelf kwijt, dat realiseren wij ons. Maar het verlies van de aanwezigheid van ons moeder wordt ruimschoots gecompenseerd door hetgeen ze ons gegeven en meegegeven heeft. Dat blijven wij ons herinneren en daar zijn we haar onmetelijk dankbaar voor!

In memoriam Olav Dierckxsens

Een bijdrage van de redactie van het Jaarboek

Op 16 oktober 2013 overleed te Kaatsheuvel de heer Olav Dierckxsens. Hij werd te Roosendaal geboren op 17 november 1948. Al vroeg ging zijn interesse uit naar het heemkundig gebeuren. Hij werd lid van verschillende heemkundekringen in West Brabant en zo ook van Heemkundekring Het Land van Gastel. De band met Gastel werd nauwer toen hij kandidaat-notaris werd bij kantoor Willemse aan de Kolonel den Oudenstraat.

Op nevenstaande foto is Olav actief als jurylid tijdens de Regionale West-Brabantse Heemkundequiz in Nispen op 22 november 1996. Op de foto staat hij tussen mede-jurylid Michel de Koning en presentatrice Veronique Roeg.

Hij kon zijn heemkundig werk verder uitoefenen als voorzitter van de Mastboom-Brosens stichting. Met hem kwam er iemand in het bestuur die de heemkunde welgezind was zoals de heer Matboom dat gewild zou hebben. Daardoor kwam er een samenwerking tussen de stichting en diverse heemkundekringen, waaronder onze kring. Na de aanvaarding van het notarisambt te Kaatsheuvel bleef hij zich inzetten voor de stichting en hield hij contact met het West-Brabantse.

West-Brabant heeft door zijn overlijden in hem een persoon verloren van grote betekenis voor de heemkunde.

In memoriam Toon Koevoets

Een bijdrage van Piet Peeters

Op 31 augustus 2013 is in Gastel overleden Toon Koevoets. Toon werd geboren op Kuivezand op 21 januari 1936. Hoewel hij kort bij Oudenbosch woonde voelde hij zich Gastelaar.

Na zijn schoolopleiding ging hij werken bij de rolluikenfirma Van Domburg in Gastel. Hij ging wonen in de Rijpersweg en was actief in het wijkgebeuren van wijk De Modderridders.

Toen de heemkundekring in Gastel begon, gaf hij zich al gauw op als lid en werd een vaste medewerker op de dinsdagmiddagen in ons museum. Daar werd gebruik gemaakt van zijn technisch inzicht. Bij tentoonstellingen en andere activiteiten was hij vaak aanwezig.

Zijn bijzondere belangstelling ging uit naar de tweede wereldoorlog en daarvan had hij een uitgebreide documentatie. Daar mochten we bij tentoonstellingen over dat onderwerp gebruik. Thuis had hij een grote verzameling van miniatuur vliegtuigen, voornamelijk van modellen uit de tweede wereldoorlog. Ook die mochten we gebruiken bij tentoonstellingen. Enige jaren geleden ging hij opruimen thuis en kregen we een gedeelte van zijn verzameling. Hij heeft zijn medewerking aan onze kring gegeven totdat de dinsdagwerkgroep haar activiteiten beëindigde. Vorig jaar verhuisde hij met zijn echtgenote naar een appartement van Molenweide. Al kort daarna ging het achteruit met zijn gezondheid. Hij kwam in de dagopvang van de Meeshoeve. Van de zomer werd het snel minder met hem en op 31 augustus jl. is hij overleden.

Rijksweg 17

Een bijdrage van Piet Peeters

Op 12 december 1962 was het 50 jaar geleden dat een gedeelte van rijksweg 17 nu A 17 in gebruik werd genomen. Dat ging zonder officiële plechtigheden.

De rijksweg stond al op het rijkswegenplan van 1938. De rijksweg zou West-Brabant een kortere verbinding geven met Rotterdam. In 1937 was er al een verbetering met het in gebruik nemen van de verkeersbrug bij Moerdijk. Daarvoor voer er een pont over het Hollands Diep. In West-Brabant zelf was de weg van Roosendaal naar die Moerdijkbrug nog eentje met hindernissen. Vanuit Roosendaal moest je via de Gastelseweg en de Roosendaalsebaan naar Gastel, vervolgens via de Steenstraat en Kralen naar Oudenbosch. In Oudenbosch langs het West Vaardeke naar de Standdaarbuitensedijk (Gastels grondgebied). Dan via een hoge Baileybrug naar Standdaarbuiten. Daar via de bochtige Molendijk naar Zevenbergen, waar je over twee smalle Baileybruggen twee keer over de haven moest. Vervolgens via de suikerfabriek en de Achterdijk naar Zevenbergschen Hoek. Daar kon je het treffen dat je bij allebei de spoorwegovergangen moest wachten. En dan kwam je op de A 16 waarmee je over de Moerdijkbrug kon om zo de weg te vervolgen naar Rotterdam. De komst van rijksweg 17 zou zo een grote verkorting in reistijd geven en veel veiliger kunnen zijn. Maar het zou nog lang duren voordat de weg gereed was. Toch werd er al voor de oorlog begonnen met de aankoop van grond en graafwerkzaamheden. Aan de westkant van Roosendaal werd al graafwerk gedaan. Dat werd stopgezet, maar de kuilen die gegraven werden, werden later gebruikt voor de aanleg van het oude zwembad De Stok.

De oorlog kwam er tussen en de aanleg van de weg had geen prioriteit. Na de herstelwerkzaamheden na de oorlog kwamen er weer herstelwerkzaamheden, maar nu na de watersnood van 1953. Bovendien lagen er ook plannen voor een Moerdijkkanaal, dat ongeveer hetzelfde tracé zou volgen, maar die plannen werden in de jaren 50 afgelast.

In 1958 werd dan toch de rijksweg aanbesteed en de aanleg werd gegund aan de firma Smallegange uit Aerdenhout. Het tracé kwam ook door Gastel. In 1959 werd begonnen met de aanleg van de weg.

De grond werd uitgegraven en er kwam rivierzand voor in de plaats. Dat werd per schip aangevoerd vanuit de Mark voor het "Gastelse" stuk. Daarvoor kwam een buisleiding waardoor het zand werd opgespoten. Er werd ook begonnen met een viaduct aan de Kralen over de weg naar Oudenbosch. Daar werd echter onvoldoende rekening gehouden met de fietsers. Het verkeer dat vanaf richting Moerdijk de weg af moest, had door de peilers van het viaduct een slecht zicht op verkeer dat van links kwam.

In de jaren tachtig waren er plannen om daar iets aan te doen. Er lag een ingewikkeld plan met rotondes om het voor de fietsers veiliger te maken, maar tot uitvoering kwam het niet. De kruising met de Roosendaalsebaan werd gelijkvloers. Daar werden vragen bij gesteld, want waar was het drukst? Op de weg naar Oudenbosch of op de weg naar Roosendaal? Wij hadden het idee dat de Roosendaalsebaan drukker was. Wel werden op de kruising met de Roosendaalsebaan twee keer twee rijstroken gemaakt, zodat je bij het oversteken maar een kant uit hoefde te kijken per rijstrook. Rijksweg 17 bestond voor de rest nog maar uit twee rijstroken. De weg was op 12 december 1962 ook nog niet klaar. Bij Zevenbergen stopte de weg bij buurtschap de Pelikaan en dan moest je nog langs Zevenbergen in de richting van de A 16, die er voor de oorlog al lag.

Betonfabriek Smallegange

Het duurde nog tot 1968 voordat Rijksweg 17 bij Zevenbergschen Hoek aansluiting kreeg op de A 16. Er kwamen nu twee maal twee gescheiden rijbanen en werd de kruising met de Roosendaalsebaan ook voorzien van een viaduct. Door de jaren bewees de rijksweg haar nut, het is er steeds drukker geworden.

De komst van de weg bracht voor velen gemak, hoewel dat in het begin wel meeviel. Het was er nog niet zo druk, maar de pendelaars die met hun busjes naar en van Rotterdam reden, hadden er groot voordeel bij.

Voor sommige families bracht de weg verdriet, ook in Gastel. G. Jacobs kreeg al spoedig een ongeluk met de brommer op de kruising met de Roosendaalsebaan en er zouden nog veel aanrijdingen op dat punt volgen. In de herinnering staat nog steeds het tragische gebeuren met de broertjes Antens, die bedolven werden in een kuil langs de weg, waarbij ze allebei het leven lieten.

Zwemmen in Gastel

Een bijdrage van Piet Peeters

“Kundok al zwemme in un teil?” Met deze zin begon het carnavalslied van 1963 en als je in die tijd Gastel zwemmen wilde, waren er weinig andere mogelijkheden. In datzelfde jaar waren er op de Veluwe discussies of daar de (openlucht) zwembaden op zondag opengesteld moesten worden. Dat was in die protestantse streek uit den boze. Dat werd hier belachelijk gevonden, maar het was wel zo dat daar elk dorp al een zwembad had en wij nog niet.

Konden Gastelaren in die tijd dan niet zwemmen? Al voor de oorlog gingen sommige zwemlustigen naar Zonneland in Roosendaal. Maar voor de meeste jongens was de enige mogelijkheid te poedelen in de bansloot 't Oefke bij de Barlaqueseweg, door de Gastelaar Blokseweg genoemd. Zwembroek? Nee. Je onderbroek achterstevoren.

De meer “gevorderden” gingen zwemmen in de Mark bij Stampersgat en de waaglustigen sprongen vanaf de brug en zelfs vanaf het hoge Boerenbondgebouw aan de Fijnaartse oever.

Na de oorlog kwam in Roosendaal Zwembad De Stok. Wat mijzelf betreft: een schoolmeester werd geacht te kunnen zwemmen en dus gingen we in onze kweekschooltijd in het derde leerjaar (1958-1959) met de bus naar Breda in het overdekte sportfondsenbad op zwemles. Daar haalde ik de zwemproef: 75 meter schoolslag, 50 meter rugslag en 1 minuut watertrappen.

Dat kwam later goed uit in de militaire diensttijd. De dienstplichtigen kregen daar zwemles en in ons geval gingen we in de vroege ochtend naar een openluchtbad in Barneveld. Ik reed de vrachtauto met als “lading” 18 pelotonsgenoten naar dat zwembad. Er moest iemand bij de auto blijven en aangezien ik de zwemproef had gehaald, hoefde ik niet per se mee het water in. Als het lekker weer was ging ik wel mee en dan paste een ander op de vrachtauto.

In onze streek was intussen in 1956 Bosbad Hoeven in gebruik genomen, dus dichterbij zwemmen was mogelijk. Daarna volgde in 1961 het overdekte zwembad te Oudenbosch. De leerlingen van de schippersschool gingen op les in Etten, waar toen nog een overdekt bad was.

Eind jaren 60 werd in Gastel schoolzwemmen ingevoerd en gingen de scholieren naar Fijnaart. De vraag om een zwembad in Gastel werd steeds groter. Begin jaren 70 kwamen de plannen en in samenwerking met de Stichting Sportfondsenbaden werd ons zwembad geopend in 1974. Dat duurde niet zo lang want het kwam er op neer dat per seizoen maar gemiddeld zes schoolzwemlessen genomen konden worden. Daarvan werd veel gebruik gemaakt, ook voor schoolzwemmen.

De zomervakantie viel midden in het seizoen en het weer was niet altijd goed voor de zwemles. Daarom werd er voor de zwemles uitgeweken naar Oudenbosch.

In 1973 kwam er een zwemvereniging: De Vuurtoren. Die ging in de tijd dat er niet in Gastel gezwommen kon worden naar Bosbad Hoeven waar toen een overdekt zwembad geopend werd. En naar goede Gastelse traditie kwam er na enkele jaren een afsplitsing. Deze nieuwe zwemclub heette: Zwem en Poloclub The Yellows. De Vuurtoren viert dit jaar trouwens haar veertigjarig bestaan.

Door de jaren heen werd het voor de gemeente steeds moeilijker om het bad te exploiteren. Er moest veel geld bij. In 1988 waren er dan ook plannen om het bad te sluiten. Er waren felle discussies tussen voor en tegenstanders van sluiting. Onder leiding van Kees de Ridder kwam een comité bijeen tot behoud van het zwembad. De raad ging overstag in zoverre dat de subsidiekraan niet helemaal dichtgedraaid werd. Het comité mocht aan de slag en met behulp van een aantal vrijwilligers draaide het zwembad weer als vanouds. Er werd verwarming geïnstalleerd d.m.v. slangen op het dak die door de zonnewarmte opgewarmd werden en zo werd het bad ook aantrekkelijk voor ouderen en kon het bad langer gebruikt worden. Ook werd en wordt het bad bezocht door zwemmers van buiten Gastel vanwege die verwarming maar ook door de gezellige entourage. In de ochtend wordt de verwarming een extra tandje bijgezet voor de ouderen die dan op het zwembad vertoeven. Ze trekken een baantje of gaan alleen al voor de sociale kontakten.

Naast zwemmen in Gastel wordt door Gastelaren ook gezwommen in andere zwemclubs. Bij zwemclub Hieronymus van Roosendaal zijn verschillende Gastelse zwemmers aangesloten. Bekend zijn de broers Bas en Coen de Bruyn die zich op provinciaal niveau kunnen meten met de besten. En dan is er ook Merijn van Zundert die op het ogenblik vertoeft in de Verenigde Staten, waar hij in training is voor het zwemmen.

Medio juni zochten weer vele Gastelaren het water op als onderdeel van de triatlon. Die begon in 1985. Het zwemonderdeel werd toen afgewerkt in het zwembad. Het was een echte Gastelse aangelegenheid, met als winnaar Gerard Mulder. Het jaar daarop werd er gezwommen in de Vliet bij Gastelsveer. Het water moest 16 graden zijn. Dat was het niet, maar er werd een keteltje heet water in de Vliet gegoten en daarbij werd de thermometer gehangen. Toen was het water warm genoeg. Er werd ook verwacht dat bij het fietsonderdeel een helm werd opgezet en er kwam er eentje met een speelgoedhelmpje.

Café Gastelsveer werd voor die gelegenheid weer heropend en er was volop klandizie van het publiek. Door de jaren kwam er ook deelname van buitenaf en nu is het zo dat er al gedacht wordt aan een deelnamestop vanwege het grote aantal fietsers.

In 1994 kwam er op woensdagmiddag de jeugdtriatlon bij. Die is intussen verplaatst naar de vrijdagavond. In die tijd werd ook de trio triatlon ingevoerd, waarbij de drie onderdelen zwemmen, fietsen en lopen door een team van drie personen wordt afgewerkt. Omdat daar voornamelijk Gastelaren aan meedoen, is dat een grote publiekstrekker. Mooi is het om te zien dat er teams zijn van drie generaties. De triatlon is intussen een activiteit die niet meer is weg te denken uit Gastel en de betiteling Brabants Mooiste is dan ook terecht met al die deelnemers die van heinde en verre komen.

Mijn jonge jaren als smid

Inleiding

Bart Derene werd geboren in 1938 als zoon van Janus Derene en Sientje Broos op Kuivezand 39. Zijn jeugdjaren bracht hij door op Kuivezand; het was daar Gastel. Zoals veel mensen die daar woonden was je meer aangewezen op Oudenbosch. Na zijn trouwen ging hij in Oudenbosch wonen in de lepenstraat.

Zijn eerste werkkring was bij smid Dekkers in Oudenbosch. Hij werkte daar tot zijn militaire dienstitijd. Daarna trad hij in de voetsporen van zijn vader en werkte hij bij Philips. Na enkele jaren ging hij in de Botlek werken. Dat verdiende beter. Vervolgens werkte hij op de glaswolfabriek in Etten Leur en daarna nog op de suikerfabriek in Steenberg. Toen die sloot ging hij werken op de suikerfabriek in Breda, waar hij bleef tot zijn pensioen.

Intussen woont hij met zijn vrouw al weer een tijd op de Zellebergen in Oudenbosch.

Lotgevallen uit het leven van Bart Derene

Met 15 jaar ging ik werken bij mijn eerste werkgever smid Dekkers uit Oudenbosch. Wat deden we daar zoal? We maakten daar veel reparatiebeugels, bestemd voor de waterleidingmaatschappij. Bij lekkage werden die om de grotere waterleidingbuizen geklemd. Er werden ook nieuwe banden gelegd om spekkuijen en soms om een wijnavat. We zetten ook nieuwe stukken en smoorkleppen in de plattebuiskachels. Een heel vies werkje was het repareren van gierkarren. In de loop van de jaren was het materiaal helemaal doortrokken van de stront en als je daar aan moest lassen dan stonk dat verschrikkelijk.

We maakten ook gootbeugels voor diverse aannemers in allerlei soorten en maten. Verder maakten we karbanden voor boerenkarren. De houten karwielen werden gemaakt door wagenmaker Jac. van Mechelen. Die wielbanden moesten erg precies van maat zijn. Ze werden warm gestookt en om de houten wielen gelegd en daarna met water afgekoeld. Daardoor krompen ze en klemden om het wiel. Als de band te ruim was bleef hij loszitten en was hij te krap dan kon hij bij het krimpen het houten wiel in elkaar drukken.

De grootste wielen die we ooit gemaakt hebben waren bestemd voor een 'mallejan'. Dat is een kar speciaal gemaakt voor het vervoer van boomstammen. We deden dat met twee smidsvuren en we deden er 12 uur over om een dergelijke band warm genoeg te maken.

Er was veel werk voor de boeren: o.a. ploegijzers voor paardenploegen en later voor tractorploegen. Die ploegijzers werden flink warm gestookt en dan met de 'pen' van de voorhamer tot dun uitgesmeed en daarna geslepen. De 'pen' (achterzijde van de kop van de hamer) kan vlakspits uitlopend zijn of bolvormig.

Paardenijzers maakten we alleen, maar als we tractorijzers maakten deden we dat met zijn tweeën.

We maakten ook 'osklippels' ook wel 'aarsknuppels' genoemd. Die waren voor twee paarden naast elkaar en dus breder. We noemden die een 'zwing'. Het was ook de tijd dat er nog veel paarden beslagen werden. Vaak waren dat dikke knollen. De boeren kwamen meestal op regenachtige dagen. Dan ging dat zonder verlet, want er kon dan toch niet op het land worden gewerkt.

Er waren nog al eens problemen met die dieren. Er waren paarden bij die onder geen beding de hoefstal in wilden en zich bleven verzetten. Er werd dan een touw gebonden om een van de voorbenen en deze werd dan steeds naar voren getrokken waardoor het paard een stapje moest verzetten om te kunnen blijven staan. Zo haalden we hem langzaam binnen.

Weer een andere knol, daar was van bekend dat hij zich liet vallen zodra hij binnen de hoefstal was. We stonden dan klaar met een balk die we onder zijn buik schoven. Boven de hoefstal was een Weston takel opgehangen en daarmee werd hij van de grond gehesen. Hij werd dan zwevend beslagen.

Weer anderen begonnen, zodra ze stilstonden te pissen, wat ontzettend begon te stinken, vooral in de zomer. Sommigen waren zo zenuwachtig dat ze zo dun scheten als een koe. Had het paard een lange staart dan werd je als het ware gewaarschuwd, maar de meesten hadden een 'blokstaart', waardoor je regelmatig te laat was. Dan viel je goed in de prijzen.

Op een keer werkte ik aan het rechter voorbeen en de smid zelf was bezig met het linkerachterbeen. Dat werd vaak gedaan als het druk was. Ik ging rechtop staan en keek over de kont van het paard naar de achterkant en zag het paard zijn staartje lichten. Ik dacht: Zal ik roepen of niet, maar ik was al te laat en de baas kreeg de volle laag in zijn kraag. Toen hij daarna rechtop ging staan, kreeg hij nog eens een lading in zijn gezicht. Hij verdween naar binnen en heb hem heel de middag niet meer gezien.

Een lange staart werd altijd vastgebonden omdat ze je daarmee lekker in je gezicht konden slaan.

Er waren ook paarden die probeerden te trappen. Dat kon levensgevaarlijk zijn. Weer anderen gingen bijten. Ze pakten je bij de schouder en begonnen flink te knijpen. De andere dag was je schouder flink blauw en pijnlijk. Dan had je er weer die van die lange slijmflarden in je nek slingerden.

Je kunt snappen dat ik een hekel had aan al die knollen en aan sommigen in het bijzonder.

De smid had ook het onderhoud van al die kloosters in Oudenbosch. Overal stonden grote hoge kachels en die moesten elk jaar worden opgehaald en naar de smederij worden gebracht voor onderhoud. In de herfst moesten ze weer terug en dat vaak naar de eerste verdieping. Dat was handwerk en niet bepaald een licht karwei. Op

een dag was het Angelusklokje van klooster Sint Anna kapot. Dat klokje werd elke dag om 12 uur geluid. Het werd met stoeltje en al naar de smederij gebracht en prima gerepareerd. Toen we teruggingen liepen we door een brede goot. Daarbij kwamen we voorbij de ziekenzaal van de nonnen. Alle ramen boven op het dak waren wit geverfd behalve een. Dat was misschien kapot geweest. Toen we voorbij het ongeverfde raam kwamen zagen we dat ze een van de zieke nonnen aan het wassen waren. Ik had nog nooit een blote vrouw gezien en bleef stiekem even kijken, maar toen een collega zijn schroevendraaier liet vallen keek de wassende non naar boven. Ze trok met een ruk de lakens over de non in het bed en verdween. Nog geen vijf minuten later kwam de baas op zijn damesfiets aangesjeesd en riep al uit de verte: Inpakken en wegwezen.

Een andere keer waren we binnen het klooster een trapleuning aan het stellen, toen er steeds een oud nonnetje bij ons in de buurt bleef. Toen binnen de school van lokaal werd gewisseld gingen de meisjes de trap op en af. Toen wij de opgaande meisjes achterna keken verdween plotseling het oude nonnetje en vijf minuten later kwam weer onze baas aangestormd en zoals we al verwachtten: Inpakken en wegwezen. Wat jullie nou weer uitgehaald hebben weet ik niet maar het zit weer niet goed.

Op een keer kwam circus Tony Boltini met vier witte paarden om ze te laten beslaan. De paarden mochten in eerste instantie niet in de hoefstal want dat waren ze niet gewend. Toen de baas stelde: "Of in de hoefstal of helemaal niet" gingen ze toch in de hoefstal. Het eerste paard kon zonder problemen worden beslagen. Bij het tweede paard ging het helemaal fout. Hij stond nog maar net binnen toen hij met een klap de zijbalk uit de hoefstal sloeg. Hij sprong er aan de zijkant uit bovenop de zaagmachine. Van schrik sprong hij als een dolle door de smederij. Hij kwam met zijn buik op de punt van het aambeeld en kreeg daarbij een gat in zijn lijf. Daarna sloopte hij zowat de hele smederij. We maakten dat we wegkwamen en wachtten op de veearts die het paard eerst met een pijltje verdoofde en daarna dood spoot. Er kwamen experts van de verzekering kijken. Hoe dat is afgelopen is ons nooit verteld.

We hadden in die tijd een flink karwei aan de koepel van de basiliek. Het kleine koepeltje boven de grote koepel, de zogenaamde lantaarn, bevatte een knoopplaat die oorspronkelijk 25 mm dik was geweest. Maar die was nog maar net zo dik als een broodmes en moest daarom vervangen worden. Het eerste probleem was al meteen het trapje dat tegen de koepel omhoog liep. Dat was totaal versleten en moest beetje bij beetje vervangen worden. Boven aangekomen bij het kleine koepeltje zagen we dat het luik, dat in de houten vloer hoorde te zitten, op een of andere manier was verdwenen. Het gevolg was dat binnen het koepeltje tientallen duiven een goed onderkomen hadden gevonden. Er lag dan ook een laag stront en die stonk door de warmte ontzettend. We moesten eerst een hele dag ruimen voor

we iets konden beginnen. Alle materiaal en gereedschap moest met een touw naar boven worden getrokken en dat was een heel gedoe. Het uitzicht boven was wel erg mooi. Bij helder weer kon je de Moerdijkbrug zien. Ik stond op de stangen die de kleine koepel met de grote verbonden en gleed uit waardoor ik een stukje naar beneden viel. Ik kon me vastgrijpen aan de onderliggende stangen. Daarbij trapte ik een groot stuk glas uit de grote koepel. Dat viel zigzaggend de kerk in om het baldakijn heen. Kandelaars en bloemen werden van het altaar geveegd. Wat waren we geschrokken.

Alle ornamenten die op de grote koepel zaten waren van zink. Ze waren allemaal kapot. In elk van die dingen nestelde wel een kauw of kraai. Heel veel later werd er een koperen bekleding op gemaakt. Die was wel duur, maar vrijwel onverslijtbaar.

We wilden natuurlijk onze naam zo hoog mogelijk op de kerk zetten, dus klommen we via de bliksemafleider naar boven. Toen we naar beneden klommen, lieten de beugels los maar dat kon ons toen niet deren. We waren jong en wilden wat. Nu zou ik het voor geen miljoen doen!

Pastoor Van Heyst kwam met zijn rokken opgebonden naar boven en dat konden we wel waarderen. Dezelfde pastoor had een hele grote brandkast en hij had de smid gevraagd of wij die kast in de tuin konden zetten. Dan kon hij dienen als konijnenhok. We hadden de kast platgegooid en rolden hem op pijpjes door de gang en de keuken. Daar ging het fout. Het gevaarte helde en begon harder te rollen. De pastoor wilde hem tegenhouden en zat er met zijn tenen onder. We kwamen tot de ontdekking dat zijn woordenschat ook de nodige vloeken had.

Op de Langenberg woonde een gezin met veel kinderen. Een van de oudere meisjes had in de ogen van haar vader iets verkeerd gedaan. Hij sloeg haar met een kachelring, waaraan een handvat zat, op haar hoofd. Die ring was over haar oren geschoven en was er niet meer vanaf te krijgen. Zo kwamen ze bij de smid om die ring te laten verwijderen. Toen we voldoende uitgelachen waren hebben we met een blikshaar de ring er af geknipt. Ze was erg blij.

Op zekere dag trouwde een van de knechts en hij stelde voor om op een andere dag een trouwfeestje te vieren. Zo gezegd zo gedaan. Hij liet tussen de middag een fles cognac afgeven bij de smederij. We zetten die achter de draaibank. We namen om de beurt een slok uit de fles. De baas mocht het natuurlijk niet zien. Het ging echter fout toen we punten moesten smeden aan vierkant ijzer van 25 mm. Die punten waren voor een hekwerk voor het nonnenklooster. Het ijzer werd flink heet gestookt en dan tot een punt uitgesmeed. De smid sloeg voor met een smeedhamer en gaf aan waar wij dan met de voorhamer moesten slaan. Onder invloed van de cognac ging ik in de fout. Ik sloeg naast het ijzer op het aambeeld en de hamer vloog net zo hard naar boven als hij naar beneden was gegaan. Daarbij raakte hij mijn voorhoofd net boven mijn oog en daar ontstond een fraaie bult.

De baas stuurde mij naar huis, maar dat deed ik niet. Ik ging naar café Montana aan de overkant en nam nog een paar cognacjes. Fietste toen naar huis en werd zo ziek dat ik twee nachten en een dag heb geslapen. Dat werd vier weken geen zakgeld, want het verlet moest ik zelf betalen. Dat was mijn eerste kennismaking met alcohol.

De oudste knecht bij de smid was bij de Nationale Reserve*. Ik liet me overhalen om er ook bij te gaan. Dan hoefde ik niet in militaire dienst, maar dat klopte niet. Dat gold waarschijnlijk wel voor middenstanders, want die gingen geen van allen in dienst. Met de N.R. werden ook regelmatig oefeningen gehouden bijvoorbeeld Gastel tegen Oudenbosch. Het oorlogsterrein was meestal het bos Pagnevaart. We hadden in die tijd nog geweren die na elk schot gespannen moesten worden. De losse flodders waarmee we schoten waren voorzien van houten punten en van dichtbij best gevaarlijk. Er was opdracht om bij het schieten de loop omhoog te richten, zodat er geen ongelukken zouden kunnen gebeuren.

Op een avond kropen we door een diepe, droogstaande sloot. Daarbij struikelde iemand tegen de trekker van zijn geweer en dat ging af. De persoon, die voor hem kroop kreeg de volle lading in zijn kont. Hij jankte als een speenvarken, werd over de bagagedrager van een fiets gehangen en zo naar dokter van Son gebracht. Die peuterde tientallen splinters uit zijn achterwerk en smeerde zijn achterdeel in met jodium. Op een andere keer vroeg de commandant van de N.R. of iemand een plaats wist waar je een oefening kon houden met een mortier. Ik stelde De Plomperd voor. Dat gebied bestond uit water, gras en houtopschot in Gastels Laag. Zo gezegd zo gedaan. Op een zaterdag stelde we de mortier op en schoten eerst een rookgranaat tussen de struiken. Na een kleine verstelling schoten we een brisantgranaat af. Die kwam mooi in het midden van de Plomperd terecht. Plotseling kwam er een paard tussen de bosjes vandaan gerend. De commandant riep hard: Onmiddellijk inpakken en wegwezen! Dit gaat niet goed aflopen. We hadden nog nooit zo snel ingepakt.

Tijdens een oefening kwamen we bij een boerderij, waar een van onze medesoldaten woonachtig was. Hij stelde voor dat hij naar binnen zou gaan en dan zijn ouders aan de praat houden. Wij zouden dan via het kelderraam de kelder binnengaan om enkele weckflessen met gehaktballen te arresteren. Later lagen we tussen de bosjes gehaktballen te eten.

In de winter, als het slecht weer was, kregen we theorieles zoals het demonteren en monteren van een mitrailleur. Dit wapen was opgeborgen in café Nuyten, waar ook de lessen werden gegeven. De mitrailleur werd gehaald door zoon Kees. Er zaten nog patronen in. We hoorden tak, tak, tak. Kees kwam binnen en zei: Ik heb hem maar even leeggeschoten in het kolenhok. Dat hij daarbij door terugkaatsende kogels geraakt zou kunnen worden, was hij gemakshalve maar vergeten.

Op een winteravond zouden we les krijgen van een luchtmachtofficier. Door een of andere oorzaak kwam hij niet opdagen. We brachten de tijd door met kletsen en kaarten. Op een bepaald moment vroeg Kees: Wat zou er gebeuren als je een aantal kogels in de kachel gooit? De een zei: Dan hoor je alleen plof. De ander: Dat geloof je toch zelf niet. Een derde opperde: Dan komen de kogels een voor een naar buiten gevlogen en zouden ons wel eens kunnen doden.

Wat wij echter niet wisten, was dat hij al kogels in de kachel had gegooit. Omdat de bovenste kolen nog ver van het vuur waren gebeurde er niets. Om ongeveer elf uur ontstond er plotseling een harde knal en het verchroomde deksel van de kachel zat vast in het plafond. De kachel was langs open gescheurd evenals de kachelpijpen die door het café liepen. Wij zagen allemaal pikzwart. De moeder van Kees, die van de trap afkwam, schrok zich voor de tweede keer de rambam, omdat ze dacht dat we allemaal verbrand waren. Later konden we er wel om lachen, maar als Kees iets voorstelde waren we bijzonder op onze hoede.

*Het Korps Nationale Reserve (Natres) is een Nederlands reserveleger dat valt onder de Koninklijke Landmacht. Het is opgericht in 1948 ter verdediging van ons land. Het is een korps, dat bestaat uit vrijwilligers, die daarnaast een burgerbaan hebben. Het korps werd en wordt ook ingeschakeld bij calamiteiten. De leden oefenen regelmatig in de avond of soms op zaterdag.

Het Glazen Huis

Een bijdrage van Piet Peeters

In het weekend van 8 en 9 juni 2013 stond Gastel bol van de activiteiten die te maken hadden met het Glazen Huis.

Aanleiding om in navolging van radio 3 FM een Glazen Huis in te richten was het feit dat de gemeente plannen heeft om de subsidiekraan voor het Gastelse zwembad Blankershove dicht te draaien. De bedoeling was om geld bijeen te brengen zodat het zwembad, ook na enkele recente slechte zomers, nog open kan blijven.

Daarvoor kwamen zes Gastelse ondernemers bijeen en die zouden in juni 48 uur in een Glazen Huis bivakkeren, zonder eten en met maar weinig slaap. Door allerlei acties zou dan geld bijeen worden gebracht met als streefbedrag € 50.000. Om een en ander ook statutair vast te leggen werd de stichting Gastels Belang opgericht. In het bestuur zaten notaris E. ter Brink, oud- kastelein Fr. Vogelaars en fysiotherapeut D. van Zuylichem.

In februari werden de plannen wereldkundig gemaakt. Met mondjesmaat werden de zes deelnemers bekendgemaakt: Rinie Rockx, Diana Broos, Ronnie Lazaroms, Remco van den Heuvel, Jan Vermunt en Eric Kempenaars. Op 4 maart werd er een informatieavond belegd voor instellingen en verenigingen en al gauw bleek dat er voldoende respons was om aan de slag te gaan met het Glazen Huis. Dat huis zou met medewerking van de gemeente komen te staan op de jeu de boulebaan aan de Schoolstraat.

Verschillende verenigingen en scholen begonnen met acties. De Heemkundekring verkocht placemats, de scholen begonnen een inzamelingactie van statiegeldflessen. De Sint Joannesschool organiseerde een sponsoractie die € 2896,25 op zou brengen, bijna €15,00 per leerling! De flessenactie bracht € 900,00 op.

Op de woensdag voorafgaande aan het weekeinde van het Glazen Huis, was er een straatspeelmiddag op de Markt en de opbrengst: € 540,00, was voor het Glazen Huis. Huis aan huis werden enveloppen rondgebracht en velen leverden die gevuld met hun gaven af bij het huis.

Verschillende instanties boden hulp aan. De stichting Kinderopvang Oud Gastel verzorgde het kinderfeestje op vrijdagmiddag. De speelattributen, werden betaald door een plaatselijke bank. Medewerkers van een supermarkt vroegen aan de klanten of er 50 cent bij de koopsom kon en de meesten deden dat. TV Halderberge zette een hele ploeg in om dagenlang uit te zenden. Jammer was daarvan dat de uitzending analoog was en niet digitaal, zodat de kijkers met een digitaal toestel de uitzendingen niet konden volgen. Op het terrein kwamen naast het Glazen Huis stellingen om opnamen te maken vanuit de hoogte.

Massale belangstelling voor de actie Glazen Huis

Op vrijdagmiddag begon de actie Het Glazen Huis. In de middag werd het zestal nog toegesproken door de voorzitter van de stichting Van Zuylichem en door de burgemeester van Halderberge. Daarbij waren de kinderen van de onderbouw van de basisscholen aanwezig en de zes konden naar binnen. Voor de leerlingen van de bovenbouw werd de ceremonie nog eens herhaald waarbij de burgemeester een pleidooi hield voor het behoud van het zwembad voor de jeugd en later de kinderen daarvan. De gebroeders Ko, die gratis medewerking verleenden, zongen de inwoners naar binnen.

Zowel jong als .....

Later die middag was er het grootste kinderfeestje van Gastel verzorgd door Kinderopvang Oud Gastel, weer gevolgd door een dorpsfeest en barbecue.

Daarvoor was veel belangstelling. De sportievelingen kwamen later aan de beurt in een sportmeerkamp en een nachtmarathon georganiseerd door de sportverenigingen. Intussen konden verzoeknummers aangevraagd worden en tegen

.....Oud waren present!

betaling werden die dan afgespeeld. Het was een komen en gaan van mensen met enveloppen waarin gulle gaven gedaan waren.

Op zaterdag 8 juni in de voormiddag kon je een gezondheidstest laten doen, uitgevoerd door medisch centrum Nieuw Gastel. En ook in de voormiddag werd een recordpoging gedaan om het

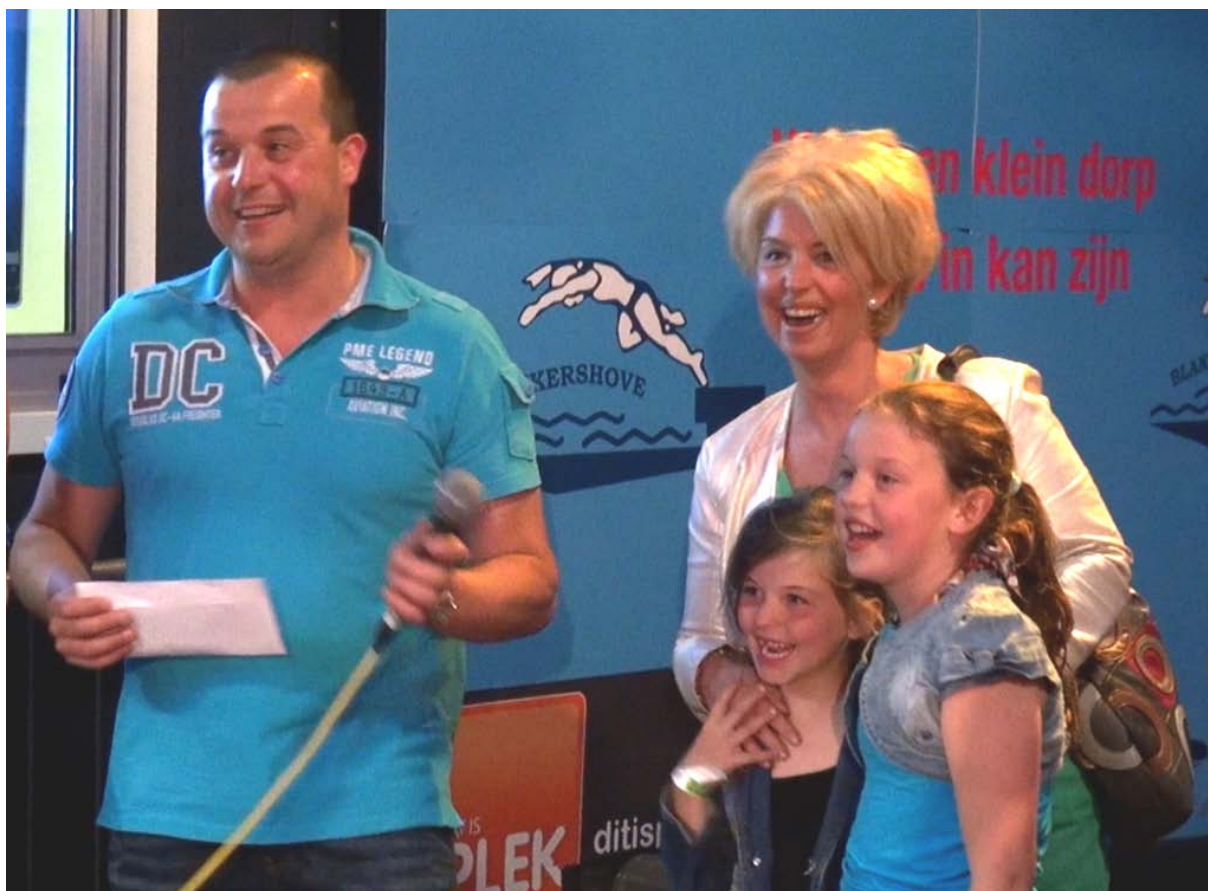
langste gebak van Gastel te maken. De taarten die daarbij gemaakt werden, kwamen terecht bij de bewoners in de nabije buurt want die hadden weinig rust met de welluidende muziek.

Remco van den Heuvel aan de knoppen

Om 10.00 uur was er € 17.000 binnen gehaald en om 16.30 uur € 28.000. Om 21.30 uur stond de teller op € 33.212. Toen stond de Rodeoshow op het programma, verzorgd door de KPJ, waarbij je kon proberen op de stier te blijven zitten. Er was ook een schuimbad, waarin je een duik kon nemen. Enkele agrariërs

schonken intussen € 500. De KPJ-actie bracht € 1500 in het laatje. € 500 kwam van een Gastels schoonmaakbedrijf, een verzekeringsmaatschappij en het plaatselijke notariskantoor.

Transportondernemer Ben Akkermans en zijn gezin komen een enveloppe met € 600 overhandigen

Het werd dolle pret. Ook in de nacht toen wat late stappers een serenade kwamen brengen aan de zes. Intussen hadden die de opdracht gekregen om er iets ludieks van te maken en dat werd een gedicht over nachtgedachten. Laat in de avond waren Perry en Sven Megens op de tandem gestapt om 12 uur à € 175 per uur met een vaartje van 36 km per uur op de rollen te rijden.

Op zondag om 8.30 uur was er € 42.000 binnen. Volgens oude traditie werd er bij het huis een openluchtmis opgedragen door pastor van Gerwen. Die was blij verast door het aantal gelovigen. Dat had hij in jaren niet gezien. De collecte bracht € 692 op. De tourclub Kruisland bracht door middel van toerritten € 210 bij elkaar. Het dauwtrappen € 600 en een tatouagiste € 400.

Intussen was er een optreden van popkoor Buiten Bereik en liet een oldtimerclub liet fraaie modellen zien. Van de familie V. kwam € 150 en zo ging het maar door tot het rond 14.00 uur tijd werd om het zestal weer de vrijheid te geven. Daarvoor waren de beide Gastels wethouders aangetreden. Die deden ook hun woordje en wethouder P. had voor de zes een appeltje. Niet iedereen was opgetogen over deze actie. Het gaf een dubbel gevoel omdat de bezuinigingsplannen van de raad wel

eens het zwembad de das om zouden kunnen doen. De huisbewoners waren blij dat ze weer naar buiten konden en ze waren net als iedereen opgetogen over de opbrengst die met € 68.343,18 ver boven de verwachte opbrengst kwam. Ze

gaven alle zes ook nog eens € 500.

Kees Tak en de verzamelde Gastelse musici laten zich niet onbetuigd!

Het verlaten van het Huis was het startsein voor de afterparty, waarbij een heleboel liefhebbers van een drankje, een hapje en de leut zich niet onbetuigd

lieten. Dat was nog niet het einde, want ook op de bank werden giften gedaan. Ook het haringhappen van de Halderbergse ondernemers in het Veerhuis op woensdag 12 juni stond in het teken van het Glazen Huis.

De deelnemers aan het Glazen Huis ontvangen na afloop een verdiend bloemetje

Al met al hebben veel Gastelaren, maar ook mensen uit de omgeving laten zien waarin ons Gastel groot kan zijn. Het was een feest dat we wellicht voorlopig niet meer zullen meemaken. Dat alles voor ons zwembad waarvan de zwemlustigen ondanks de crisistijd hopelijk nog jaren zullen kunnen genieten.

Foto's: Andrien Schijvenaars/Luelle Media

Mijn jaren op Kuivezand in de jaren 40 en 50 van de vorige eeuw

Herinneringen van Bart Derene

In Jaarboek 2012 stond een verhalenserie van Bart Derene over wat hij zoal had meegemaakt in de jaren dat hij op Kuivezand woonde. De verhalen speelden zich af in de jaren 40 en 50 van de vorige eeuw.

Kuivezand is een buurtschap gelegen tussen Oud Gastel en Oudenbosch. Het hoort bij Gastel, maar ligt dichterbij Oudenbosch, reden waarom nogal wat bewoners meer georiënteerd waren op Oudenbosch.

Hierna volgt een nieuwe serie verhalen van Bart.

Thuis gebeurd

Het was niet allemaal leut en voorspoed. Een van mijn broers had als vierjarig kind een flinke brandwond opgelopen. Hij jankte als een speenvarken. Moeder zei: Ga er vlug mee naar Kee Bosch, dan kan ze het boeten. Kee deed een bepaald ritueel en hij hield acuut op mee blèten. Een kind speelt geen komedie, dus hoe dat nou kon, daar snapte ik niks van. Kee zei wel: Hier moet je direct mee naar de dokter gaan want ik kan hem niet genezen.

Een belangrijk meubelstuk was de plattebuiskachel. Het ene moment bloedheet en dan bijna weer koud. Stootte je tegen de knor, dat was de voorkant, dan had je meestal een lichte brandwond. Kwam je echter tegen de pot dan had je flink prijs. Maar het was zo lekker met je voeten op de onderkant en dan je knieën voorzichtig rond de pot met je handen op de roeikes. Dikwijls stonden er plankjes met daarop gespannen mollenvelletjes die moesten drogen. Je mocht toen nog mollensteken.

Ook de vellen van de konijnen, die we geslacht hadden, werden binnenste buiten gekeerd en volgestopt met stro en dan gedroogd. Een paar keer per jaar kwam er een 'sjacheraar' langs die dan de gedroogde vellen opkocht.

Op die plattebuiskachel poften we ook erwtes. We paken een deksel van een stroopbus, een beetje boter erin en op de kachel er mee. Wij vonden het een echte lekkernij. Soms sprongen ze uit het blik en moesten we er achteraan.

Wat we ook lekker vonden waren de stroopbrokken die ons moeder zelf maakte. Hoe ze dat deed weet ik niet meer, maar we hoopten altijd dat ze te weinig poedersuiker in het snoepblik had gedaan. Dan bleven ze aan elkaar plakken en dan hadden we er twee of drie.

Slapen in het varkenkot

Er waren ook steeds terugkerende personen zoals Marijntje Bierbooms. Zijn ene been was veel korter dan het andere. Daarom zat hij niet op zijn Solex, maar hij hing er op. Wanneer hij dronken was, kwam hij altijd bij ons langs om te vragen of ons vader hem naar huis kon brengen. Thuis had hij een café. Vader deed dat altijd omdat ze daar alle twee belang bij hadden, want als Marijn dronken thuiskwam moest hij van zijn vrouw Mina, die nogal groot was, op het stro in een leeg varkenskot slapen. Vader hield Mina aan de praat. Hij kreeg intussen een citroentje en Marijn kroop stilletjes in bed. Mina wist wel dat het spelletje zo werkte, maar ze speelde het gewoon mee.

Thuis gebeurtenissen

's Avonds in bed lagen we op zolder. Er waren twee tweepersoons bedden voor de jongens en er was een apart kamertje voor onze zus. Onze ouders sliepen beneden in de bedstee. Zoals in zoveel huizen in die tijd, hadden we in de kamer aan weerskanten een bedstee met daar tussenin de ingang naar de kelder. Daar bevonden zich aan beide kanten houten schotten waartussen banken gemaakt waren. Daarop stonden weckpotten waarin van alles en nog wat zat ingemaakt: van gehaktballen tot kersen op sap.

Het was ons op een of andere manier bekend geworden, dat wanneer ons vader moest hoesten, hij – netjes gezegd - met zijn echtelijke plichten bezig was. Op een bepaalde avond begon hij weer te hoesten en wij spitsten onze oren. Toen gebeurde waarschijnlijk het volgende. Hij zette zich met zijn voeten af tegen het kelderschot. Het schot kon de druk niet weerstaan en viel krakend in elkaar. Ook alle weckpotten vielen met donderend geraas door elkaar onder in de kelder. Doordat de planken die op muurtjes lagen niet meer werden opgesloten door de genoemde schotten, vielen mijn ouders samen in de spekkuip. Toen wij met zijn allen op deze herrie afkwamen stonden wij perplex van het te aanschouwen tafereel. Je vader en moeder in hun blootje te zien was in die tijd al onmogelijk en dan ook nog in de spekkuip. Ons vader was woest en we vielen wat je noemt goed in de prijzen. Als je er vijftien later er nog eens over begon, werd hij nog woest.

Bromfiets

Ons vader werkte bij Philips in Roosendaal en hij reed elke dag op de fiets naar zijn werk. Op den duur vond hij het zat en besloot hij een bromfiets aan te schaffen. Het werd een lichtblauwe Avros die nogal veel herrie maakte. Hij werd opgepoetst, de banden opgepompt en volgens de door de verkoper gegeven behandeling (de brommer was tweedehands) ging pa proefrijden. Na een paar minuten tufte hij weg richting Oud Gastel. Bij Marijn Bierbooms rechtsaf langs Goof Vergouwen en zo door de Wilderdstraat weer terug. Na een minuut of vijf kwam hij weer voorbij gesnord. Hij riep iets, maar doordat de brommer zo veel herrie maakte, konden we hem niet

verstaan. Omdat hij gewoon verder reed waren wij in de veronderstelling dat hij vond dat het lekker ging en daarom nog een rondje deed. Toen hij al roepende viermaal langs was gekomen gingen we toch twijfelen. Bij de vijfde ronde bleef hij wel erg lang weg. We werden al een beetje ongerust. Toen zagen we hem in de verte lopend aankomen. Het bleek dat zijn benzine op was. Hij zei dat hij heel de tijd had geroepen dat hij niet wist hoe hij moest stoppen. Hij kon er helemaal niet mee lachen. Wij natuurlijk stiekem wel.

De Kolenboer

Kolenboer Rinus Bartelen uit Oud Gastel vervoerde zijn kolen met een 'trein', dat was een klikkar met een voorloper. De kolen werden per spoor aangevoerd in Oudenbosch en daarna naar Oud Gastel gebracht. De 'trein' werd getrokken door twee paarden. Omdat dit altijd in de zomer gebeurde, was soms de 'teerweg' over Kuivezand vrij zacht. Daardoor sneden de ijzeren banden door het pek heen en konden de paarden het niet meer trekken. Ze stonden stokstijf stil. Rinus schreeuwde en schold tegen ze. Hij werd woest en sloeg ze met een stuk ketting maar hij boekte geen resultaat.

Het toeval wilde dat de pastoor net op zijn fiets langs kwam. Hij stapte van zijn fietske, zette het tegen de muur, liep naar de paarden, pakte ze bij de halster en zei: Kom op mannekes. Ze trokken de strengen strak en begonnen langzaam vooruit te gaan.

Hoe het kwam dat de pastoor wel resultaat boekte is onduidelijk, maar het was wel zo dat Rinus met open mond stond te kijken. Je zou kunnen zeggen dat hij voor paal stond.

De beerput

Op een middag was ons vader aan het 'bèren', zoals wij dat noemden. Hij schepte de beer met de beeremmer in een oude melkbus die hij op de kruiwagen had staan. Hij reed er mee het land op als bemesting.

Terwijl hij daarmee bezig was moest ik het varkenskot schoon maken. Er liepen wat we noemden twee 'lopers' van ongeveer 30 kg. Op een onbewaakt ogenblik schoten ze alle twee tussen mijn benen door naar buiten. Ze vielen allebei prompt in de beerput, die ongeveer half leeg was.

Ik moest op mijn buik gaan liggen om ze bij de oren te kunnen vasthouden. Hard roepende om hulp lag ik lekker te snuiven boven de dunne en dikke poep. Vader hoorde mij roepen en kwam op zijn gemakske met de kruiwagen aangelopen. De varkens gilden als gekken. Vader pakte het ene varken uit de put en ik het andere. Daarna moest ik beide varkens met een borstel, zeep en water helemaal afschuren. Wat had ik een hekel aan die pokkebeesten.

De stier

Jan v R. had een stuk of zes koeien. Die moesten één keer per jaar gedekt worden, zodat ze konden kalven en voldoende melk geven. Op zekere dag vroeg Jan of ik met een koe naar de stier van Sus Mees wilde gaan. De familie Mees hield er een aantal stieren op na ten behoeve van alle koeien in de omtrek; KI bestond toen nog niet.

Ik wandelde op mijn gemak met de koe naar het Strijp. Daar aangekomen bleek dat alleen de vrouwen van de familie Mees aanwezig waren. De mannen waren allemaal op het land bezig. Ze opperden twee mogelijkheden: ongeveer een uur wachten tot de mannen terug kwamen of zelf de stier uit de stal halen en hem dan bij de koe brengen zodat hij zijn best kon doen. De vrouw zei: Je moet de achterste aan de linkerkant hebben. Er was een wiebervormig gat uit de deur gezaagd; we noemden dat een 'zouten dropke'. Ik keek er doorheen en zag de kop van de stier. Hij keek me aan met bloeddorlopen ogen en er kwamen een paar waterdamppluimpjes uit zijn neusgaten. Ik begon al een beetje te bibberen en besloot hem te laten staan. Een uur wachten vond ik ook te lang, dus ik maakte de koe maar los en kuierde weer terug naar Jan. Hij vroeg: Hoe is het gegaan? Ik zei: Het is voor elkaar. Bedankt, zei hij. Ik zei: Graag gedaan!

Stront

Bij ons aan de overkant woonde Jan van R. Op een bepaald moment was daar de gierput vol en kwam Van den Maagdenberg met een fonkelnieuwe gierwagen om de put leeg te maken. Toen de put bijna leeg was zat al het dikke spul nog onderin. Daarom besloot de chauffeur om wat van het dunne spul terug te spuiten zodat het dikke zou oplossen. Of hij nou stond te pitten of de nieuwe wagen nog niet kende zal altijd een vraag blijven, maar de stront die terug in de put had moeten verdwijnen verdween nu door de openstaande keukendeur de keuken in. Iedereen zal begrijpen hoe het er uit zag en hoe het rook.

Kee, de vrouw van Jan, die net thuis kwam van de markt, streek bijna met fiets en al het zeil.

De schapen

Ons vader hield een stuk of wat ooien en dat was te weinig om er een ram op na te houden. Daarom had hij een afspraak met Toon Nanen dat hij in de paartijd zijn schapen bij Toon mocht brengen zodat ze door de ram van Toon gedekt konden worden. Vaders schapen werden gemerkt en bij die van Toon gelaten. De ram droeg een stempelblok waardoor je aan de konten van de ooien kon zien welke al gedekt waren en wanneer.

Na een tijdje liet Toon weten dat ze allemaal een beurt gehad hadden en opgehaald konden worden. Bij aankomst van ons vader kwamen ze overeen dat Toon de schapen zou vangen en vader ze in het gereedstaande wagentje zou laden. Tijdens het vangen van het tweede schaap kwam Toon echter ten val. Telkens als hij zich probeerde op te richten, stompte de ram met brute kracht Toon weer tegen de vlakke, zodat hij zich genoodzaakt zag al kruipend op zijn buik dwars door de alom liggende keutels naar de zijkant van de wei te kruipen. Toen hij uiteindelijk onder de draad door was gekropen, was hij woest en rende hij naar binnen. Hij haalde een groot mes en sneed ter plekke de ram zijn nek af. Dat was het einde van de ram.

De kleine Weel

De grote Weel wist iedereen te vinden, maar de kleine Weel lag bij het land van ons thuis. Het was een plaske water en daar omheen een soort van moeras. Het was ons dan ook uitdrukkelijk verboden om daar ook maar in de buurt te komen. Maar omdat alle mensen indertijd het Weeltje gebruikten als plaatselijke stortplaats, was het voor ons heel interessant om daar te gaan kijken. Twee van mijn broers waren daar naar toe gegaan en waren er dan ook spontaan in het water gezakt. De grootste stond er tot zijn middel in en de kleinste tot zijn schouders. Toen vader thuis kwam stonden ze daar te roepen en te kwèken. Vader zag ze staan. Hij ging op zijn gemak naar de schuur en ze hoorden hem daar timmeren. Ze vroegen zich af: Wat sjuwt hij nou toch allemaal? Waarom komt hij ons nou niet halen?

Wat had hij gedaan? Hij had planken onder zijn klompen getimmerd zodat hij niet weg kon zakken. Hij kwam daar als een Eskimo aan gebanjerd. Hij zei: Ik heb jullie nog zo gewaarschuwd. Voor hij ze uit de blubber trok kregen ze allebei een paar flinke kletsen tegen hun kop. Dat was voor hun bestwil.

Janske D.

Op een zaterdag was een groep honden bij elkaar. Er zat een loopse teef tussen. Al gauw zat er een reu vast zoals dat bij honden hoort. Janske D. vond dat maar verschrikkelijk. Ze dacht dat gaat veel te moeilijk. Ze liep naar binnen, pakte een pot reuzel en smeerde de reuzel aan de piemel van de reu. Het enige resultaat was dat de andere honden de reuzel er van af gingen vreten. Janske ging toen een emmer water te halen en stortte die uit over de honden. Ze kwamen op dat moment los. Janske had zich nog niet omgedraaid of er zat weer een andere hond vast. Janske kon het niet langer aanzien en ging op weg naar de bakker (de enige die toen telefoon had) om de dierenbescherming te bellen. En heel de buurt maar lachen.

Vlug en lenig

In de oorlogsjaren had mijn vader van een Duitse sergeant-majoor een zwart-wit geblokte stok van ongeveer 80 cm van hardhout gekregen en had die stok nog steeds in zijn bezit.

Op zekere dag opperde hij dat we veel te stijf waren en daarom moesten we gaan trainen. Hij bond twee touwen aan een balk in de schuur en daaraan de zwart-wit geblokte stok. Toen deed hij ons voor hoe je een 'vogelnestje' moest maken. Aangezien hij dat nog nooit had gedaan, ging dat volledig fout en viel hij bij deze oefening met zijn hoofd op het beton. Hij ging naar de keuken, haalde daar een mes uit de 'kettenbak' en sneed de touwen los. Dat was het einde van de gymles.

Toon K.

Toon had een paar koeien spurrie te vreten gegeven. Daarom stonden ze altijd aan de racekak en scheten meters ver weg. In de winter kregen de koeien hooi.

Hoe oud ik toen was, weet ik niet meer, maar op een bepaalde dag was ik samen met Tonny Landa op de hooizolder geklommen. We troffen daar een mooie kuil in het hooi. Achteraf was die kuil ontstaan omdat Toon daar via een gat in de zolder met de hooivork het hooi er uit trok. Toen wij in die kuil zaten deed hij dat ook en wij vielen met ons tweeën voor de koeien. Toon bedacht zich geen minuut, draaide de vork om en gaf ons een pakske slaag. We gingen ook altijd verse melk halen bij Toon totdat Toon waarschijnlijk te weinig voedsel had voor zijn koeien en ze daarom juin voerde. De melk smaakte naar juin, gatver wat smaakte dat vies. Toon was ons als klanten kwijt.

Gehoord

Vroeger stonden er op de Langenberg huisjes die zo laag waren dat je, als je rechtop stond, met je handen bij de dakgoot kon.

Mijn vader vertelde dat ze dan een garendraad aan de dakgoot vast maakten. Onderaan bonden ze dan een boutje en daar net boven een dwars lijntje. Daarmee gingen ze aan de overkant in een droge sloot zitten en trokken van daaruit aan het dwarse draadje en lieten het daarna weer los zodat het boutje tegen het glas tikte. Ze hadden dat bij een bepaald iemand ook weer gedaan. Omdat het een warme zomeravond was stond het raam opengeschoven. Daardoor konden ze horen wat er binnen gezegd werd. Omdat er binnen maar één petroleumlamp brandde, konden de mensen ook slecht zien wat er bij hun binnen gebeurde. Dus toen de jongens buiten een paar tikken tegen de ruit hadden gegeven, riep er binnen iemand: Jan blijf van dat naaimachine af! Daarna hoorden ze Jan roepen: Ik kom nergens aan. Dus tikten ze weer een keer en weer hoorden ze dezelfde stem: Jan blijf nou met je poten van die naaimachine af. Dan Jan weer: Ik kom verdomme nergens aan. Dus weer tik, tik tegen de ruit. Dan het volgende geluid: Nou is het verdomme afgelopen: Klets, klets tegen zijn kop. Au, au ik heb er niks mee te maken klonk het. Weer geschreeuw: Weg hier uit die hoek.

Toen begingen de kwajongens een grote fout. Ze tikten toen namelijk nog een paar keer en dus stormde de vader van Jan naar buiten en moest ons vader met zijn kornuiten maken dat ze weg kwamen. Leuk voor hen maar niet voor Jan.

De niet aangegeven zeug

Later in de oorlog was er weinig werk en vader ging als zo velen bij de boer werken. In augustus 1943 waren ze met een ploegje aan het aardappelen rooien bij boer van Oosterhout in het Bremswegje in Gastel. Op een middag kwam de boer kijken hoe het ging bij het werk. Hij zei: Ik heb een niet aangegeven zeug op kot staan. Men moet weten dat alle vee in de oorlog moest worden geregistreerd zodat, wanneer de Duitsers dat nodig vonden, ze bij de slacht een gedeelte op konden eisen. De meeste mensen hadden daar geen zin in en ze hielden dan stiekem ook nog wel een varken. Hierop stonden flinke straffen. Dus ook deze boer had er geen zin in en daarom vroeg hij: Wie van jullie kan een varken slachten? Jan Akkermans, die 's morgens zijn krantenroute had gedaan zei: Dat kan ik wel.

Zo gezegd zo gedaan en de zeug werd, zo mager als brandhout hij ook was, uit zijn kot gehaald, maar hij ging er als een speer van door. Jan riep: Kom op vangen met ons allen. De mannen renden, Jan voorop met een groot mes, achter het varken aan. Uiteindelijk kregen ze het met veel moeite te pakken en ze duwden het varken tegen een stapel struiken; 'eseinden' zeiden ze vroeger. Jan zwaaide met zijn mes en wilde het varken in zijn hart steken, maar doordat het varken niet bepaald stil stond stak hij het beest dwars door zijn dunne nek en hij riep: Mannen laat hem los want mijn mes zit vast. Ze lieten hem gaan en het varken liep weg met een struik aan zijn nek. Een eind verder legde hij toch het loodje en werd het alsnog geslacht.

Alle mannen hadden 's avonds een stuk vlees in de fietstas.

Alles kunner Pa

Ons vader deed het liefste alles zelf. Zijn redenering was: Als het niet lukt, kan ik er altijd nog iemand bij halen. Moeder had een oude klok met veel tierelantijntjes. Ze vond dat ze echt wel toe was aan een moderne klok. Vader zei: Dat kan gebeuren. Hij haalde de kast van de klok en maakte van triplex een nieuwe kast en zei: Die is ook weer modern. Ook hadden we een groot kabinet. Moeder vond dat niet meer van deze tijd en dus ging vader weer aan de slag en zaagde het bovenste stuk van de kast. Hij maakten er andere deurtjes aan en had op deze manier een dressoir gemaakt. Ook maakte hij mooie naaiboxen. Op den duur waren heel de familie en de burens ervan voorzien.

Hij huurde ook een flink stuk grond van boer Oomen uit Wouw, waarop aardappelen, bonen, erwten, kolen en nog meer landbouwgewassen werden verbouwd. Daarnaast hadden we zoals iedereen op Kuivezand een hof waarin alle soorten groenten werden gekweekt waaronder ook tomaten. Als het een mooie zomer was deden ze het voortreffelijk. Hij lustte ze zelf niet, wat hij eigenlijk niet begreep. Hij dacht: Zo'n mooie vrucht moet toch lekker smaken. Hij keek rond of niemand hem zag en deed een flinke hap en hij gooide hem daarna zo ver weg als hij vliegen wou.

Hij hield ook wel van experimenteren. Zo zaaide hij 'cous cous'* een komkommerachtige plant met vruchten als een komkommer, maar dan geel van kleur. Ze waren ook aanmerkelijk dikker. Omdat ze echter vrijwel geen smaak hadden werden ze niet gegeten. Ze groeiden uit tot enorme vruchten van tussen de vijf en tien kilo.

*Couscous kan het niet zijn geweest; dat is een graanprouct. Misschien wordt hier bedoeld een verbastering van de Latijnse naam van gele komkommer: Cucumis sativus.

Ook deed hij graag mee met nieuwigheden zoals kippen. Noord Hollandse Blauwen waren kippen van ongeveer een halve meter groot en enorm dik; dat was allemaal vet. Ze legden heel weinig eieren maar waren mooi om te zien. Vooral de haan was heel groot en prachtig.

Bij toerbeurt werd het kippenhok schoongemaakt. Iedereen klaagde er over dat de haan bij het schoonmaken van het hok altijd op je kop vloog en op je kop pikte. Vader zei altijd hetzelfde: Als jullie moeten werken is er altijd wat aan de hand. We hielden vol dat dit helemaal niet klopte. Toen kwam de keer dat hij het zelf deed en de dikke haan dwars door zijn pet heen op zijn kop pikte. De andere dag stond er haan op het menu.

Later hield hij als een van de eersten nertsen hier in de buurt met alle gevolgen van dien, zoals het ophalen van vis en slachtafval. Dan dat malen en mengen, wat stonk dat verschrikkelijk. Ook de nertsen konden ontzettend stinken. Deze beesten hebben net als alle marterachtigen een stinkklier. Als ze bang of kwaad werden gebruikten ze die stevig. De geur was niet om te harden

Op weer een later moment hield hij ongeveer 200 kippen van het ras Highline. Het gebeurde regelmatig dat een van de kippen een verstopte krop had. Vader opereerde hem dan zelf. Dat ging bijna altijd goed en de kip liep daarna weer vrolijk rond. Wij brachten op de fiets en de brommer de eieren rond ter aanvulling van het budget.

Het vinden van extra inkomsten was niet altijd zo natuurlijk. Op een keer vroeg Leentje de Koning: Wie knipt toch altijd jullie kinderen? Vader zei: Dat doe ik zelf. Leentje vroeg of hij ook haar kinderen wilde knippen en wat dat dan moest kosten. Vader zei: Dat is een burengunst. Wat hij echter niet vertelde was, dat het knipmachientje een tand miste waardoor hij de laatste plukjes niet afknipte maar er uittrok. De kinderen zijn een of twee keer geweest en hadden het toen wel gezien.

Café Het Groenewoud op Kuivezand 11 en de omgeving

Notities van Frans Goorden, destijds bewoner van Café Het Groenewoud.
Bewerkt door Piet Peeters

Kuivezand was vroeger een dorp apart. Er waren drie cafés. Van Bart van As, de familie Goorden en de familie van Gastel. Er waren ook drie winkels: Een van Bart van As, de twee anderen waren een bakkerij/winkel van M. Tak en Sjef van Rijsbergen. Sjef was ook melkboer. Zijn dochters reden met brood en melk naar de Drie Weikes en Oudenbosch. Aan bakkers geen gebrek want op Kuivezand kwamen ook nog bakker De Rooy uit de Zeg en bakker van Sprundel uit Gastel. Trouwens, op Kuivezand woonde ook nog petroleumboer Rokx.

De bewoners van Kuivezand konden naar Gastel of Oudenbosch met de tram. Op de hoek Langenbergsestraat/Kuivezand was een wissel. In de campagne werden daar bieten geladen die naar de suikerfabriek in Oudenbosch vervoerd werden. Bij café Goorden was een tramhalte. Als er iemand mee wilde, hing er overdag een rode vlag en 's avonds een rode lantaarn.

In café Het Groenewoud woonde in de jaren 40 de familie M. Goorden-Luysterburg. Na het overlijden van Marijn Goorden hertrouwde Mina Luysterburg met Marijn Bierbooms. Behalve het café was er ook een houthandel met bielsen, ruitenhout en rijshout. De familie Goorden reed ook melk naar de Vacca.

Café Van Gastel en café Bierbooms

Frans een zoon van de familie Goorden maakte notities van wat er zich in het café afspeelde.

Het café had een volledige vergunning. Er was o.a. handboogschutterij Willem Tell gevestigd. Die was opgericht in 1919. Er was ook een toneelclub. Verderop in dit artikel volgt het verhaal over de toneelclub.

Het café was een echt boerencafé, waar veel gasten langskwamen die op de baan waren met koopwaar. Meestal kwamen die van het Heike. Ze kwamen met koopwaar zoals kippen, bezems, boenders, geiten, kaas, konijnen en textiel langs de

deur, kortom met alles waar maar geld in zat. Café Het Groenewoud was dan een mooie plek om even langs te gaan.

Zo kwam er iemand langs met eiernetjes. Netjes waarin de eieren gekookt werden. De mannen waren allemaal handelslui. Ze kwamen langs om een pakje shag en een borrel, maar ze hadden nog niets verkocht en dan zeiden ze: Nog niets gebeurd. Maar als ze dan later terugkwamen, dan werd er betaald of geruild. Moeder kreeg dan een stuk kaas of een lap textiel.

Handboogschutterij Willem Tell

Er kwamen ook melkrijders. Die kwamen van Rucphen of Schijf en reden naar de Vacca in Gastel. Dan kwam ook groenteboer Braspenning uit Hoeven langs. Hij kwam voor een bak voer voor zijn paardje en voor zichzelf een hartversterkertje.

Al die lui hadden een bijnaam.

Visboer Jansen uit Stampersgat kwam ook langs, net als scharenslijper Janssens. Die bleef in de schuur slapen om de andere dag weer verder te gaan met zijn route. Hij had dan een dubbeltje verdiend en voor een gulden dorst. Hij kreeg ook gratis eten.

In het café bij Frans was een planken vloer. Die werd geschrobd en dan werd er wit zand op gestrooid. Dat zand kwam van Bosschenhoofd. Een zandkoopman kwam langs die riep: Zandkoop! Rondom het biljart lagen biezen matten want zand op die plek was te glad.

In het café was ook duivenclub de Snelvliegers gevestigd, maar de duiven waren nooit op tijd thuis. 's Zondagsmorgens was het druk in het café. Dan was er de biljartclub met o.a. P. Luykx, W. van de Weygert, C. Lauwerijssen en van Rijsbergen.

Ook de leden van de duivenclub waren dan van de partij met o.a. P. van Meer, C. Speek, J. en A. Palings en de gebroeders Enschat.

Naast ons had je café/boerderij van de gebroeders van Gastel. Toon was de kastelein en hij verzorgde de dieren op de boerderij. Jan zorgde voor de koeien en was ook de kok. Er was ook een knecht en als die met zijn werk klaar was, speelde hij op zijn accordeon achter de schuur. Mijn moeder had daar een hekel aan want dan konden wij als kinderen niet slapen.

Woning Jantje Lambregts - boerderij-café Bierbooms-Luijsterburg – boerderij-café Van Gastel
boerderij fam. Geers

De gebroeders van Gastel hadden een manège. Dat was een apparaat waarbij een boom was verbonden met een draaistel. Een paard liep in de rondte en trok de boom rond zodat het draaistel ging draaien. Dat zorgde via een as voor de aandrijving van een dorsmachine. In Vlaanderen noemde men dat een *rosmolen*. Als er gedorst werd kwam heel de buurt helpen. Dat dorsen gebeurde in het najaar en dan was het al koud. Het tochtte ook en dan was een flinke maaltijd met een borreltje welkom. Na het dorsen werd er flink gegeten, spek, zult en bloedworst. Dat was het 'dorsmaal'. Het graan werd later weer gezeefd met een kaf- of een treizelmolen. Het kaf werd gebruikt als bijvoer bij voederbieten.

Verderop richting Oudenbosch was de Drie Weikes. Daar woonde de kolenboeren de gebroeders van Wenschop en petroleumboer W. de Wild. Er was daar ook betonwerker Naorus Janssen. Die maakte veel betonringen voor de boeren als drinkbak voor het vee maar ook open ringen voor damheulen. Aan het eind van de Drie Weikes was wasserij De Hoop.

Tegenover de Drie Weikes was de Weel. Daar werd in de winter op geschaatst. De broeders en paters van Oudenbosch waren de eersten die de Weel opgingen. Die probeerden of het ijs dik genoeg was.

Op de grens van Gastel en Oudenbosch woonde de familie Karremans. De schuur, de achterkamer en de keuken waren Gastels gebied en de voorkamer was Oudenbosch. Jantje zei tegen zijn vrouw: Ik ga even naar Gastel. Dan zei zijn vrouw:

Alweer? Dan zei Jan: Dan blijf ik maar in Den Bosch (Oudenbosch). Vlakbij was nog een baantje De Plukkert genoemd.

De Toneelclub

De herkomst van onderstaand stuk is onbekend. Piet Peeters heeft de tekst bewerkt

Katholieke Arbeiders Jongeren (De Jonge Werkman?)

In 1946 werd door een groep jongens van Kuivezand besloten om toneel te gaan spelen. De jongens waren allemaal lid van de Jonge Werkman in Gastel, maar ze wilden ook iets voor Kuivezand doen. Ze mochten spelen in café Bierbooms. Het toneelstuk kregen ze van broeder Canisius, omdat het al in Gastel gespeeld was. Krijn Koevoets werd gevraagd of hij de leiding op zich wilde nemen. Dat was al gauw voor elkaar. De repetities bij de familie van

Rijsbergen verliepen vlot en gezellig. Het blijspel duurde maar een uur en daarom werd er een boekje gekocht met voordrachten en zo kon het een uitvoering worden van twee uur.

Op de dag van het optreden was er nog veel te doen. Het toneel was goed, een dansvloer op schragen, een gordijn van twee dekens met zelfbediening open en dicht. Als verlichting dienden drie petroleumlampen. Licht genoeg maar toen de uitvoering begon moesten er twee lampen uitgeblazen worden, maar daar lette niemand op.

Er waren voldoende bezoekers: o.a. broeder Canisius en het bestuur van de Jonge Werkman. Omdat het toch wel in de smaak gevallen was, besloot men al

Kuivezandse Revue bij café Bierbooms

gauw om in 1947 een bonte avond te houden. Een soort revue dus met zang en dans enz.

Er kwam een tiental dames bij. Het lied: "Dit is nou de revue" werd al spoedig door ieder meegezongen. De voordrachtjes, waarvan sommigen aangepast waren aan Kuivezand, zaten er goed in. De olielampen werden vervangen door elektrisch licht met accu's en veel draden. Eer de revue afgelopen was, kwam er veel minder licht uit de lampen, maar alles lukte. Iedereen werkte mee en er moesten zelfs vier uitvoeringen gespeeld worden.

De gemeente kreeg dit ook te horen en voor 1948 kregen we vrijstelling van vermakelijkheidsbelasting als de opbrengst voor een goed doel was. We besloten te spelen voor het Katholiek Thuisfront. Die konden het geld goed gebruiken om artikelen te sturen naar de Gastelse jongens die toen in Indië zaten. Het bestuur van het Katholiek Thuisfront kwam ook kijken. De revue was een succes.

Er kwam steeds meer bezoek, ook uit omliggende plaatsen zoals Stampersgat, Oudenbosch en Zegge. In 1949 deden we 5 uitvoeringen, telkens een volle zaal met 100 bezoekers. De revue durfde ook met ernstige zaken te komen. Dat mocht wel zo kort na de oorlog, waarin ook Kuivezand veel te lijden had gehad. 1950 was een topjaar met 9 uitvoeringen en een kindervoorstelling met ruim 1000 belangstellenden! Deze revue heette: "Zo kan ut nie blijve". Vanuit de Gastelse revue kwamen er al een paar jaar mensen kijken zo ook dit jaar. Na de uitvoering werden ze in de keuken ontvangen bij Mina. Ze kregen koffie en eten. Dan was het gezellig.

Na de voorstelling te voet terug naar Gastel, maar dat jaar moest K. Koevoets erbij komen zitten en het lied: "Zo kan ut nie blijve" nog enkel malen zingen. Ze vonden de woorden zo goed gevonden. De andere dag hoorden we vertellen dat de Gastelse revue precies dezelfde titel had genomen met bijna dezelfde woorden als bij ons. Voor Gastel werd het een enorme tegenvaller, maar voor Kuivezand was het de beste revue. Omdat veel leden alles noteerden wat voor de revue te gebruiken was, hadden we voldoende materiaal om een goede revue in elkaar te zetten. Elk jaar weer vol grappen en grollen.

In 1952 was het de laatste keer dat Koevoets de leiding had. Hij verhuisde naar de Stoof. Toine Martens en de gebroeders Frik hebben het overgenomen en ze zijn nog een jaar of drie verder gegaan. In 1953 was de opbrengst voor het nationale rampenfonds. Het was het jaar van de watersnood. Het bleef Kuivezandse Revue op zijn best. Na 1954 is het stiller geworden. De tijden verbeterden en er was nu weer overal wat te doen. De mensen zochten de grote zalen op. Bovendien was de TV in opkomst. Maar Kuivezand presteerde het om acht jaar lang de opvoeringen tot een groot succes te maken. En dat was het werk van 25 jongelui van Kuivezand. Namen noemen is niet nodig maar een uitzondering moet gemaakt worden voor Café Bierbooms. Want zonder Mina en Merijn zou de revue niet zo goed geweest zijn.

Naschrift van Piet Peeters:

In de loop van de jaren zijn de winkeltjes op Kuivezand verdwenen. Café Het Groenewoud ofwel De Toelast werd gesloten in 1957. In 1977 bouwde de toenmalige eigenaar een nieuwe woning en dat hield in dat het café afgebroken moest worden.

Café van Gastel ook wel Het Weezensteke genoemd, werd ook in 1957 gesloten. Men was bang dat er na de sluiting van café Het Groenewoud teveel klanten naar hun zouden komen. In 1988 werd ook dit café afgebroken.

Excursie naar Texel

Een bijdrage van Piet Peeters

Op 6 september 2013 ging de reiscommissie met een bus belangstellenden op weg voor een excursie naar Texel. We gingen traditiegetrouw al vroeg op pad en zo rond half negen werd het tijd voor een bakske koffie. Dat namen we in wegrestaurant de Ruyghen Hoek nabij Schiphol. We zaten boven de grote weg en hadden zo een idee hoe druk het op een dergelijke weg kan zijn.

Daarna reden we verder naar Alkmaar. Daar waren volop activiteiten rondom de kaasmarkt. We kregen een plaatsje vanwaar we alles goed konden zien. De kaasdragers liepen in volle draf en de kazen werden gewogen in de Waag. We kennen de kaasmarkt van die ronde kaasbolletjes, maar nu waren het van die grote platte kazen die verhandeld werden. Daarna gingen we naar het

kaasmuseum waar we een indruk kregen van allerlei zaken rondom de bereiding van melk tot kaas. Daar zagen we machines voor de kaas- en boterbereiding o.a. een van de eerste karnmachines van Miele. Ook een melkbus zoals die gebruikt werd tijdens en kort na de oorlog om zelf boter te karnen. Vervolgens kregen we een rondleiding door de stad door een gids. En zo zagen we een serie monumentale huizen en andere gebouwen en kregen daarbij deskundige uitleg. Zo kwamen we ook nog in het hof van Sonoy, wat vroeger niet toegankelijk was voor het gewone volk.

Het werd tijd om een lunch te gebruiken en dat deden we nabij de kaasmarkt. Daarna ging de route langs het Noord Hollands kanaal, waar we verschillende stolpboerderijen zagen, die zo kenmerkend zijn voor die streek.

De voorlopige stop was toen de veerhaven van Den Helder, waar we inscheepten naar Texel. Daar werden we ontvangen in de Koog door personeel van hotel Tesselder Hof.

We konden aanschuiven voor een goed diner en daarna maakten de meesten nog gebruik van de gelegenheid om De Koog te bekijken. Er waren daar in de

hoofdstraat veel horecagelegenheden en ook souvenirwinkels. Echt aangepast aan het toerisme en gezien de volle eetgelegenheden wordt de Koog nog in september veel bezocht.

De volgende dag waren we weer tijdig op route naar Ecomare. Daar zagen we allerlei dieren die met de zee te maken hadden. We kregen verschillende demonstraties van hoe de dieren gevoerd worden en welke kunstjes ze die hebben aangeleerd. Binnen was er van alles te zien wat met de zee te maken heeft. Na de lunch, die we ook daar gebruikten, reden we naar het juttersmuseum. Daar was van alles te zien wat er in de loop van de jaren was aangespoeld van reddingsboten, flessen met flessenpost en ook zeemansliefjes. Vooral de verhalen bij die voorwerpen maakten het interessant. De museumbaas wist een en ander goed uit de doeken te doen. Vervolgens was er nog tijd om de hoofdplaats van Texel Den Burg aan te doen en daar was het voor sommigen goed shoppen. Na het diner konden we nog de buurt van de Koog verkennen.

De volgende dag, zondag, moesten we op tijd opstaan want we moesten op tijd bij de pont zijn, die ons weer naar het vasteland zou brengen. We waren op tijd en zo konden we verder op weg naar de veiling van Broek in Waterland. Daar werden we eerst ontvangen in het museum. Hier kregen we een indruk hoe vroeger de tuinbouw er in Noord Holland uitzag. We gingen nog varen door een gebied met vaarten zoals het er in vroegere tijden uitgezien heeft.

Hierna gingen we naar de veiling. Deze veiling is de oudste nog bestaande veiling. Het bijzondere is dat de groenten per boot worden aangevoerd. We kregen eerst uitleg en konden daarna zelf proberen hoe je op de veiling kon kopen. Daarna was het voor het “eggie” en je kon degenen eruit halen die op tijd konden reageren door tijdig (of te vroeg?) op het knopje te drukken. Zij gingen er met groenten en fruit vandoor. Maar het was niet altijd op een goedkope manier.

Daarna reden we weer naar het Brabantse land op weg naar Lage Zwaluwe. We hadden alles mee en waren dan ook op tijd in restaurant de Witte Zwaan voor het afscheidsdiner. We waren bijtijds klaar zodat we op de geplande tijd weer in Gastel terugkwamen. We konden terugkijken op een geslaagde excursie.

Activiteiten van de Heemkundekring Het Land van Gastel 2013

Jet & Jan project: Alle basisscholen uit de gemeente Halderberge nemen hieraan deel. Dit project beoogt cultuureducatie. De kinderen voeren een aantal bezigheden uit, welke zo'n 100 jaar geleden vrijwel dagelijkse bezigheden voor kinderen waren. Het project loopt gedurende het schooljaar en er zijn 12 bijeenkomsten, welke alleen mogelijk zijn met de hulp van vrijwilligers. Op 2 november zijn de vrijwilligers bijeen geweest om het project te evalueren, verbeterpunten te bespreken en afspraken te maken.

Bestuursvergaderingen op: 6 februari, 13 maart, 22 mei, 21 augustus, 2 oktober, 6 november 2013 en .....

Ledenvergaderingen op 18 april en 9 november, respectievelijk afgesloten met een lezing door Paul Vermunt over borstelfabriek Vero en Jan van Meer over suiker.

Nieuwsbrief: Er is een nieuwsbrief verspreid in januari, mei, september en oktober.

19 januari – 23 februari: Tentoonstelling Vogelmuzikanten in verband met hun 40 jarig jubileum.

Februari: Heruitgave van Noastebij.

7 februari: 6^e Gastels Dikteej in 't Veerhuis, georganiseerd in samenwerking met Stichting Carnaval VAZ en 't Veerhuis.

Jaarboek 2012 is met enige vertraging in februari verschenen en bij de jaarlijkse ledenvergadering op 18 april officieel gepresenteerd.

19 april: Deelname aan de Lionsquiz in 't Veerhuis door enkele bestuursleden.

Ter ondersteuning van de Glazen Huis-actie van 7 tot en met 9 juni ten behoeve van zwembad Blankershove, is in samenwerking de Joannesschool de placemat "Gastels leesplangeske" uitgebracht. De opbrengst is volledig ten goede van het Glazen Huis gekomen.

Tijdens de jaarlijkse braderie – dit jaar op 15 en 16 juni – werd het 25-jarig jubileum van het museum gevierd. Op 18 februari 1988 vond de overdracht plaats. Evenals bij de opening van het museum 25 jaar geleden, was er een expositie van Jos Aanraad waarbij hij een groot gedeelte van zijn werken tentoonstelde.

Excursie naar Texel: Vond plaats van 6 tot en met 8 september. Een uitgebreid reisverslag vindt u terug in dit Jaarboek.

Openstelling open monumentendagen 14 en 15 september. Tevens de aftrap van de tentoonstelling: "West-Brabant is suiker en suiker is West-Brabant", welke in

samenwerking met Jan van Meer tot stand is gekomen. Deze tentoonstelling was tot en met eind oktober op zaterdagen in het museum te bezichtigen.

Op woensdag 6 oktober heeft in het museum de regiovergadering van regio 1 van Brabants Heem plaatsgevonden.

Op 8 november neemt een team van 8 personen deel aan de 24e heemquiz, die dit jaar wordt georganiseerd door Heemkundekring broeder Christofoor uit Oudenbosch. Het team van Het Land van Gastel verovert de 5de plaats.

Omstreeks november is de website door Ludo Koop en Richard Tak in een nieuw jasje gestoken. En wordt vanaf diezelfde tijd maandelijks een nieuwsbrief m.b.t. de website uitgebracht.

Elke zaterdag (behalve in de vakantieperiode) is het museum open van 10 tot 12 uur. Op woensdagavonden werken er vrijwilligers aan het archief en de fotocollectie. Daarnaast is er een voorzichtig begin gemaakt met het opruimen en structureren van het museum.

Van 14 december 2013 tot en met 4 januari 2014 is er een expositie waarmee we extra aandacht geven aan de ruime collectie bidprentjes van circa 7.000 exemplaren met directe relatie tot Gastel.

Informatie Heemkundekring “Het Land van Gastel”

De vereniging de Heemkundekring Het Land van Gastel stelt zich ten doel:

- Het dorp Oud Gastel en haar inwoners op elk gebied, dat onder heemkunde valt, te bestuderen en te onderzoeken;
- In brede kring belangstelling te wekken voor de geschiedenis van Oud Gastel en haar inwoners;
- Te ijveren voor het behoud van het eigen karakter en de schoonheid van Oud Gastel en omgeving.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- Het houden van vergaderingen, lezingen, tentoonstellingen en excursies;
- Het benaderen van en samenwerken met instanties en personen, die kunnen helpen het gestelde doel te bereiken;
- Het verzamelen en conserveren van voorwerpen, foto's en geschriften, die betrekking hebben op heemkunde in de ruimste zin.

(Statuten der heemkundekring, artikel 2)

“In De Drie Snoeken”

De Heemkundekring Het Land van Gastel, opgericht op 25 november 1980, beschikt over een eigen werklokaal, archief en tentoonstellingsruimte in het Dorpsmuseum “De Drie Snoeken”, Dorpsstraat 50, 4751 HM te Oud Gastel. Het museum is op zaterdagmorgen geopend van 10.00 tot 12.00 uur.

Lidmaatschap

De jaarcontributie bedraagt: € 15,00 per persoon
€ 20,00 per gezin

Bankrelatie: Rabobank 14 11 37 126

Voor opgave als lid of informatie kunt u bellen of mailen naar het secretariaat:
Telefoon 0165-512581 of e-mail: brouwersdekock@scarlet.nl

Samenstelling Bestuur:

Dhr. L. van Leengoed, voorzitter	Oudendijk 72	Tel. 0165-518234
Mevr. S. de Kock, secretaris	Emmastraat 19	Tel. 0165-512581
Dhr. J. Vermeeren, penningmeester	Laurier 43	Tel. 0165-513789
Dhr. R. Bus, lid	Markt 2	Tel. 0165-513608
Dhr. L. Koop, lid	Meistraat 39	Tel. 0165-511852
Dhr. C. Roovers, lid	Oudendijk 69	Tel. 0165-515464
Dhr. A. Schijvenaars, lid	Roosendaalsebaan 34	Tel. 0165-553558

Werkgroepen

Reiscommissie:

Dhr. J. Blommerde

Mevr. A. Peeters-Baaijens

Dhr. P. Peeters

Redactie:

Dhr. F. van Merrienboer

Dhr. P. Peeters

Dhr. A. Schijvenaars

Dhr. C. Rademakers (redigeerwerk)

Beheer website (www.heemkundekringhetlandvangastel.nl):

Dhr. L. Koop

Dhr. R. Tak

Werkgroep scholen (Jet & Jan project):

Mevr. J. Bartelen, dhr. J. van den Berg, mevr. N. Doomen, dhr. J. de Jongh, mevr. S. de Kock, mevr. Kop-Speek, dhr. L. van Leengoed, dhr. F. van Merrienboer, dhr. D. Ossenblok en dhr. P. Peeters

Ledenlijst Heemkundekring "Het Land van Gastel" 2013

Fam.	A.	Aanraad	Oud Gastel	Mvr.	J.	Hagenaars	Oud Gastel
Mevr.	A.	van Achterberg	Oud Gastel	Mevr.	A.	Hagenaars - Goorden	Oud Gastel
Dhr.	F.	Akkermans	Oud Gastel	B.W.	Gem	Halderberge	Oudenbosch
Fam.	M.	Akkermans	Oud Gastel	Mevr.	J.	Hamstra - Bus	Helmond
Fam.	J.	Akkermans - Schouw	Oud Gastel	Mevr.	A.	Hazen - van Beek	Oud Gastel
Mevr.	M.	Akkermans - Verstraten	Oud Gastel	Fam.	A.	Heshof	Oud Gastel
Fam.	C.	Antens	Oud Gastel	Mevr.	G.	Hoefsloot	Oud Gastel
Dhr.	P.	Antonissen	Roosendaal	Sint.		Joanesschool	Oud Gastel
Dhr.	P.	van As	Oud Gastel	Fam.	W.	de Jong	Oud Gastel
Fam.	K.	Bartelen	Oud Gastel	Dhr.	B.	Jongenelen	Oud Gastel
Fam.	J.	Bartelen - van Meer	Oud Gastel	Dhr.	J.	de Jongh	Oud Gastel
Dhr.	J.	van den Berg	Oud Gastel	Fam.	C.	van Kalmthout	Oud Gastel
Dhr.	C.	van den Bergh	Oud Gastel	Fam.	J.	Karremans	Oud Gastel
Sint.		Bernardusschool	Oud Gastel	Fam.	E.	van Keep	Roosendaal
Mevr.	M.	Biemans - Peeters	Oud Gastel	Fam.	A.	Kepers	Oud Gastel
Fam.	J.	Blommerde	Oud Gastel	Mevr.	M.	Kerstens - Klep	Oud Gastel
Mevr.	H.	Bonnerman	Oud Gastel	Mevr.	G.	Kerstens - Rijk	Oud Gastel
Dhr.	J.	van de Bosch	Oud Gastel	Dhr.	C.	Koenraad	Oudenbosch
Fam.	P.	van de Bos - v.d.Veecken	Oud Gastel	Mvr.	A.	Koevoets	Oud Gastel
Dhr.	J.	Brocatius	Oud Gastel	Fam.	L.	Koop	Oud Gastel
Fam.	A.	van den Broek	Oud Gastel	Fam.	A.	Kop - Mies	Standdaarbuiten
Dhr.	P.	Broos	Roosendaal	Fam.	W.	Kop - Speek	Oud Gastel
Fam.	L.	Brouwers - de Kock	Oud Gastel	Mevr.	R.	Lambregts	Oud Gastel
Dhr.	A.	Bus	Oud Gastel	Dhr.	S.	Lambregts	Breda
Fam.	P.	Bus	Oud Gastel	Mevr.	D.	Lambregts - Dingenouts	Oud Gastel
Fam.	P.	Bus-de Kort	Oud Gastel	Mevr.	M.	Lambregts - Meeuwissen	Oud Gastel
Mevr.	M.	Bus-van de Vorst	Oud Gastel	Dhr.	J.	Laros	Roosendaal
Fam.	J.	Buurstee	Oud Gastel	Fam.	J.	Lauwerijssen	Oud Gastel
Dhr.	C.	van Caulil	Hoeven	Fam.	L.	Van Leengoed	Oud Gastel
Fam.	H.	Christianen - Mies	Weert	Fam.	C.	Lips	Roosendaal
Mevr.	M.	Corsmit - v.d.Lindeloof	Oud Gastel	Dhr.	M.	Lockefair	Oud Gastel
Dhr.	C.	Damen	Oud Gastel	Fam.	G.	Logt	Oud Gastel
Dhr.	C.	Damen	Oud Gastel	Fam.	P.	Luykx	Oud Gastel
Fam.	M.	Danen	Oud Gastel	Mevr.	G.	Luykx - Konings	Oud Gastel
Obs		De Linde	Oud Gastel	Fam.	Th.	Luyten	Oud Gastel
Dhr.	J.	Dijkers	Oud Gastel	Dhr.	J.	van Meer	Oud Gastel
Fam.	J.	Doggen - Suijkerbuijk	Rucphen	Dhr.	H.	van Meer	Oud Gastel
Fam.	J.	van Elst	Oud Gastel	Fam.	M.	van Meer - Suykerbuyk	Oud Gastel
Fam.	F.	van Etten	Oud Gastel	Fam.	A.	Meesters	Leidschendam
V.O.F		Frik - Broos	Oud Gastel	Fam.	A.	Meijer-Olsthoorn	Oud Gastel
Mevr.	C.	van Gastel - Hack	Oud Gastel	Fam.	F.	van Merrienboer	Oud Gastel
Fam.	A.	Geers-Tax	Oud Gastel	Dhr.	W.	van Merrienboer	Brasschaat
Fam.	C.	Gijzen	Oudenbosch	Dhr.	C.	van Merrienboer	Roosendaal
Fam.	J.	Groeneveld	Oud Gastel	Fam.	F.	van Merrienboer	Oud Gastel

Ledenlijst Heemkundekring "Het Land van Gastel" 2013

Fam.	H.	van Merrienboer	Oud Gastel
Dhr	J.	Moerings	Oud Gastel
Fam.	A.	Muijs	Oud Gastel
Fam.	A.	Muijs - Konings	Oud Gastel
Fam.	A.	Mulders - Konings	Oud Gastel
Mevr	M.	Musters	Oud Gastel
Fam.	G.	Muys	Oud Gastel
Mevr.	C.	Neelen - Vermeulen	Fijnaart
Fam.	A.	Oerlemans	Oud Gastel
Mevr.	A.	van Onzenoort	Oud Gastel
Fam	W.	van Oosterhout	Oud Gastel
Fam.	J.	van Oosterhout	Oud Gastel
Fam.	D.	Ossenblok	Zegge
Fam.	J.	Paantjens	Oud Gastel
Dhr.	F.	Pavone	Oud Gastel
Fam.	P.	Peeters	Oud Gastel
Dhr.	H.	Peeters	Oud Gastel
Dhr.	L.	Peeters	Oosterhout
Dhr.	J.	Peeters	Oud Gastel
Mevr.	W.	de Peyper	Oud Gastel
Fam.	A.	van Poeyer	Oud Gastel
Dhr.	A.	van Poeyer	Oud Gastel
Dhr.	R.	Rademakers	Oud Gastel
Dhr.	C.	Rademakers	Oud Gastel
fam	J.	Rademakers - Broos	Oud Gastel
Radio		Halderberge	Oudenbosch
Dhr	S.	de Regt	Terneuzen
Fam.	W.	de Reyer	Oud Gastel
Fam.	P.	Ribbens	Bunde
Fam.	W.	van Rijsbergen	Oud Gastel
Fam.	G.	van Rijsbergen	Oud Gastel
Fam.	Q.	Rijsdijk	Oud Gastel
Mevr.	A.	Rijsdijk - Reuvers	Oud Gastel
Fam.	C.	Roovers	Oud gastel
Mev.	C.	de Rooy - Timmermans	Oud Gastel
Fam.	K.	Scheepers	Oud Gastel
Fam.	F.	Schellekens	Oud Gastel
Mvr.	E.	Schepers	Oud Gastel
Dhr.	P.	Schetters	Kruisland
Fam.	A.	Schijvenaars	Oud Gastel
Mevr.	P.	Schijvenaars - Jacobs	Oud Gastel
Fam.	C.	Schoonen - Bierbooms	Oud Gastel
Fam.	H.	Schouw	Oud Gastel
Fam.	J.	Schrauwen	Oud Gastel

Mevr	J.	Schrauwen - van Aart	Oud Gastel
Mevr.	W.	Schrauwen - van den Bos	Oud Gastel
Mevr.	M.	Schuurmans	Internet
Mevr.	A.	Segers - de Bont	Oud Gastel
Mevr.	J.	Segers - Romme	Oud Gastel
Fam.	J.	Sep	Oud Gastel
Dhr.	G.	Slooters	Oud Gastel
Mevr.	J.	Soons - Smoor	Leusden
Dhr.	M.	Speek	Oud Gastel
Mevr.	E.	van Sprundel - Perdaems	Oud Gastel
Redac		St. Laurentiusklok	Oud Gastel
Fam.	G.	van Staden - Akkermans	Oud Gastel
Dhr.	C.	Stange	Oud Gastel
Fam	C.	van der Straten	Oud Gastel
Fa		Sweere VOF	Oud Gastel
Fam.	A.	Sweere	Oud Gastel
Dhr.	J.	Tak	Oud Gastel
Fam.	J.	Tak - Bruglemans	Oud Gastel
Dhr.	J.	Theunissen	Oud Gastel
Dhr.	A.	Timmermans	Oud Gastel
Mevr.	M.	Timmermans - Buys	Oud Gastel
Fam.	J.	Traets	Wyche
Fam.	M.	van de Veeken	Oud Gastel
Dhr.	J.	Vermeeren - Kuppens	Oud Gastel
Fam.	J.	Vermunt	Oud Gastel
Fam.	J.	Verstraten	Oud Gastel
Fam.	C.	Verstraten - Mies	Oud Gastel
Fam.	A.	Voeten	Oud Gastel
Fam.	F.	Vogelaars	Oud Gastel
Mevr	J.	Vonk Noordegraaf	Oud Gastel
Fam.	B.	Voorbraak - Goossens	Oud Gastel
Fam.	J.	van de Vorst	Oud Gastel
Mevr.	W.	van der Vorst - Roelen	Oud Gastel
Mevr.	C.	Vromans - Speek	Oud Gastel
Fam.	A.	de Vugt	Oud Gastel
Eerw.	Br	Servaas Wagemakers	Herenthals
Fam.	J.	Wagenmakers	Oud Gastel
Fam.	D.	van Zuilichem	Oud Gastel

